

01-04-2022

Et Centrum-Venstre Tidsskrift

Indhold:

Leder: Det forudsigelige og det uforudsigelige s. 3-6

Af Jan Helbak medl. af Kritisk Debats redaktion

Begrebet: Folkeret, menneskerettigheder etc. s. 7-11

Af Jan Helbak medl. af Kritisk Debats redaktion

Artikler:

1. Ukraine, flygtninge og europæisk solidaritet.

Om Ruslands hybridkrig mod EU. s. 12-18

Af Carsten Jensen

2. Vi er i krig – og hvad så? s. 19-25

Af Jens Jørgen Nielsen

3. Mange penge men ikke nogen ny forsvarspolitik s. 26-34

Bent Gravesen

4. EU skal være hjertet af centrum-venstres politikudvikling s. 35-38

Carsten Jensen og Gert Sørensen

5. Sundhedsvæsenet i krise pga. års sparepolitik og forringelse af arbejdsforhold. s. 39-54

Af Henrik Herlev Lund

6. Hvem er redd for inflasjon? s. 55-61

Frédéric Lemaire, økonom.

7. Strukturel inflation s. 62-65

Jan Helbak

8. Reformen af førtidspension har svækket respekten for den empiriske virkelighed og kompensationen for nedsat arbejdsevne s. 66-76

Lisbeth Riisager Henriksen, cand.mag. og forfatter

Det forudsigelige, og det uforudsigelige

Af Jan Helbak medl. af Kritisk Debats redaktion

Putinelitens invasion af Ukraine er et brud på folkeretten og er forkastelig af både humanistiske og geopolitiske grunde. Men invasionen var forudsigelig og har, som det fremgår, skabt det uforudsigelige.

Modsætningerne og spændingerne mellem først og fremmest USA og Rusland er på alle områder taget til siden "Orangevalget" i 2004. USA's konsekvente inddæmningspolitik med Natoudvidelser, den skærpede retorik og bl.a. truslerne om at sanktionere alle interessenter i Nordstream2, uden at Rusland reelt kunne gøre gengæld, måtte Ruslands militære optræning og til sidst invasion af Ukraine.

Isoleret betragtet er invasionen meningsløs. Den forårsager død og ødelæggelse, og Rusland kan ikke vinde krigen. Måske kan en annektering af Donbas-området eller områdets status som selvstyrende region blive resultatet en fredsftale og så heller ikke mere.

Men i et større perspektiv giver både USA's pres med de facto Natoudvidelser (Ukraine og Georgien) og Ruslands svar med oprustningen mod Europa og invasionen af Ukraine mening.

Der er ikke tale om gale mænds værk. I to årtier har Putinelitens bestræbelser gået på at holde sammen på en ustabil atomar stormagt og en umoden herskende klasse og sikre Rusland geopolitisk, uden at det er lykkedes.

Siden George W Bush's katastrofale doktrin om "krig mod terrorisme" og de ødelæggende invasioner i Afghanistan, Irak, og efterfølgernes angreb på Libyen, nederdrægtige støtte til ødelæggelserne i Yemen og Trumps forsøg på at sulte Iran til indordning, er spændingerne og uenighederne om de geopolitiske prioriteter kun taget til mellem de gamle allierede USA og Europa. Præsident Macron gik ovenikøbet så langt som til at kalde Nato for "hjernedød".

Hermed sagt, at inddæmningspolitikken overfor Rusland fra USA's side har været tveægget og også beregnet på at konsolidere dominansen og disciplinere alliancepartneren i Europa. Først og fremmest for at frigøre politiske, militære og økonomiske ressourcer til at realisere Obamas Stillehavsstrategi og inddæmningspolitik overfor Kina. To dage før Rusland invaderede Ukraine frigav det amerikanske udenrigsministerium ikke helt tilfældigt USA's nye "Indo-Pacific-Strategy", som ikke efterlader nogen tvivl om hensigten: at inddæmme Kina og sikre alliancer blandt hovedparten af Stillehavslændene for at bevare amerikansk dominans.

For så vidt Putinelitens beslutning om invasion af Ukraine og Vestens modsvar i form af støtte til Ukraine og prompte affyring af en stribe økonomiske sanktioner (i realiteten krigserklæringer) indsættes i en større geopolitisk magtkamp om, hvem der skal udgøre verdensmarkedets Arkimediske punkt i fremtiden, bliver alle handlingerne mere forståelige om end ikke mindre uhyrlige.

Nu har ledende intellektuelle og hele den internationale politiske elite siden Finanskrisetraumatet i 2008 talt om sammenbruddet i den demokratisk-liberale verdensorden og udråbt Trumps "America First" politik, som reaktionær og ødelæggende protektionisme, og som påførte resten af verden USA's indre problemer både politisk, geopolitisk og økonomisk. Og de samme grupper stod parat med sønderlemmende kritik af Joe Bidens politik i sommeren 2021, hvor USA hældte sig selv ud af Afghanistan og ofrede sine allierede.

Så spørgsmålet rejser sig, hvordan dét, vi nu er vidne til, kan komme bag på så mange. Svaret er deprimerende: Fordi vi som Vestlig civilisation er så forblændet af vores grandiose eurocentriske selvtilfredshed, at vi ikke magter og ikke har fantasi til at se os selv udefra og til at forstå, at der foregår store bevægelser ude i verden i takt med deglobaliseringen, som varsler ændrede styrkeforhold, og hvor en stor del af verdens befolkning ikke ligefrem er imponerede over værdien af det liberale demokrati.

Og det er her, det uforudsigelige kommer ind. USA og den øvrige eurocentriske verden har ganske givet magten til at vinde den økonomiske krig og tvinge Rusland i knæ. Men rent militært har Ruslands provokation også sat lup på Natos reelle kapabilitet, når det kommer til stykket, og reaktualiseret EU's behov for en egentlig europahær frigjort fra amerikansk dominans. Sådan syner det ikke lige nu, men det er under overfladen det skifte, der er i gang og har været det lige siden, Trump næsten åbenlyst skibede Europa af som interessant allieret.

Lige meget, hvad der sker lige her og nu, skal vi indstille os på at leve med uforudsigeligheden og med politiske ledere, der handler på må og få som brandslukkere og ikke som politiske strateger. Læs blot Bent Gravesens artikel i dette nummer om det nationale kompromis om afskaffelse af forsvarsforbeholdet og forøgelsen af forsvarsbudgettet uden, at nogen af forligspartierne har en fælles forestilling om, hvad der skal ske herfra.

Det er imponerende, hvor hurtigt de Vestlige statsledere har kunnet stable et bredspektret og "giftigt" sanktionsbatteri på benene. Men vi kan langt fra overskue konsekvenserne. Når man konfiskerer et andet lands suveræne ejendom, fordi man har dollarmagten, sker der det helt naturlige, at mange lande verden rundt nu har travlt med at finde alternativer til dollaren som transaktions- og investeringsvaluta. Der er allerede nye systemer på vej til at blive bygget op. Når man overvejer at blokere for Ruslands salg af gas, olie og landbrugsprodukter, rammer man selvfølgelig russerne hårdt men også en

stor del af verdens befolkning og ikke at forglemme sine egne befolkninger. Når man vil blokere for eksport af vigtige it-komponenter til Kina og Rusland, så styrker det regionaliseringstendenserne. Holder man det sammen med den øvrige desintegration af de globale forsyningskæder, som pandemien eksponerede, skubber sanktionspolitikken også til regionalisering og nye alliancestrukturer. Herunder også en voldsom oprustning og militarisering af geopolitikken. I dag er Kina og USA inde i et frenetisk rustningskapløb. På den anden side af kloden er Europa også på vej ind i en ny og indtil videre retningsløs oprustning.

Det er ikke længere sådan, at verdens Arkimediske punkt er den vestlige verden, og at alle forandringer, konflikter og udviklingsmønstre ensidigt kan anskues herfra. Der er ikke længere sådan, at alle andre udenfor Vesten bare bøjer nakken, når regeringerne i Europa, inklusive den danske favoriserer ukrainske flygtninge og betaler for den ændrede flygtningepolitik med penge fra ulandsbistanden. Den politik er blevet noteret i hele den arabiske verden og i Afrika og indgår i landenes positionering. Alle kan jo nu se, at Menneskeretskonventionens lighedsprincip ikke er farveblind.

Det tektoniske brud som stormagtsrivaliseringerne gennem nu mere end et årti har bygget op til, og som nu helt har fortrængt fredsdividenden fra 1992, har på mindre end en måned eksponeret næsten alle uforudsigelighedens modsætninger og konsekvenser som afløser for den stabilitet, vi har været vant til under den kolde krigs bipolære ”tryghed” og globaliseringens fortryllende og trinløse ekspansion af præcis vores værdier og verdensbillede.

Om vi kan lide det eller ej, kommer vi i Kritisk Debat til at bruge mange kræfter på sammen med mange andre at navigere i denne uforudsigelighed. Den er blevet et vilkår. Men vi vil stadigvæk også beskæftige os med alt det andet, der sker lige foran næsen på os. Her tænkes på den økonomiske udvikling. Derfor bringer vi to artikler med forskellige syn på inflationsudviklingen. Vi bringer også en artikel om 25 års forfejlet sygehuspolitik, som en ganske kritisk kommentar til den kommende politisk debat om regeringens sundhedsreform.

Og som noget helt uomgængeligt tager vi allerede i dette nummer fat på Europaspørgsmålet og de strategiske anskuelser og linjer, som krigen i Ukraine har accentueret, men ikke skabt. Vi har allerede i de to foregående numre stillet ind på EU spørgsmålet som strategisk felt. Vi vil i dette nummer og i de kommende forsøge at indfange EU’s retning og centrum-venstres positioner. Vi vil bestrebe os på ikke at hænge fast i den eurocentrisme, der indtil nu har blokeret for Vestens udsyn og respekt for den del af verden, vi hidtil har kaldt udviklingslande, fordi de ikke står på historiens tinde, som vi andre.

Det er nemlig i det skisma og i dets mange tektoniske gnidninger, at den reelle uforudsigelighed ligger begravet. Det er sandsynligt, at freden i Ukraine er

indenfor rækkevidde, men det betyder ikke, at stabiliteten genoprettes. Med mindre resultatet bliver et andet verdensbillede, hvor bl.a. Kinas udviklingsmodel og de mange lande, der støtter den, respekteres og indgår i en afbalanceret verdensorden og værdihierarki.

Folkeret, menneskerettigheder etc.

Af Jan Helbak medl. af Kritisk Debats redaktion

Kritisk Debat har en rubrik med titlen Tidens Begreb. Begrundelsen er den enkle, at begreber ikke alene kategoriserer og ordner men også optræder som regulativ for handling. Som udgangspunkt for vores forståelse og indgreb i verden.

Ordet begreb stammer fra det plattyske ord begriff og begreifen, som betyder at få greb om noget, at tilegne sig noget. Lig det latinske conceptus – at sammenfatte. At bringe de ”løse elementer/ender” sammen til en meningsbærende enhed. At danne et begreb indebærer således eksklusion af alle de elementer og foreteelser, der ikke kan holdes indenfor enheden. Dvs. der har kendetegn og egenskaber, som hører til i en anden klasse. F.eks. hører mængden køer med deres kendetegn ikke ind under begrebet hest. Begrebets ordnende funktion indebærer muligheden af et hierarki, der kan være mere eller mindre detaljeret og præcist både i ordnings- og reguleringsperspektivet og muligheden af at skabe forstående afstand til objektet. F.eks. hierarkiet af bestemmelser fra begrebet dyr ned til begrebet for ganske bestemte insektgrupper.

Logisk indebærer begrebsdannelsen en afgrænsning af det, der forener og en udgrænsning af alt, der afviger fra det fælles – det ens. Begrebet står på den måde i et grundlæggende spændingsforhold til den virkelighedens spraglede variation, som det henviser til eller regulerer indgrebet/vekselforholdet i. Selv om man ved, hvad begrebet hest betyder, danner begrebet kun første udgangspunkt for forestillingen og hest og senere omgangen med dem.

Når det overhovedet kan være relevant at have en rubrik i et tids-skrift – altså et skrift i tiden – skal begrundelsen findes i begrebets dobbeltforhold, der kendetegner det naturlige og principielle indre spændingsforhold.

Begrebet har et indhold. En intension, som angiver dybden og klarheden af de kendetegn, som hører til begrebets klasse. Jo mere præcis de mange elementer, der sammenføjes i begrebsenheden er, desto klarere kan begrebet styre ”grebet om” og regulere ”indgrebet” – altså handlingen. Men begrebet har selvfølgelig også en ekstension. Det ligger i dets natur. Dvs. det rummer et vist antal ting, objekter, handlinger, perceptioner mv., der trods mange forskelle har tilstrækkeligt med ligheder til at kunne indeholdes i begrebet.

Forholdet mellem intension og ekstension spændes hver dag til det yderste i vores pragmatiske anvendelse af sproget, som igen er med til at flytte både på begrebets indre betydningssammenhæng og på grænserne for begrebets anvendelse. Den indbyggede konflikt/spænding i begrebet udgår selvfølgelig fra den forudsætning, at sproget er socio-historisk, hvad der så også ifølge den antagelse betegner et modsætningsforhold til de retninger indenfor filosofien, der antager begrebernes overhistoriske/førhistoriske karakter. Dvs.

betragter begrebernes realitet som uafhængig af den erfaring, der akkumuleres i sproget som afsæt for nye handlinger/erfaringer.

Når som sagt begrebets gennemsnitlige og blodfattige natur udsættes for dagligdagens spro pragmatik, foregår der ofte en metamorfose. Begrebet kan ændre status og blive til en metafor. Begrebet hives ud af sin oprindelige sammenhæng og indgår i en helt anden sammenhæng, hvor det fremkalder en ny betydning – en billedlig betydning, hvor både klarhed og plasticitet er afhængig af en konkret kontekst. Metaforen/metapherein = meta – hen til og phorein – bære/føre (bestemte egenskaber) betyder at bevæge, hvor noget specifikt og begrænset løftes op til at betegne noget generelt eller almen mental norm, som ikke er funderet i en intellektuel afgrænsning men i en oplevet eller fortalt identitet. Altså en deskription, som refererer til nogle angiveligt underliggende oplevelser eller udbredte normer.

Kort sagt forlener metaforene vores sprog med sammenføjnngen af det konkrete og direkte oplevede – kontekstbestemte – med det abstrakt gennemsnitlige. Det er den dialektik, der giver erkendelsen og handlingsreguleringen fylde og gør den konfliktuel.

Imidlertid opstår der ofte problemer, når begreber ekstrapoleres. Eksempelvis flyttes ud af deres kontekst – deres historiske begrundelse og anvendelsesområde og løftes op til universel rækkevidde – almengyldig norm. Begreberne får da en dobbeltkarakter som både begreber og metaforer, hvor sidstnævnte opnår en sådan styrke, at begrebets ekstension strækkes langt ud over, hvad der er grundlag for. Som når vores lovgivnings forsvar af ejendom stadig i 2022 henviser til en umistelig ret, der igen henviser til Lockes forestilling om, at mennesket ejer sig selv i modsætning til de givne vilkår under livegenskabet. Selv om enhver i dag ved, at individet absolut ikke ejer sig selv og af samme grund ikke har ubegrænset råderet over eget liv, og at ejendom faktisk kun kan reguleres ved at adskille individ og ejendom gennem ”ret”. Ikke desto mindre indgår begrebet ejendom i både politiske ideologiske og statsteoretiske sammenstød i dag som metafor, hvor billeddannelsen overtrumfer og skjuler begrebets præmis.

I fredstid har distinktionen selvfølgelig stor betydning for begribelsen af og indgreb i eksempelvis samfundsopbygningen. Men når der opstår konflikter som nu Ruslands aktuelle invasion af Ukraine, kan det medføre meget uheldige for ikke at sige katastrofale følger, hvis distinktionerne opgives og de relevante begreber muterer til metaforer, som i deres billedsprog overfører forestillinger og tidligere oplevelser med direkte indflydelse på indgrebet i det nutidige. Og hvor ”afstanden” til objektet, som forudsætning for at begribe/gribe om/sammenfatte svækkes, og hvor evnen til at skille ad underordnes ”overføringen” af billeder., Rationaliteten svækkes af narrativet.

Den proces er i gang nu, hvor den internationale retsordens mange begreber politisk anvendes uden smålig skelen til deres egentlige betydning. De indgår

ikke som afsæt til at forstå situationen og til efterfølgende at regulere de nødvendige handlinger. De anvendes til at skabe bestemte narrativer, hvis primære funktion er at udstyre bestemte opfattelser og stemninger med legitimitet og udskamme andre ved at udstrække begrebernes udsigelsesområde langt ud over deres oprindelige intension. En kendt form for ensretning.

Problemet er, at begrebernes grundlæggende uklarhed eller indbyrdes inkonsistens i en konflikt/krig, som vi nu er vidne til, faktisk skærper problemerne fremfor at bidrage til klarhed og deeskalation.

Folkeretten er en meget konkret sædvaneret, som op gennem historien er udviklet som det regelsæt, der skal regulere staternes indbyrdes forhold og sikre den enkelte stats suverænitet. Det indbyrdes forhold udtrykkes i begrebet territorialhøjhed. Folkeretten beskæftiger sig således ikke med staternes indre organisation og styreform. Som sådan er Ruslands invasion af Ukraine et utvetydigt brud på folkeretten og et angreb på Ukraines suverænitet, uanset hvordan landet styres og hvilke politiske kræfter, der er i spil. Men juridisk er det ikke en krigsforbrydelse. Det historiske problem er, at folkerettens sikring af staternes suverænitet og forbud mod det ene lands angreb på et andet og forebyggelse af trusler mod freden, kun formelt kan håndhæves af FN's sikkerhedsråd, hvor et eller flere af de permanente medlemmer altid kan nedlægge veto.

Under folkeretten er der krigens regler bestemt via konventioner. Krigens regler – humanitær folkeret – har først og fremmest til formål at begrænse krigens skadevirkninger og konsekvenser for civile og krigsfanger. Det betyder, at der hvor krigshandlingerne har karakter af formålsstyret direkte angreb på civilbefolkningen, kan der meningsfuldt tales om krigsforbrydelser med efterfølgende retskonsekvenser, for så vidt de internationalt anerkendte retsinstanser heri blandt den Internationale Straffedomstol (ICC) har tilstrækkelig magt til at planlægge og løfte de nødvendige retsprocesser. Indtil nu har det forhold og retsvirkningen først og fremmest beroet på de militære- og geopolitiske magtforhold og følgelig hovedsageligt fundet anvendelse i krigssituationer, hvor ingen af stormagterne har været involveret eller bragt i retten.

Retten har derfor kun haft betydning, der hvor USA har bakket den op, selv om USA ikke selv anerkender domstolen. Ellers ville USA heller ikke kunne have brudt Folkeretten med invasionen af Irak i 2003 uden at opleve et juridisk eftersmæk. Det skete som bekendt ikke.

Man skal i parentes bemærke huske, at George W Bush forsøgte at dreje uden om Folkeretten ved at omdanne "Preventive wars (forebyggende krig, som er ulovlig) til pre-emptive wars (foregribende krig, hvor en trussel er forudsat), hvilket aldrig ville have holdt i retten, hvis USA var blevet sigtet og underlagt domsbehandling.

I modsætning til folkeretten og den humanitære folkeret, som eksisterede før FN's verdenserklæring og FN pagten fra 1948, er erklæringen om menneskerettigheder abstrakt og ideal og bygger på en *tro på fundamentale menneskerettigheder*. Rettighederne bygger som udgangspunkt på en ideal fordring om, at mennesker er født lige, og at man kan gå fra *"dette er"* til et, *"hvordan man bør handle"*.

Selv om menneskerettighedserklæringen er uhyre abstrakt og indeholder mange ideale krav, som ikke står i noget rimeligt forhold til de faktiske historiske vilkår, er dens indhold og form forståelig, den historiske baggrund med to ødelæggende og barbariske verdenskrige taget i betragtning. Men det ændrer ikke ved, at en erklæring, der tager udgangspunkt i det enkelte individ, som reelt ikke findes, nødvendigvis må finde sin begrundelse og rationale udenfor historien. I den forstand står erklæringens hele logiske begrundelsesstruktur i logisk modsætning til folkeretten, hvor individets retsstilling må være et indre anliggende, hvis den historiske statsuverænitet skal tages alvorligt.

Den logiske inkonsistens er ikke uproblematisk, når der både skal tages hensyn til den humanitære folkeret og menneskeretten i tilfælde af krig, fordi der er afgørende forskelle på standarder og beskyttelsesniveau i de to regelsæt. Menneskerettighedernes beskyttelsesniveau er mere vidtgående end i den humanitære folkeret, til gengæld er begrebets ekstension praktisk talt så omfattende, at det reelt er vanskeligt at afgrænse retsvirkningen uden at tage hensyn til de faktisk givne militære- og geopolitiske magtforhold, der står udenfor retssystemet. Hvilken et af regelsættene skal f.eks. have forrang for det andet, og hvem skal afgøre det, hvis der ikke er afstemte magtforhold i FN's sikkerhedsråd til at sikre rangordenen materielt og processuelt.

På trods af, at den internationale retsorden under FN formelt set er velreguleret gennem de mange konventioner, tillægsprotokoller og dømmende retsinstanser, indebærer den faktiske inkonsistens både i retsgrundlag (konkret og abstrakt) og rangordenen, at den reale håndhævelse af retten bliver arbitrær og den stærkeste magts fortolkning - normen.

Det er ikke den vinkel, der indtil nu har præget pressen frem til og efter Ruslands invasion af Ukraine. Pressen har mere eller mindre offensivt bidraget til at genopbygge det gamle fjendebillede lang tid før, Putin gav ordre til at opmarchere massive troppestyrker ved grænsen. At pressen handler sådan og helt bevidst blander begreber og metaforer og anekdoter er ganske forståeligt. Sådan er den moderne mediepraksis, der giver narrationen og det deskriptive forrang for analysen. Så der er sådan set ikke noget nyt under solen fra den kant.

Men når politikere af næsten enhver politisk/ideologisk observans blander sig i koret af følelsesladede moralske fordømmelser af invasionen og helt

åbenlyst demoniserer den russiske politiske ledelse, som man på et eller andet tidspunkt skal forhandle med, så sælger man begreberne for de metaforiske narrativer og langsomt antager samme form og afstand til virkeligheden som ham, man påstår har indledt invasionen på grundlag af et forfalsket virkelighedsbillede.

Når selv venstreorienterede politikere i ramme alvor på krigens tredjedag taler om krigsforbrydelser og senere hylder den internationale domstols samling for at opregne hændelser i krigen som krigsforbrydelser, så bidrager man til at omdanne vigtige forståelseskategorier til primitive slogans i mediekrigen. Hvilket alt andet lige vil gøre vejen til freden og russernes tilbagetrækning vanskeligere. Men værre endnu bidrager man til at gøre et så overvældende komplekst geopolitisk spændingsforhold som forløbet op til og forløbet efter invasionen til en ligegyldighed. Man bidrager til at forsimple et verdensproblem til et moralsk binært forhold – ond ikke ond. Omkostningerne er blandt andet, at man bidrager til at tømme så vigtige internationale begreber som folkeret – humanitær folkeret – og menneskerettigheder for indhold, fordi de totalt løsrives fra den virkelige historie, som når det gælder invasionen af Ukraine ikke startede den 24. februar 2022 men i eftervirkningerne på Sovjetstatens sammenbrud. Tilbage står kun magtens ret.

For mange år siden spillede John Wayne med i en film, hvor han jagede en morder. I forfølgelsen ændrer han – helten – langsom karakter og overtager den forfulgtes egenskaber og tilbøjeligheder. Magt ender med at blive til ret. Det kan også ske i vores del af verden.

At forstå Putin og den russiske magtelites handlinger er ikke at forsvare dem, men er forudsætningen for at overvinde dem og skabe en faktisk historisk situation, hvor processen og handlingerne ikke bare gentages i en anden form nogle år senere.

Udfordringen ved den tilgang er selvfølgelig, at vi ikke kan forstå Putin og den russiske magtelite uden at indse hvilke kræfter og begivenheder, der har skabt ham. Altså også se på vores egne handlinger og virkelighedsforståelser i Vesten, herunder anvende begreber til at skille krigens fakta fra krigens propaganda.

Ukraine, flygtninge og europæisk solidaritet. Om Ruslands hybridkrig mod EU.

Af Carsten Jensen, medlem af Kritisk Debats redaktion.

Denne artikel er skrevet på baggrund af en række møder som blev startet af Europanævnet vedrørende EU's kommende udfordringer. Migrationstemaet inden for denne møderække blev mere aktuelt end nogen arrangør havde drømt om. Artiklen diskuterer flygtningespørgsmålet i forhold til en række andre temaer som EU's foreløbige reaktioner og baggrunden for hele den aktuelle problemstilling i den russiske politiske elites forsøg på at holde sig ved magten gennem brug af hybridkrig og spil på højrepopulistiske temaer. Den slutter imidlertid på den gode fod med at pege på spæde tegn på en ny egentlig 'europæisk patriotisme'.

Udfordringen i den europæiske flygtningepolitik er i marts 2022, hvor Putins Rusland har gjort Ukraine til en slagmark, blevet flyttet mere end nogensinde siden krigen i Eksjugoslavien. Udviklingen er gået fra Balkan over Mellemøsten/Nordafrika til Ukraine. Og hver gang med større antal. Den tyske regering forudser i skrivende stund med, at Europa kommer til at modtage op til otte millioner ukrainske flygtninge. Alene Polen har allerede modtaget omkring to millioner. UNHCR regner med, at Danmark skal modtage omkring 120.000, hvis vi skal huse flygtninge proportionelt med det danske befolkningstal. Den danske regering forventer under alle omstændigheder at modtage titusindvis udover de 20.000, der allerede søges plads til i kommunerne.

Brændpunktet i EU's flygtningepolitik er med andre ord flyttet fra syd til øst. At der nu kommer russiske asylansøgere til det nordlige Norge, er foreløbig blot et mikroskopisk sidetema i denne historie, men en eventuel større russisk udvandring i forbindelse med Ukrainekrigens interne efterspil er måske noget, man skal til at regne med som en mindre, men dog ikke u-, sandsynlig videre udvikling.

Europæisk flygtningepolitik som prioriteret tema.

Faktisk har EU længe før krigens udbrud søgt at igangsætte en proces, der skulle forberede medlemslandene på nye tider. Men på en måde som vi i dag umiddelbart kan vurdere som nærmest patetisk utilstrækkelig. En del af processen var dog fx at igangsætte folkelige debatter i hele Europa om fremtidens migration.

I vinteren 2021/22 var denne forfatter med til at afholde arrangementer på opdrag af Europanævnet. Det var en slags dialogmøder, hvor det var meningen, at borgere på baggrund af saglige input skulle have mulighed for at diskutere EU's migrationspolitik i et åbent debatmiljø og at fremsætte forslag til, hvordan politikken skulle udformes for fremtiden. Vores arrangementer var en del af et større initiativ på Europæisk plan, og de

indkomne forslag blev videresendt til en fælles europæisk opsamling. Der er endnu ikke kommet en samlet rapport om forløb og forslag, men det er da også en større operation, der skal til for at samle hele materialet.

Møderne blev indledt med tre korte oplæg, der hver for sig tematiserede elementer af migrationspolitikken. Men skønt de ellers var lagt åbent op, var der ingen, der forudså udfordringer af den størrelsesorden, som vi allerede har set i marts 2022. Dog skal det retfærdigvis siges, at hele logikken i manøvren var at forberede en diskussion på den præmis, at migration ikke er et samfundsmæssigt fænomen, man kan fjerne, men en del af den virkelighed, vi lever i. Oplæggene ledte frem mod en opfattelse af, at de store vandringer fra Mellemøsten i 2015 måske nok var en foreløbig kulmination på en udvikling i denne region, men ikke den sidste udfordring til EU som modtagerområde for den del af migrationen, som flygtninge udgør. EU og unionens borgere burde forberede sig på nye udfordringer for fremtiden, var budskabet. Lidet skulle vi ane, hvor meget ret historien ville give os i den betragtning.

De forslag, der kom ud af møderne, har da heller ingen direkte relevans for de problemstillinger, de europæiske samfund står over for netop nu. Mødernes tema havde nok allerede fra begyndelsen den effekt, at det især var folk, der bekymrede sig for migranterne og deres skæbne, der deltog. Hvis man ser på, hvem der normalt kommer til den slags folkeoplysningslignende arrangementer, får man et vink om, hvem der kan mobiliseres af denne form. Debatten kom, da også netop til at handle om, hvad man kunne gøre for at få migrationen til at glide, men ikke så meget om, hvorvidt den skulle stoppes, mindskes eller for den sags skyld øges, som man måske kunne have ventet. Det var en blanding af idealisme og konstruktiv politikudformning på kendte præmisser, der var styrende.

Denne tillid til mulighederne i situationen var der isoleret set noget opmuntrende i. Men bagsiden var selvfølgelig, at der især var tale om forslag, der lå inden for en bred 'main stream-konsensus', hvor det mere handlede om justeringer og forbedringer inden for kendte positioner end om gentænkninger. Svarene var, kan vi nu tydeligt se i bakspejlet, alt i alt baseret på den forudsætning, at det hele nok ville gå som det plejer, - giv og tag 10 procents udsving årligt. Men nu står vi overfor udsving på adskillige hundrede procent, og ovenikøbet i en situation, hvor kodeordene i flygtningepolitikens samfundsomgivelser er ekstrem usikkerhed på de fleste dimensioner. Situationen kalder nærmest på klicheer, og den mest nærliggende er, at i vores mikrokosmos af migrationsdebatten har virkeligheden overgået fantasien hos såvel opdragsgivere, arrangører som deltagere.

EU's foreløbige svar

EU har i den sidste måned forsøgt at håndtere de *aktuelle* problemstillinger, som Ukrainekrigen har sat på dagsordenen. Alt er selvfølgelig foreløbigt, men der er dog kommet temmelig klare meldinger fra systemet om, hvordan tilgangen af asylsøgere fra Ukraine skal modtages

EU's regeringschefer vedtog på et møde den 10-11 marts en erklæring om den russiske aggression mod Ukraine. Der blev for det første stillet krav til Rusland om at indstille militære operationer, at trække personel og materiel tilbage, at respektere Ukraines territoriale integritet, suverænitet og uafhængighed, at respektere folkeretten og at standse statslig disinformation og cyberangreb.

Dernæst blev det blandt andet vedtaget at styrke forbindelser til Ukraine, at indlede sanktioner mod Rusland, at yde Ukraine politisk, finansiel, materiel og humanitær støtte, samt ikke mindst at EU "forpligtede sig til fortsat at udvise solidaritet og yde støtte til flygtninge og de lande, der huser dem"

EU har hvad det sidste angår aktiveret den såkaldte 'midlertidige beskyttelsesmekanisme', som nu giver ukrainere ret til at opholde sig og arbejde i EU's medlemslande, og Danmark har fået sin særlov for de ukrainske flygtninge. Det er en historisk beslutning og udtryk for en – i det mindste foreløbig - stærk solidaritet. Desuden er der af Tyskland blevet bragt et forslag om international luftbro, der skal bringe flygtninge fra de umiddelbare modtagerlande til det øvrige EU samt efter forslaget også til UK, USA og Canada. USA har i en foreløbig udmelding stillet i udsigt, at man vil kunne modtage op til 100.000.

Der gælder imidlertid andre regler for russere og belaruser, der flygter fra krigens effekter og forfølgelse i deres lande. Georgien (uden for EU) hævder fx allerede at have taget imod 20.000 russere, der er flygtet af politiske grunde. Russere og belaruser kan søge asyl på almindelige præmisser i EU-lande, men det kan være svært for dem at komme til steder, hvor de kan søge asyl. Det har været diskuteret at gøre det lettere for dem at nå frem til at kunne søge, men foreløbigt uden at nogen egentlige konklusioner er nået. En yderligere udfordring er, hvordan man forhindrer, at der bliver udpeget nye syndebukke i Europa, hvor de herboende russere vil være et udsat mindretal. Mekanismen har allerede vist sig i fx Danmark med hærværket mod den russiske kirke i København, der åbenbart ukendt for gerningsmændene ikke er tilknyttet Moskvapatriarken og i øvrigt var blandt de første til at organisere støttenetværk for ukrainske flygtninge.

Putinklikens kamp for sikring af magt og overlevelse

Men hvordan i alverden er situationen i og omkring Ukraine i den grad kommet ud af kontrol. Der er nok ingen tvivl om, at den helt store del af svaret skal findes i den russiske politiske ledelse. Hvordan man nu end stiller sig til forestillinger om, at 'forstå Putin' eller give ham hele skylden uden undskyldninger, så er det aktuelle initiativ i hvert fald russisk. Det er russisk militær, der er beordret ind i Ukraine, ikke omvendt.

Præsident Putin er økonomisk trængt hjemme, og trænger sig derfor militært og politisk på ude. Militært på Ukraine, men politisk også på det øvrige Europa, der i skrivende stund er i færd med at håndtere sine største sikkerhedsudfordringer siden Anden verdenskrig.

I det internationale system er Rusland en nedstigende taber fra Den kolde krig, der søger at vende den udvikling, der har reduceret landet fra at være en af kun to globale supermagter til blot at være en regional magt, der bortset fra Syrien ikke har haft meget succes med at projicere sine magtressourcer ud over nærmiljøet. I mangel på held til at kæmpe sig selv højere op af den internationale rangstige har Putin og kredsen omkring ham så grebet til det middel, der er næsten lige så godt: at forsøge at svække vinderne, så nedstigningen forekommer deres egen befolkning relativt mindre. Kan man forhindre verden i at løbe fra en med stormskridt, ser ens eget efterslæb ikke så stort ud, og det bliver nemmere for en Putin at ligne en succes på hjemmebanen, hvis de andre har udfordringer på udebanen.

Sådan kunne man beskrive situationen for Putins Rusland. For der er ingen tvivl om, at Putins regeringskonstellation er presset. Den har i en del år ikke leveret særlig godt på indre vækst, befolkningens velfærd, mv. Putins popularitet har været svingende, og selvom hans tilslutning i elitekredse har forekommet nogenlunde sikker, er der ingen garanti for, at den folkelige opbakning kan opretholdes. Der findes angiveligt en folkelig tradition i Rusland for at finde sig i meget udadtil, mens man for sig selv og privat finder afløb for frustrationer og vrede over styret. Derfor kan der være en idé i at fjerne fokus fra befolkningens hjemlige udfordringer og forskubbe den ud i omgivelserne. Set fra en trængt russisk elites synspunkt.

Putins fortsættelse af indenrigspolitikken med militære og ikke-militære midler

Hybridkrig er en af de måder, som usikre autokrater kan påvirke deres omgivelser på. Den blev i 2015 beskrevet som følger af NATO's generalsekretær Jan Stoltenberg: "Hybridkrig er en mørk spejling af vores (dvs. NATO's, CJ) 'sammenfattende tilgang'. Vi bruger en kombination af militære og ikke-militære midler til at stabilisere lande med. Andre bruger en sådan kombination til at destabilisere dem." Og hybridkrig kan helt bevidst indeholde skabelse af flygtninge, som dem, politikken retter sig i mod, forventes at være ansvarlige nok til at tage sig af. Som fx da Belarus prøvede at skabe en flygtningekrise for Polen ved at skabe en luftkorridor for folk fra Mellemøsten, der søgte mod Europa. Samlet set kunne man betegne Ruslands militære angreb på Ukraine og især bombardementerne af befolkningscentre som en politik, der netop falder inden for Stoltenbergs definition af hybridkrig: den militære dimension giver sig selv og er foreløbigt rettet specifikt mod Ukraine, mens skabelsen af flygtningesituationer er en civil dimension af hybridkrigen, der specifikt er rettet mod Europa.

Rusland har med sin kyniske gennemførelse af aggressionen skabt et dramatisk skub på migrationen fra Ukraine til EU. I løbet af marts 2022 er millioner af ukrainere flygtet over grænserne til de omgivende EU-lande. Det giver endnu ikke nogen mening at gisne om, præcis *hvor* mange millioner det netop nu drejer sig om, for tallene stiger fortløbende, og der er ikke meget, der tyder på, at situationen vil stabilisere sig foreløbigt.

Det har allerede vist sig, at det at skabe flygtninge er at skabe økonomiske og politiske problemer for modtagerlande på. På den anden side har Putin i hvert fald *foreløbigt* opnået at skabe mere fællesskab i Europa og opbakning om EU, end det er lykkedes regionens interne fortalere at skabe i årtier. Men man må antage, at en del af hybridkrigens logik har været at skubbe til den ustabilitet omkring det europæiske projekt som højrepopulismen har været udtryk for, og at de fulde resultater af denne politik endnu ikke har vist sig.

Flygtninge, højrepopulister og Den nye verdensordens brændpunkter: Jugoslavien, Syrien og Ukraine

Brexit har allerede skabt Europas største nederlag til højrepopulisterne nogensinde. Det ville være nærliggende at forestille sig, at Kremles strateger her har set en mulighed for at skubbe yderligere i den retning. At der foreløbig synes at være bred både folkelig og eliteopbakning til modtagelsen af de ukrainske flygtninge siger desværre ikke meget. For det kan hurtigt ændre sig efterhånden som problemer og udgifter begynder at vise sig. Meget kommer til at afhænge af, hvordan både EU og de forskellige nationale lederskaber kommer til at tackle situationen i praktiske termer, dvs. hvordan problemløsningen kommer til at forløbe, og af hvordan de mange forskellige tiltag, der skal til, bliver sat i tale. Hele kampen om dagsordenen for flygtningepolitikken efter Ukraine kan blive en af de afgørende faktorer i europæisk politik i de kommende år. Det kan faktisk blive *den* afgørende faktor i kampen om regeringsmagt med mere i mange lande.

Flygtningepolitikken har længe været et centralt emne på EU's dagsorden, og de internationale begivenheder omkring regionen har accelereret problemet. Hvis man går tilbage til 1990'erne var de mange flygtninge fra de jugoslaviske borgerkrige en af de helt store udfordringer. Titusindvis flygtede fra den vold og uro som opløsningen af landet dels udsprang af og som tiden gik også medførte. I det øvrige Europa, var den situation med til at skabe grobund for det, vi har lært at kende som 'den højrepopulistiske bølge'. Danmark er illustrativt i den henseende. Der har været fremmedfjendske røster i den politiske debat før, fx i Fremskridtspartiet, men med dannelsen af Dansk Folkeparti i 1995 netop på baggrund af de nye flygtninge fra Balkan fik vi et parti, der havde modstanden mod flygtninge og indvandrere som sit centrale politiske træk, hvilket vi ikke havde haft før. Partiet voksede hurtigt, og det fik ved at kaste sit lod i Venstres vægtskål meget stor indflydelse på dansk politik. Uden DF ingen Fogh- og Løkkeregeringer. Tilsvarende historier kunne fortælles om andre europæiske lande, hvor den højrepopulismen fik rygstød og fandt samarbejdspartnere ('kollaboratører' som den tyske populismetænkner Jan-Werner Müller kalder dem) blandt etablerede partier.

Indvandringen fra Mellemøsten af både økonomiske og politiske grunde blev et gennemgående tema. Menneskesmuglere organiserede migration fra Nordafrika til EU som en hel industri. Samtidig begyndte udvekslingen af arbejdskraft inden for EU at sætte sine spor i nogle segmenter af befolkningerne. I London gik fx det folkelige rygte, at 'en ud af hver ottende,

der bor i byen, er uregistreret polak'. Videre hed det, at mange af disse 'polakker' levede af at indfange og spise svanerne i byens parker! Sådanne folkelige stemninger blev især indfanget af og omsat til politik af britiske højrefløjspolitikere i UKIP og det konservative Toryparti. Hermed blev en af pillerne i Brexitprojektet understøttet.

Den næste skelsættende begivenhed var flygtningekrisen i 2015. I kølvandet på den syriske borgerkrig fulgte en vandring af over en million mennesker op gennem Europa. Denne proces skabte en række konflikter, hvor regeringer og befolkninger reagerede meget forskelligt, og hvor der blev sat skel mellem lande som Tyskland og Sverige på den ene side og Polen og Ungarns højrepopulistiske lederskaber på den anden. Det blev svært at skabe en fælles EU-politik på flygtningeområdet med så forskellige politikker i medlemslandene.

Med Brexitafstemningen i UK i 2016 nåede højrepopulismens indflydelse sit foreløbige højdepunkt i Europa. At UK's vælgere pålagde den modvillige konservative regering at trække landet ud af EU, er det europæiske projekts største nederlag til dato og noget, der har været med til at påvirke EU's handlerum og gennemslagskraft voldsomt.

Efter dette nederlag for EU kunne en ekstern betragter, som fx den russiske regering, gøre sig nogle strategiske overvejelser. En af de lærer, man kunne drage var, at EU havde vist sig sårbart overfor folkelig kritik og protest fra neden. I den udstrækning EU er et eliteprojekt, havde eliterne i såvel UK som på kontinentet lidt et stort nederlag til den højreorienterede del af de folkelige kræfter. Baggrunden for dette var for en stor dels vedkommende udviklinger på migrationsområdet italesat og formidlet via højrepartier. Hvis man kunne understøtte *disse* træk af europæisk 'politik fra neden', ville man omvendt kunne svække projektet for europæisk samling og institutionsopbygning.

Det forekommer umuligt at forestille sig, at dette ikke har været en del af overvejelserne i den russiske ledelse. For hypotesen taler fx den russiske udenrigsminister Lavrovs udtalelse for nylig om, at 'den eneste uafhængige tv-kanal i USA er Fox News. Resten er regeringskanaler'. Lavrov taler her ud fra en opfattelse af, at der findes en transatlantisk elite, der er for EU og NATO, og som er i modsætning til deres egne befolkninger og ikke mindst aktive fjender af Rusland. Naturligvis er udtalelsen blot en løsreven del af Ruslands position i kampen af Ukrainekrigens dagsorden, men den er til gengæld signifikant som sådan. Lavrovs bemærkning giver ikke megen mening i en politisk-juridisk diskurs som den transatlantiske. Men i en autoritær politisk-ideologisk diskurs giver den megen mening, og netop til det synspunkt, at der er en modsætning mellem eliter og befolkninger i Europa, som Rusland kan påvirke.

Set i dette lys kan det russiske angreb på Ukraine og især dets langstrakte form (hvor befolkningen i stigende grad bliver ofre for den russiske krigsførsel) også ses som et forsøg på at destabilisere EU - og dermed svække en af Ruslands stærkeste opponenter i det internationale spil. Et Europa, der

bliver påført en humanitær udfordring, det ikke kan afvise at håndtere, er også et økonomisk og socialt udfordret Europa. Og et udfordret, på sigt måske relativt svækket, Europa er i dette magtspil det samme som et relativt styrket Rusland.

Mod en ny europæisk patriotisme?

Margrete Vestager rejste i Information den 9. marts spørgsmålet om, hvor længe alt dette har været forberedt fra Ruslands side. Har der fx i realiteten været planlægning af destabilisering – fx via skabelse af udfordringer på migrationsområdet via krig og dermed følgende skabelse af flygtninge – på tegnebrættet i de russiske militære strategers tænkning? Svaret er nok at planlægningen af krigen må gå adskillige år tilbage. Og at ja, de russiske strateger må have været fuldt bevidste om, at en større flygtningekrise for Europa ville være et sandsynligt resultat af den måde operationerne har været planlagt. Det er ikke nogen betryggende tanke, men det forekommer mest realistisk at forestille sig, at det er den slags modstandere, som vi i regionen reelt står over for.

Den belgiske politiske filosof Chantal Mouffe er de sidste 20 år blevet en af de vigtige stemmer i den politiske tænkning i Europa. Hun har peget på, at et af problemerne med mange politiske ideer og ideologier er, at de ikke har mod eller evne til at se helt ned i dybet af politiske konflikter. Selv har hun foreslået, at man bør sondre meget skarpt mellem dem blandt ens 'politiske andre', man kan side til bords med, og med hvem man kan udkæmpe de politiske kampe ved valg, med krydser, stemmeboks med videre. Og så dem, der gør sig til fjender. Dvs. dem der reelt ønsker en konflikt, der kan ende med den enes undergang. Hvor trist det end er, er der nok ikke andet at konkludere, end at sige at 'ja, Putin og hans allierede har gjort Rusland til en fjende af Europa'.

Foreløbig har Europa svaret på det åbenlyse fjendskab med økonomiske sanktioner, økonomisk støtte til Ukraine som kæmpende nation og påtagelse af ansvaret for sikkerhed og forsørgelse for en del af befolkningen ind til videre. Lad os håbe, at det bliver nok. Men det kan også gå den stik modsatte og meget gale vej, hvor højrepopulismen får overtaget, således at staterne i Europa kæmper indbyrdes om at lægge ansvaret over på hinanden, mens Putin læner sig tilbage og forbereder næste skridt.

Alene af praktiske grunde skal både EU's og nationalstaternes migrationspolitik gentænkes helt dramatisk i de kommende måneder og år. Den skal også i langt højere grad sættes ind i en sikkerhedspolitisk ramme. Måske kan denne indsats styrke hele forestillingen om EU på sigt, for med den foreløbige villighed til at gøre en folkelig indsats har der vel for første nogensinde vist sig kim til en bredere 'europæisk patriotisme', der kan være et vigtigt bolværk mod de nedbrydende kræfter. Og som efterfølgende måske også kan bære mere fremadrettede og opbyggelige projekter.

Vi er i krig - og hvad så?

Jens Jørgen Nielsen

Der er krig i Europa, Rusland har invaderet Ukraine. Ingen har kunnet undgå at bemærke det. Krigen føres på mange fronter. Ud over den ukrainske slagmark, er der en informations-krig, som den vestlige og ukrainske side hidtil har vundet klart. Det er vanskeligt at danne sig et præcist indtryk af både kamphandlinger og tabstal. De omfattende sanktioner, som den vestlige verden har iværksat over for Rusland skal også ses som kamphandlinger. Det samme må siges om levering af våben og andre former for militær støtte. For første gang taler vi om et reelt perspektiv for en atomkrig i Europa. Tidligere ville man være blevet betragtet som vanvittig, hvis man talte om det i normale fora. Men i dag synes en atomkrig en mere nærliggende mulighed end nogensinde.

Som normalt under krigshandlinger har også denne krig sin egen indre eskalerende dynamik. På begge sider af fronten udvikles og forstærkes tunnelsynet fra dag til dag. Medierne lukker sig enten gennem forbud eller selvrensning, en rationel debat om baggrund og fredsperspektiver synes næsten at være udelukket. Selvom det for alvor er nu, at vi mere end noget andet har brug for netop rationelle analyser, som dybest set er det eneste, der kan sikre os imod det ultimative scenarie: en atomkrig i Europa. Det bliver meget svært, når selv en stor del af venstrefløjens reelt har accepteret krigslogikken. Jeg vil godt indrømme, at det er vanskeligt at bevare det intellektuelle overblik, når bomberne regner, og vi møder nogle af de millioner af ukrainske flygtninge. Jeg har selv haft 12 ukrainske flygtninge boende et par dage. En rationel tilgang er under ingen omstændighed et forsvar for Putins desperate aktion. Lad det være slået fast med syvtommersøm.

Baggrunden

Putins skridt er hans ansvar, og det synes at være hans ansvar alene. Det er uklart, hvor stor opbakningen har været i hans nærmeste ledelse. Det er en udbredt forklaring, at Putin er blevet gal eller i det mindste syg. Noget kunne der være om den snak. Putin har virket mere syg, irriteret og usikker end tidligere, hvor han var en person, der tog kalkulerede risici, men grundlæggende handlede ud fra rationelle overvejelser. Som forklaring på den nuværende situation kan det dog ikke stå alene. Enhver med et minimalt kendskab til russisk politik siden 1991 vil vide, at spørgsmålet om NATO er helt afgørende essentielt for Rusland. Som korrespondent i Rusland i 1990'erne oplevede jeg en sjældent set samling i den russiske befolkning i det negative syn på NATOs optagelse af tidligere Warszawa Pagt lande. De gamle liberale sovjet-dissidenter med Andrej Sakharovs enke, Jelena Bonner i spidsen, de ny-liberale fortalere for chok-terapien med Jegor Gidar i spidsen og selvfølgelig både kommunisterne, militæret, efterretningsvæsenet, ja stort set næste alt i det russiske samfund – alle befandt sig i en sjældent set enighed om det forkastelige i den politik. De russiske liberale hævdede, at en NATO-udvidelse ville betyde, at bagstræberiske og anti-vestlige kræfter i Rusland ville få mere magt. Næsten alle med undtagelse af bl.a. den nye

statsminister og senere præsident, Vladimir Putin. Imod alle odds søgte han om Ruslands optagelse i NATO. Det ville i givet fald have ændret situationen. Rusland kom dog ikke med i NATO. Det er en længere historie. Men der er al mulig grund til fastslå, at russerne i årtier har set NATO udvidelsen som en sikkerhedstrussel, og ukrainsk medlemskab som en decideret eksistentiel sikkerhedstrussel. Det er ikke til debat, om det er rigtigt, at Rusland ser det sådan. Men om det i virkeligheden udgør en eksistentiel trussel mod Rusland kan derimod diskuteres. Det er to forskellige spørgsmål.

Når et land som Rusland oplever, at et land, som det altid har betragtet som et broderland, begynder at fjerne alle spor af russisk kultur, sprog og andet, har det i voldsom grad irriteret russerne. Det har givetvis bidraget til den i forvejen spændte situation. Andre ting kan som nævnt have spillet ind på Putins skæbnesvangre beslutning om invasion af Rusland. Han kan have været isoleret i Kreml i for lang tid, han kan have haft dårligt helbred, mistet dømmekraft m.m. Men det er perspektivet om ukrainsk NATO-medlemskab og NATO-ificeringen af Ukraine med stadig flere fælles militære strukturer, der har bragt NATO tæt på at åbne op for et egentligt ukrainsk NATO-medlemskab – som har fået russerne op i det røde felt – paranoia og mental ubalance hos Putin eller ej. Vi skal også se noget andet i øjnene. Rusland har i hvert fald siden 2008 tydeligt ladet forstå, at de er klar til krig, hvis NATO udvides med Ukraine (og Georgien), netop fordi de betragter det som en eksistentiel trussel.

Mere generelt kan vi sige, at Rusland aldrig har accepteret den verdensorden, som USA etablerede efter Sovjetunionens sammenbrud. Det var den såkaldte nye liberale verdensorden, hvor USA skulle fungere som garant dvs. hele verdens politibetjent. Det skulle være en orden med åbne grænser, fri bevægelighed for varer, arbejdskraft og kapital. Det skulle også være en ny verden uden de angiveligt gammeldags interessesfærer, som stormagter traditionelt har. Dog med undtagelse af USA's interessesfære, som i praksis var hele verden. Rusland kunne stille op i køen og underlægge sig disse præmisser, ja moralsk set burde de, eftersom Rusland i 1991 ligesom som Tyskland og Japan i 1945 havde tabt krigen. De burde ligesom de to lande acceptere USA's lederskab. Sådan har flere amerikanske præsidenter i hvert fald formuleret det. Rusland forestillede sig en anden model med plads til regionale stormagter med interessesfærer. I den amerikanske model var EU og NATO nogle vigtige internationale institutioner. Vesten så dem ikke som udtryk for traditionelle interessesfærer, men nærmest som værdibaserede altruistiske organisationer. Problemet var, at det så Rusland slet ikke, og heller det gjorde Kina flere andre ikke-vestlige magter heller ikke. Her ligger de basale kim til hele Ukraine-krisen.

Fra 2007 og ikke mindst 2008 var modsigelserne i opfattelsen af den internationale situation ganske klar. Putin sagde det tydeligt for enhver på Sikkerhedskonferencen i München i februar 2007. Her anklagede han USA for under den humanistiske og demokratiske maske at angribe og smadre lande rundt om i verden, især i Mellemøsten. Han advarede de vestlige ledere og så også NATO-udvidelsen i dette lys. Året efter optrådte Putin på NATO-topmødet i Bukarest i Rumænien. Her kunne han høre, hvordan USA's

præsident George W. Bush inviterede Georgien og Ukraine ind i NATO. Putin reagerede skarpt, og advarede om, at det ville være røde linjer for Rusland, der ville blive ballade, hvis det blev tilfældet. Som i 1990'erne trak man nok i Vesten lidt på skuldrene, Rusland var jo angiveligt svagt, hvad kunne det fattige land stille op mod et forenet Vesten?

Kun få måneder angreb den georgiske leder Mikhel Saakashvili to minoritetsregioner, som havde en konfliktfyldt forhistorie med Georgien, Syd Ossetien og Abkhasien. De georgiske styrker dræbte adskillige russiske soldater i Syd Ossetien, som var til stede som fredsbevarende styrker. Russerne reagerede kraftigt, trængte den georgiske hær helt tilbage til hovedstaden Tbilisi, ødelagde militær infrastruktur, men trak sig tilbage efter 5 dage. Putin havde ment det alvorligt i både Bukarest og München.

Ukraine

Ukraine er et komplekst og stort land. Magtskiftet i 2014 opfattes ekstremt forskelligt i øst og vest. I Vesten ses det som en sand revolution, virkeliggørelse ukrainernes frihedstrang og ønske om at være en del af Vesten. I Rusland og store del af det sydøstlige Ukraine opfattes det som Vestens indblanding og desuden som en retfærdiggørelse af de ukrainske private bevæbnede militser, i mange tilfælde med meget problematisk højreradikal måske endda fascistisk ideologi. Præsident Viktor Janukovitj flygtede efter de voldsomme optøjer i Kiev. Den nye regering og præsident var ikke legitime, hvis man strengt skal gå efter forfatningens bogstav. EU anerkendte dog den nye regering uden den mindste bemærkning om det problematiske i dens tilblivelse. Det var under alle omstændigheder en problematisk situation. Krim blev i kølvandet af Maidan-oprøret en del af Rusland, og i øst blev der kæmpet om de østlige provinser også med selvbestaltede militser og med indirekte støtte fra Rusland. Donetsk og Lugansk republikkerne ønskede at blive optaget i Rusland præcist som Krim. Men til manges overraskelse ønskede Putin, at disse to republikker skulle forblive i Ukraine. Han ønskede, at disse to republikker på den måde skulle forblive i Ukraine og styrke det russiske element i landet. Med Krim optagelse i Den Russiske Føderation, var der et par millioner færre til at tale den russiske sag i Ukraine. Putin kunne have taget de to republikker, hvis han ville. Og mange i Rusland kritiserede ham for ikke at gøre det. Det gjorde ham faktisk sårbar over for kritik fra den russiske nationalistiske højrefløj.

I februar var den ukrainske hær på hælene i krigen mod de pro-russiske oprørere. Det fik den ukrainske regering til at indgå Minsk 2 aftalen i 2015. Minsk 2 Aftalen blev indgået og underskrevet af statslederne fra henholdsvis Ukraine, Rusland, Frankrig og Tyskland. Aftalen rummer en lang række bestemmelser om våbenhvile og fangeudveksling. Men der var et par helt afgørende punkter. Nemlig at Ukraine skulle lave en forfatningsændring, der gav mulighed for autonomi for de to udbryderrepublikker. Til gengæld skulle separatisterne nedlægge deres våben og alle udenlandske soldater – regulære og ikke-regulære - skulle forlade regionen, grænserne i området skulle igen kontrolleres af ukrainske myndigheder. På den basis skulle de to republikker genindlemmes i Ukraine. Jeg minder lige om, at Putins satsede stort på Minsk

2 Aftalen. En del russere sagde, at han var naiv sådan at stole på vestlige statsoverhoveder.

Putins nationalistiske kritikere i Rusland syntes med tiden at have fat i den lange ende. Da den ukrainske præsident Petro Poroshenko søgte at få Minsk 2 Aftalen igennem i det ukrainske parlament, stødte han ind i voldsomme problemer. Det kom til demonstrationer og voldsomme eksplosioner ved parlamentet med dødelig udgang. Og Poroshenko selv blev truet med at blive skudt i en kælder, hvis han prøvede at få aftalen igennem. Siden har ingen ledende ukrainske politikere søgt at gennemføre aftalen, som har ligget død siden. Samtidig har der været konstant krig med i alt 14.000 dræbte, uden at den vestlige presse har interesseret sig synderlig for det. Ifølge FN og OSCE er over 80 % af de flere tusinde civile ofre blevet dræbt af den ukrainske hær (1). Den historie fylder til gengæld uhyre meget i de russiske medier.

Ukraine har levet under særlige forhold siden 2014. Men de vekslende ukrainske regeringer har ikke for alvor gjort noget ved de strukturelle problemer: korrupsion og oligarkvælde. Derfor er Ukraine at beskrive som en *'failed state'*, det er Europas fattigste land og et af de mest korrupte. Regeringerne har forsømt at udvikle landets økonomi og forskellige former for infrastruktur og social sammenhængskraft. Det virker som om de ukrainske politikere har satset på amerikansk og EU-støtte, både lån og direkte støtte. NATO-medlemskabet er blevet en næsten sakrosankt størrelse i Ukraine, et greb, der med et slag skulle kunne løse alle problemer. Til gengæld har alle regeringer siden 2014 været usædvanlig aktive inden for den nationalistiske symbolpolitik. I 2019 indførte den ukrainske regering en passus i den ukrainske forfatning, som påbød alle senere regeringer at arbejde for Ukraines NATO-medlemskab. Det russiske sprog, som formentlig har været første sprog for over halvdelen af Ukraines befolkning, er reelt afskaffet. Ikke én skole kører undervisning på russisk. Samtlige russisktalende Tv-kanaler er lukkede, politikere der ønsker gode forbindelser til Rusland, er enten i husarrest eller på anden vis udelukket.

Det er baggrunden.

Klog politik?

Man må stille sig det spørgsmål, om den politik, som Vesten og især USA har ført i forhold til Ukraine, har været fornuftig. Har den været i vores interesse? Mange vil formentlig svare bekræftende på det spørgsmål. Da Putin skruede bissen på i december 2021 og lod tropper marchere tættere på den ukrainske grænse, spillede han ud med nogle forslag til forhandling med USA og NATO. De handlede især om tre ting: 1) Moratorium for ukrainsk NATO-medlemskab, 2) begrænsning af militære NATO-strukturer i Ukraine, dem blev der flere og flere af, og 3) en løsning af den i Vesten usynlige krig i Donbass med udgangspunkt i Minsk 2 Aftalen fra februar 2015.

I realiteten afviste Vesten at gå ind på nogle af disse spørgsmål. Der var en del møder med især Joe Biden, Olaf Scholtz, Edward Macron og et par andre. Men ingen realitetsforhandlinger om den fælles sikkerhedsarkitektur, som var så vigtig for russerne. Hvordan kunne en fornuftig realistisk politik have set ud? Et moratorium for ukrainsk NATO-medlemskab ville have været

naturligt, Ukraine ville alligevel ikke blive optaget i NATO. Ukraine ville ikke være blevet optaget i NATO af flere grunde. For det første har landet flere uafklarede grænsespørgsmål. For det andet skal NATO medlemslande være ikke-korrupte, have gennemsigtighed i det politiske liv m.m. Det mangler i den grad i Ukraine. Organisationen, Transparency International, der vurderer graden af korrupsion i verdens lande, placerer Ukraine langt under samtlige andre EU og NATO-lande. Så hvorfor kunne Vesten ikke acceptere, at man lavede et papir, hvor man anerkendte virkeligheden, nemlig at der ikke var et reelt perspektiv om ukrainsk NATO-medlemskab? Vi skal nok søge forklaringen i psykologiske faktorer. Det ville have været et ansigtstab for Vesten at gå ind på russiske præmisser, det ville have betydet en indrømmelse af USA's begrænsninger, og dermed have svækket billedet af USA som en afgørende magtfaktor i verden. Det ville være blevet betragtet som en München 1938 *appeasement* politik. Selvom et sådant dokument reelt ikke ville have udgjort en afgørende forskel. Vesten havde et valg i forhold til dette spørgsmål. Man kunne enten have ladet Rusland have vetoret ved forhandlingsbordet eller på slagmarken. Lad os se det i øjnene, vi valgte bevidst eller ubevidst slagmarken. Det ændrer ikke ved Putins ansvar for invasionen, endside undskylder den.

Vesten kunne også have valgt at genoplive nogle af de gamle aftaler om begrænsninger i konventionel oprustning og i det mindste begrænset de militære strukturer, som tog voldsom fart i Ukraine fra især 2018. Og i 2019 vedtog Ukraine som nævnt en ny forfatning, der bandt alle fremtidige ukrainske regeringer til at arbejde for NATO medlemskab. Endelig kunne især Frankrig og Tyskland have vist en anelse mere nidkærhed, når det gjaldt om at presse den ukrainske regering til at virkeliggøre Minsk 2 aftalerne. Men siden 2015 har ukrainske regeringer ikke vist reel interesse i at gennemføre den forfatningsændring, som ville have sikret autonomi i Donbass regionen og dermed måske en stabiliseret situation. Jeg skriver måske, fordi situationen er flertydig, den ukrainske regering har ikke styr på alle militser i området, og den russiske har slet ikke styr på alle oprørere i Donbass.

Ser man sagen fra Ukraines side, så har de sat sig mellem to stole. De har valgt et omfattende samarbejde med NATO med udbredt fælles øvelser og koordinering af våben og midlertidige fælles kommandoer. Ukraine har som nævnt indført en forpligtigelse til NATO-medlemskab i forfatningen samtidig med en markant anti-russisk politik på alle fronter. På den anden side nyder Ukraine ikke den beskyttelse, som et formelt NATO-medlemskab ville have givet. Det sidste havde de efter alt at dømme regnet med, nøjagtig ligesom Mikheil Saakashvili gjorde det i 2008. Netop denne krig har mange lighedspunkter med den nuværende situation i Ukraine. Vesten bøjer af i disse situationer, og lader reelt Rusland buldre frem militært. Og dermed betaler den ukrainske befolkning for et i virkeligheden umuligt projekt.

Jeg vil ikke være i stand til at sige, om Putin havde valgt anderledes, hvis Vesten var gået ind på ovenstående punkter. Men Putin ville under alle omstændigheder have fået et eller andet at gå hjem med. Det havde været en gratis omgang for Vesten at have prøvet det. Viceadmiral i den tyske flåde,

Kay-Achim Schönbach gav et interview i Indien d. 21. januar. Han sagde bl.a. andet, at det ville være en gratis omgang for Vesten at vise Putin noget respekt. Det ville indebære mange fordele bl.a. at Rusland ikke faldt helt i armene på Kina. Schönbach blev fyret, og i dag står vi en unik situation med de mest vidtrækkende sanktioner, verden stort set nogensinde har set, nogle sanktioner som vil skabe enorm ustabilitet i hele verden, ikke kun Rusland. Det mest ubestridte resultat af hele situationen er, at Rusland er blevet tæt junior partner med Kina. En ganske ny verdensorden er i støbeskeen – med Rusland og Kina som nogle af de dominerende magter. Vesten har rykket sammen under denne krise, der er relativt orden i geledderne i NATO og EU, indtil videre i hvert fald. Men resten af verden, og her taler vi om ca. 80-85 % af verdens befolkning, støtter ikke den vestlige sanktionspolitik. Der er oven i købet stor utilfredshed med den, især er der utilfredshed med at USA sådan kan lege med det globale finansielle system, stjæle penge fra Rusland, og kortslutte betalingssystemer. Mange lande er mere eller mindre afhængige af russisk gas og ikke mindst hvede. Stadig mere handel vil formentlig gå over til at handle i andre valutaer end dollars. Vi kan desuden se frem til en verden præget af økonomisk tilbagegang, arbejdsløshed, flygtningestrømme og stadig flere offentlige midler til oprustning. Det mest absurde er, at vi måske kunne have undgået det.

Februar 2022 vil for fremtidens historikere blive kendt som et vendepunkt som f.eks. august 1991 med det mislykkede kup i Sovjetunionen, som beredte vejen for Sovjetunionens opløsning. Ukraine-krisen vil blive symbolet for bl.a. startskuddet til en ny verdensorden. Grænserne for den vestlige verdens dominans vil blive stadig tydeligere. Om vi kan lide det eller ej ændrer ikke ved det faktum.

Hvad nu? Fremtidsperspektiver

Alle krige slutter på et tidspunkt. Det vil denne også. I Vesten kunne vi især hjælpe ukrainerne ved at fremme fredsprocessen. Vores symbolske og moralske støtte er fin. Alle ukrainerne gennemgår i øjeblikket en skrækkelig tid. Der er behov for det også. Men det kan ikke stå alene. Vi gør ikke det, som ukrainerne havde håbet på, nogle måske endda regnet med, nemlig at sende soldater og lave no-fly zone, med andre tage direkte del i den militære kamp mod Rusland. Og jeg er heller ikke fortalende for det. Vi kunne måske lære af det, at vi skulle have gjort det endnu tydeligere for ukrainerne, at vi netop ikke ville det, og set på kompromismuligheder og f.eks. være klar over hvor sårbar Putin var ved, at Minsk 2 blev sjoflet af både Ukraine, men også Tyskland og Frankrig. Faktisk også FN, for Minsk 2 var blevet et FN dokument.

Jeg forestiller mig en fredsproces, hvor udenforstående lande kunne spille en central rolle. Det kunne være Israel, Kina, Tyrkiet, Finland, Østrig, Indien eller lignende, som har relativt gode forbindelser til begge parter. FN skulle selvfølgelig også være med. Fredsforhandlingerne vil strække sig over længere tid, ingen tvivl om det. Ukraines grænser vil helt sikkert være på dagsordenen, ligesom russerne vil kræve en fælles europæisk sikkerhedsorden, som skitseret i Pariseraftalerne for mere end 30 år siden. De fredsforhandlinger vil ikke bare blive langvarige, men også uhyre vanskelige

med afbrud, kriser og hvis vi er heldige lidt uskønne kompromisser. Sanktionerne mod Rusland er ekstremt hårde, og de har ikke indbygget nogle betingelser for at afskaffe dem, hvilket betyder, at der ikke er noget incitament for Putin til at moderere sig. At sætte realistiske betingelser op for ophør af nogle af sanktionerne, ville være et fornuftigt skridt for Vesten, hvis vi vil hjælpe ukrainerne. Bare at sende våben og fastholde presset, vil forlænge krigen, som ukrainerne har meget små chancer for at vinde, vil være selvdestruktivt.

(1) [Conflict-related civilian casualties in Ukraine](#)

Mange penge, men ingen ny forsvarspolitik

Bent Gravesen, medlem af Kritisk Debats redaktion

Det er ikke meget ny sikkerheds- og forsvarspolitik, Socialdemokratiet, Venstre, Konservative, SF og Radikale Venstre har aftalt i det nationale kompromis om dansk sikkerhedspolitik.

Knapt var det nationale kompromis om dansk sikkerhedspolitik blevet indgået den 6. marts, før de politiske aktører og kommentatorer gik i gang med at motivforske og fortælle historier, om hvad der var aftalepartiernes motiver til at indgå en så hurtig aftale med det indhold. Fra både venstre og højre side blev der hurtigt opbygget en fortælling om en nærmest konspiratorisk forbrødring fra Konservative til SF om fælles gammelkendte politiske mål, såsom øget oprustning og EU-hær.

Dansk Folkeparti var særlig hurtig ude med sin motivhistorie. Måske fordi det kriseramte parti øjnede nye muligheder for endnu engang at tiltrække vælgere på at give modstand til de integrationsglade EU-tilhængerpartier. Både DF's nuværende formand Morten Messerschmidt og tidligere formand Kristian Thulesen Dahl var hurtige til at kalde aftalen 'beskæmmende', fordi regeringen sammen med Venstre, Konservative, Radikale Venstre og SF med aftalen forsøgte at benytte Ruslands krig mod Ukraine til at realisere en gammel, men folkeligt upopulær politisk drøm om dansk deltagelse i den EU-hær, som Angela Merkel og Emmanuel Macron ifølge Morten Messerschmidt for længst har annonceret, og som EU nu kort efter den danske aftale allerede har vedtaget "i form af oprette en egentlig EU-kampgruppe på 5.000 mand med soldater, støttet af helikoptere, droner, fly og hele pivtøjet."

Enhedslisten var lidt mere tilbageholdende end DF med deres motivforskning og historiefortælling. Måske holdt lidt tilbage af partiets interne uenigheder om Ukraine-krigen, NATO og den forestående landsmødediskussion om partiets holdning til EU. Men også Enhedslisten brugte lejligheden til at beskyldte partierne bag aftalen for at benytte sig af situationen i Ukraine til at realisere allerede nærede politiske ønsker dansk oprustning.

Dansk Folkepartis og Enhedslistens fortælling har et fælles fortællemønster. Partierne bag aftalen beskyldes for at benytte sig af situationen i Ukraine til at realisere allerede nærede politiske ønsker, som de under andre omstændigheder ville have haft væsentlig sværere ved at få den fornødne folkelige opbakning til. Selv om den konkrete historie er en anden, svarer fortællemønstret til Naomi Kleins, da hun i 2007 skrev sin bog *Chokdoktrinen*.

Hvor Naomi Klein i sin bog *Chokdoktrinen* anklagede erhvervslivets top for sammen med neoliberale økonomer og politikere for at udnytte natur- og menneskeskabte katastrofer til at gennemføre afregulering af kapitalmarkederne og ellers upopulære offentlige nedskæringer, beskylder Dansk Folkeparti og Enhedslisten nu på hver sin måde de fem aftalepartier for at udnytte Ruslands krig mod Ukraine til at få gennemført upopulær dansk oprustning og tilslutning til en EU-hær.

Denne chokdoktrin-fortælling er aftalepartierne selvfølgelig ikke enige i. De har en helt anden mere eller mindre synkroniseret fortælling, som bl.a. kan læses i selve aftalen og partiledernes udtalelser i forbindelse med aftaleindgåelsen. Her er der sættes der meget lidt fokus på partiernes tidligere politiske positioner og ønskedrømme. Aftalepartiernes fokus er derimod på de nye sikkerhedspolitiske udfordringer i Europa efter starten af Putins krig mod Ukraine. Ifølge aftalepartierne er det disse nye udfordringer, som ligefrem 'nødvendiggør' aftalen og nye politiske tiltag. Det er Putins krig og den nye tyske sikkerhedspolitik, der bruges til at forklare, at partierne har fået nye standpunkter. For aftalepartierne er det såkaldte nationale kompromis om dansk sikkerhedspolitik ny politik i en ny verden.

Måske har Mette Frederiksen og Pia Olsen Dyhr frygtet at vække minder om tidligere finansminister Bjarne Corydon finanspolitiske linje, hvis de døbte aftalen den nye nødvendigheds sikkerhedspolitik. Men sikkert er det, at det er det argument og den begrundelse, der går igen i både aftaletekst og partiledernes kommentarer til aftalen.

For at gøre denne fortælling om ny politik i en ny tid troværdig for offentligheden, har aftalepartierne klogelig afstået mere eller mindre fra at skilte for meget med, at alle aftalepartierne hver især kan sætte flueben ved et eller flere gamle politiske ønsker. Listen er ellers relativt lang.

Venstre og konservative har fået opfyldt et længe næret ønske om flere penge til forsvaret, og både Jakob Ellemann Jensen og Søren Pape har da også haft svært ved at skrue ned for glæden og de store smil i den anledning. Efter Venstre blev oppositionsparti, har partiet siden evakueringen fra Afghanistan sidste sommer været tilhænger af en folkeafstemning om forsvarsforbeholdet, og nu har Venstre så fået Mette Frederiksen til at tage den afgørende politiske risiko ved en sådan folkeafstemning. Heller ikke at kimse af for nogen af de to borgerlige statsministerkandidater.

Regeringen har først og fremmest fået et aktuelt og presserende ønske opfyldt. Regeringen har fået bred tilslutning til, at Mette Frederiksen kan deltage i de aktuelle og kommende sikkerheds- og forsvarspolitiske forhandlingerne i EU og NATO uden nævneværdig opposition fra aftalepartierne. Hun har dermed i udgangspunktet fået bred politisk tilslutning både til at deltage i EU's aktuelle forsvarspolitiske diskussioner og til at deltage i de strategiske diskussioner med ikke mindst USA og fremtidens europæiske sikkerhedspolitiske strategi og arkitektur – og vel at mærke gøre det med det politiske rygstød, at Danmark er på vej til at opfylde daværende statsminister Helle Thorning Schmidt gamle løfte fra 2014 om at bruge mindst 2 pct. af BNP på forsvaret. For Mette Frederiksen må aftalen være et vigtigt politisk skridt til at ruste både Danmark, EU og NATO til den nye sikkerhedspolitiske situation i Europa.

Radikale Venstre er med folkeafstemningen om forsvarsforbeholdet kommet et skridt nærmere partiets ønske om, at dansk forsvar i højere grad at arbejde

som en del af en samlet europæisk udenrigspolitik. Men ellers synes det at være småt med radikale mærkesager i aftalen. Hvis man vel at mærke ser bort fra Radikale Venstres aktuelle overordnede politiske mærkesag: det brede politiske samarbejde hen over midten.

Det i hvert fald dengang antimilitaristiske SF frygtede for 30 år siden en egentlig EU-hær, og SF stod i 1992 politisk fader til forsvarsforbeholdet. Men allerede godt 10 år senere ændrede partiet politik. Under indtryk af Irak-krigen og ændrede SF politik og begyndte fra 2003 at foreslå forsvarsforbeholdet ophævet. Efterfølgende indledte SF lange og fortrolige forhandlinger med Anders Fogh Rasmussen om dansk forsvarspolitik inden for EU's rets- og forsvarsdimension. Med den nye aftale om bl.a. en folkeafstemning om ophævelse af forsvarsforbeholdet indfries således at gammelt SF-ønske.

Havde aftalepartierne opstillet denne relativt lange liste med politiske flueben ved fortidens politiske ønskeliste, ville have været benzin på Dansk Folkepartis bål. Så hellere flage en ny nødvendigheds nye politik.

Et nyt sikkerhedspolitisk landskab i Europa

Ser man bag aftalens indpakning og iscenesættelse, opdager man imidlertid hurtigt, at aftalen ikke indeholder en nærmere bestemmelse af det nye sikkerhedspolitiske landskab i Europa. Der sættes ikke indhold på den nye nødvendighed. Der er kun en helt stikordsagtig henvisning til et nyt sikkerhedspolitisk landskab i Europa, som så bruges som begrundelse for, at Danmark bør reagere. Den europæiske sikkerhed er truet, og derfor skal Danmark ruste sig til den nye situation i fællesskab med vores 'allierede i EU og NATO'. Aftalepartierne er så at sige kun enige om en fælles politisk dagsorden: Vi er enige om, at det sikkerhedspolitiske trusselbillede er med krigen i Ukraine forandret. Vi har endnu ikke overblik over det, og vi er sikkert uenige om det. Men vi er i det mindste enige om, at det kræver en ny dansk og europæisk sikkerhedspolitik.

Med Mette Frederiksens behov for en hurtig aftale har aftalepartierne tydeligvis allerede på forhånd opgivet at diskutere det nye sikkerhedspolitiske landskab i Europa nærmere, endsige nå til fælles trusselvurderinger, der kan lægges til grund for en ny sikkerhedspolitik. At dømme efter den offentlige debat er partierne langt fra enige om hverken trusselvurderingen eller de sikkerhedspolitiske svar på de nye udfordringer. Det eneste, man er blevet enige om, er, at det er nødvendigt, at de fem partier (og andre partier, der som Kristendemokraterne tilslutter sig principaftalen) går sammen om at finde og aftale de nye svar på de nye udfordringer.

Som led heri er aftalepartierne enige om nogle institutionelle og økonomisk kvantitative rammer for de 'tiltag', der i de kommende måneder og år skal aftales og gennemføres. I aftalen er partierne kun enige om et rent kvantitativt formål med alle disse tiltag. De skal 'styrke det danske forsvarsberedskab og mulighederne for at manøvrere i den nye sikkerhedspolitiske situation'. Hvem – udover notoriske pacifister - vil ikke gerne det?

Det nærmere formål med et styrket forsvarsberedskab beskrives slet ikke. Heller ikke det kvalitative indhold i en ny kommende forsvarsaftale beskrives. Det skal først analyseres nærmere og diskuteres blandt aftalepartierne må man forstå.

Aftalen indeholder intet om, hvad Danmark ønsker at bruge en afskaffelse af forsvarsforbeholdet til. I aftalen står der kun, at den nye sikkerhedspolitiske situation i Europa 'stiller nye krav til Danmarks helhjertede engagement i udviklingen af den europæiske forsvars-og sikkerhedspolitik', og at 'tiden kalder på et gearskifte'. Mere indholdstomt kan man næsten ikke forestille sig en politisk anbefaling om, at Danmark tilslutter sig EU's forsvarspolitiske dimension midt i en tid, hvor de toneangivende EU-lande diskuterer indholdet af EU's forsvars- og udenrigspolitik på livet løs.

Læser man EU's 40 sider lange netop vedtagne *Strategiske Kompas* på det sikkerheds- og forsvarspolitiske område er der ellers nok, som Danmark kan have en interesse i at præge og være med til at tage stilling til. EU's nye *Strategiske Kompas* indeholder både et stort afsnit om investering i fælles militære kapaciteter, en forhandlet europæisk trusselvurdering og en plan for at etablere en 5.000 mand stor fælles kampgruppe samt en række andre fælles initiativer inden for bl.a. cyberforsvar og bekæmpelse af desinformation.

Men alt det har partierne bag det hurtige nationale kompromis om dansk sikkerhedspolitik tydeligvis først sat på en langt senere dagsorden efter den forventede ophævelse af forsvarsforbeholdet. Resultatet er blevet en aftale om at anbefale en ophævelse af forsvarsforholdet, men uden et fælles svar på, hvad Danmark kan og bør bruge dansk deltagelse i forsvarsdimensionen til. Derfor er det nu op til de enkelte partier at beslutte, om de vil give vælgerne deres bud på, hvilken europæisk sikkerheds- og forsvarspolitik Danmark skal arbejde for i EU. Et godt gæt er desværre, at de fleste eller alle aftalepartierne vil afstå herfra og nøjes med generelle defensive argumenter om fordelene ved at sidde med ved et bord, hvor vi alligevel altid kan sige fra over for dansk deltagelse.

Tiltag

Partierne er ligeledes blevet enige om at sætte nogle foreløbige overskrifter og nogle økonomiske rammer for de tiltag, som de senere vil diskutere og beslutte. Frem mod 2034 skal der bruges mange flere penge på forsvaret. Mindst ligeså mange, som daværende statsminister Helle Thorning Schmidt i 2014 aftalte med de andre NATO-lande under en helt anden sikkerhedspolitisk situation og en noget anden amerikanske tilgang til europæisk sikkerhed end den, der prægede Trump-administrationen og som nu videreføres i modereret form af Biden-administrationen. Fra 2034 skal der bruges mindst 2 pct. af BNP. Det svarer formodentlig til ca. 18 mia. årligt i 2034. Onde tunger kunne fristes til at kalde det opfyldelse af en gammel NATO-målsætning under et nyt europæisk trusselbillede.

Aftalepartier er ligeledes blevet enige om at trække indfasningen af de 18 mia. kr. Det skal ske inden for de kommende 10 år, så de 18 mia. kr. ekstra nås fra

2034. Men hvor hurtigt indfasningen skal ske, vil først blive aftalt i forbindelse med indgåelse af et nyt forsvarsforlig.

Aftalen gør derimod absolut intet forsøg på at indkredse, hvad de mange penge skal bruges til. Det skal aftalepartierne først diskutere engang ud i fremtiden. Aftalen indeholder ikke engang enighed om, hvad der skal være de sikkerheds- og forsvarspolitiske mål med at bruge ekstra 18 mia.

Partierne har udelukkende aftalt, at det skal diskuteres forud for de kommende forsvarsforhandlinger. Pengene skal – trods alt – ikke bare smides i grams til de stærkeste eller højest råbende værn i forsvaret. Men aftalen indebærer ikke nødvendigvis, at partierne skal nå frem til en fælles vurdering af det nye sikkerhedspolitiske landskab i Europa og en fælles dansk målsætning for fremtidens danske sikkerheds- og forsvarspolitik. Derfor er der en risiko for, at forsvarsforhandlingerne bliver præget af politiske studehandler om fly, flåde, kampvogne, krudt og kugler.

Det eneste, der er opnået en vis enighed om, er, hvad ekstra 3,5 mia. til forsvaret i 2022 og 2023 skal bruges til. Men selv her er der absolut intet nyt under solen. Disse penge skal ifølge aftalen bruges til at afhjælpe forsvarets umiddelbare funktionsmangler samt et 'forhøjet beredskab, afledte indsatser, styrket diplomati, humanitær indsats mv.'

Politisk binding

Aftalen er først og fremmest en gensidig politisk binding. Aftalen binder først og fremmest de fem partier til at indgå en ny forsvarsaftale, der skal øge forsvarsudgifterne med omkring 18 mia. årligt. Den hurtige aftale er dernæst et politisk bindende bagtæppe for regeringens aktuelle ageren i EU og NATO. Med disse to sammenhængende politiske bindinger har først og fremmest regeringen og de mest forsvarsvirige partier, Venstre og Konservative trukket de længste strå. Mette Frederiksen har fået opfyldt sit behov for politisk rygdækning til at agere på den internationale arena i den kommende tid. Det er en klar og stor gevinst for regeringen. For de to oppositionsledere og statsministerkandidater Jakob Ellemann Jensen og Søren Pape kan det også blive en politisk gevinst på sigt. Men det har en kortsigtet pris. Med aftalen må de to se sig reduceret til noget, der mest ligner rygklappere eller mandagstrænere, når det gælder Danmarks internationale ageren under og efter Ukraine-krigen.

Til gengæld har både Jakob Ellemann Jensen og Søren Pape med aftalen fået gode kort på hånden i forhold til selve den kommende forsvarsaftale. Her har Venstre og Konservative fået lukket op for godteposen. Om de så vil lade sig bruge i den indbyrdes kamp mellem de tre værn om materiel, mv., kan man endnu kun gisne om. Men aftalen er umiddelbart ikke det bedste værn mod noget sådant, da aftalen ikke giver noget bud på, hvilke sikkerheds- og forsvarspolitiske mål de mange milliarder skal bruges på. Dermed er risikoen øget for, at de forskellige værn vil få mulighed for at spille på de forskellige politiske heste under de kommende forsvarsforhandlinger.

Man må formode, at Mette Frederiksen og forsvarsminister Morten Bødskov på forhånd har kalkuleret med en sådan risiko, og at de har vurderet det som

en uundgåelig politisk pris for at få den hurtige, brede aftale, som regeringen har brug for, hvis den skal kunne agere effektivt i EU og NATO i de kommende måneder og år.

Særlig risiko for SF

Denne risiko har spillet en stor rolle for SF og må vurderes som den måske væsentligste pris for SF i aftalen. SF har længe argumenteret for, at et kommende forsvarsforlig bør forberedes efter samme recept, som den daværende forsvarsminister Søren Gade brugte i 2008, da han som forberedelse af forsvarsforhandlingerne nedsatte en forsvarskommission med politikere, embedsmænd, militærfolk og forskere. Kommissionen fik til opgave at forberede forhandlingerne om et forsvarsforlig på grundlag af en trusselsvurdering fra Forsvarets Efterretningstjeneste. Kommissionens arbejde kom i høj grad til at præge bl.a. det trusselbillede, der blev lagt til grund for det forsvarsforlig, der blev indgået i 2009, hvor SF for første gang i partiets historie tog politisk medansvar for forsvarspolitikken.

Det fremgår ikke direkte af den nye aftale, om det kommende forsvarsforlig også vil blive forberedt efter en noget tilsvarende proces. Sker det ikke, kan det specielt for SF udgøre en risikabel cocktail af manglende risikovurdering, manglende sikkerhedspolitisk målsætning og et usikkert forhandlingsforløb. Den cocktail kan indebære en betydelig risiko for, at bliver indskrevet i et nyt forsvarsforlig præget af mere eller mindre ineffektiv oprustning.

Det ville ubetinget have været en fordel for SF (og Radikale Venstre), hvis aftalen om dansk deltagelse i EU's forsvarsdimension havde handlet om, hvad partierne ønsker af bruge dansk deltagelse til. Læser man EU's 40 sider lange netop vedtagne *Strategiske Kompas* på det sikkerheds- og forsvarspolitiske område, fremgår det tydeligt, at der er meget, som Danmark kan have en interesse i at præge og være med til at tage stilling til. EU's nye *Strategiske Kompas* indeholder både et stort afsnit om investering i fælles militære kapaciteter, en forhandlet europæisk trusselvurdering og en plan for at etablere en 5.000 mand stor fælles kampgruppe samt en række andre fælles initiativer inden for bl.a. cyberforsvar og bekæmpelse af desinformation. SF (og Radikale Venstre) havde givetvis gerne taget en sådan diskussion. Men det var på forhånd udelukket på grund af enighed mellem regeringen, Venstre og Konservative om en hurtig, bred aftale.

SF havde reelt ikke noget alternativ til at deltage i det nationale kompromis. Det samme gjaldt Radikale Venstre. Hverken SF eller Radikale Venstre ville kunne anklages for sidde Putins krig og Europas nye sikkerhedspolitiske situation overhørig. Samtidig ønskede begge partier at fremstå som regeringsduelige. Derfor var det politisk nødvendigt for både Radikale Venstre og SF at deltage i 'det nationale kompromis'. Skulle nogen af partierne komme med i en regering, ville de under alle omstændigheder skulle tilslutte sig både principaftale og et kommende forsvarsforlig. Derfor var det hensigtsmæssigt for begge partier at søge størst mulig indflydelse på principaftalen. Pia Olsen Dyhr og Sofie Carsten Nielsen kunne således reelt

kun true med at blive ved forhandlingsbordet og håbe på at få et acceptabelt resultat.

Både SF og Radikale Venstre lægger traditionelt stor vægt på en samlet national sikkerhedsstrategi, hvor det danske forsvar er et af mange instrumenter i den udenrigs- og sikkerhedspolitiske værktøjskasse. Når de alligevel måtte sige ja til en aftale, der ikke indeholder politisk-kvalitative sigtelinjer for en samlet dansk sikkerhedsstrategi på det nye internationale vilkår, skyldes det imidlertid ikke blot, at det var et must for begge partier at deltage i det nationale kompromis. Det skyldes formodentlig først og fremmest, at Mette Frederiksen ønskede en hurtig aftale, som både Venstre og Konservative kunne sige ja til. Dermed var det reelt udelukket, at SF og Radikale Venstre kunne opnå enighed om et sikkerheds- og forsvarspolitiske indhold i aftalen, selv om det givetvis har været et ønske fra begge partier.

Ændret finanspolitisk rammeværk

Partierne bag aftalen var også nødt til at blive enige om finansiering af de 18 mia. kr. ekstra til forsvaret. Det var på forhånd udelukket, at Venstre og Konservative ville acceptere øgede skatter og afgifter som ny finansiering af de 18 mia. kr. Tilsvarende var det politisk utænkeligt at indgå en hurtig og bred aftale om nye arbejdsudbudsreformer, der vil kunne finansiere de øgede forsvarsudgifter. Hverken regeringen eller SF ville være med til at finansiere mere militær ved at skære ned på velfærds- og klimaambitionerne, og de ville under ingen omstændigheder give politisk køb på, at der skal følge penge med, når der i fremtiden kommer flere børn og ældre i dagtilbud, ældrepleje og sundhedsvæsenet.

Når alle disse finansieringsveje endte blindt, var den eneste mulighed for en hurtig aftale at lade de 18 mia. kr. ekstra til forsvaret finansiere af fremtidens såkaldte økonomiske råderum. Men med en ekstra forøgelse af det offentlige forbrug med mindst 18 mia. kr. fra 2034 vil der ikke med den nuværende budgetlov og regneregler kunne beregnes et tilstrækkeligt stort økonomisk råderum. Derfor var den eneste mulighed for at nå til enighed om de 18 mia., at aftalepartierne samtidig blev enige om at ændre på det eksisterende finanspolitiske rammeværk og den politiske forståelsesaftale mellem regeringen og støttepartierne om at sigte efter såkaldt strukturel balance på de offentlige finanser i regeringens kommende 2030-plan.

Derfor indeholder det nationale kompromis om sikkerhedspolitikken en aftale om at ændre både budgetloven og det såkaldte mellemlistede mål for en 2030-plan, så det økonomiske råderum kan beregnes på ny og give et resultat, hvor der er plads til både at sikre velfærden og de stigende forsvarsudgifter. Dermed slap regeringen og SF for en helt umulig politisk dagsorden, hvor de med rette kunne beskyldes for, at stort set alle 18 mia. nødvendigvis skulle skaffes gennem politiske omprioriteringer, f.eks. fra klima og velfærd til soldater, krudt og kugler.

Dermed blev en aftale, der handler om fremtidens danske sikkerhedspolitik til en effektiv rambuk for et mindre finanspolitisk paradigmeskift og et delvist nyt finanspolitisk rammeværk. Tidligere havde venstrefløjten, fagbevægelsen,

KL, AE og Det Økonomiske Råd argumenteret for, at budgetlovens økonomiske spændetrøje godt kunne spændes et par huller ud og dermed give plads til flere politiske ønsker om bedre velfærd, klimainvesteringer, ligelønsløft, mv. Men det havde ikke været nok til, at hverken regeringen, Radikale Venstre, Venstre og Konservative havde tilsluttet sig. Men med aftalen som rambuk blev den økonomiske spændetrøje syet om for at gøre plads til øgede forsvarsudgifter. Konkret skal det ske ved at lempe Budgetloven, sådan at staten fremover kan køre med et strukturel underskud på op til 1,0% af BNP mod i dag 0,5%. Dermed bliver det muligt at øge de offentlige underskud i de kommende mange år. Samtidig er det aftalt at sigte mod et strukturelt underskud på 0,5% af BNP i 2030, hvor forståelsespapiret mellem regeringen, Enhedslisten, SF og De Radikale lagde op til at sigte efter balance.

Regeringen og SF har med aftalen sikret sig støtte fra V, K og RV til ændringer, som disse partier ellers ville have strittet voldsomt imod. Regeringen har således sit flertal for en budgetlovsrevision hjemme – hvis regeringen vel at mærke afstår fra yderligere væsentlige ændringer. Dermed er det blevet endnu sværere, for ikke at sige umuligt, for SF at få yderligere væsentlige indrømmelser ved selve de kommende budgetlovsforhandlinger. Reelt om end ikke formelt og i alle detaljer var den hurtige forsvarsaftale samtidig hovedforhandlingen om de kommende års budgetlov.

Den samlede råderumseffekt af disse ændringer kendes endnu ikke. Den vil først blive offentliggjort i forbindelse med regeringens fremlæggelse af en 2030-plan i 3. kvartal 2022. Isoleret set betyder en underskudgrænse på 1,0 pct. af BNP, at man kan bruge op til ½% af BNP eller ca. 13 mia. kr. ekstra om året (beregnet på grundlag af BNP i 2022). Hertil skal lægges den mellemfristede lempelse frem mod 2030.

Ikke nogen nem aftale for centrum-venstre

Aftalen indeholder hverken noget om indholdet af den kommende 2030-plan eller om den finanspolitik, der ønskes ført inden for det nye finanspolitiske rammeværk. Derfor må man forudse, at forsvarsaftalen indvarsler en tilspidset politisk diskussion og uenighed om fremtidens finanspolitik frem mod et kommende folketingsvalg. De borgerlige partier vil givetvis bruge prioriteringen af de 18 mia. kr. til forsvaret som argument for yderligere sparsommelighed på andre områder. Regeringen har allerede bebudet meget stramme politiske prioriteringer frem mod et folketingsvalg, mens venstrefløjspartierne vil foreslå nye måder at finansiere bedre velfærd, klima og ligelønsløft.

Centrum-venstre har en række muligheder for at bruge sammenfaldet af store strukturelle udfordringer, demografi, genopretning af velfærden, klima, lønløft og nu også sikkerhedspolitik til at foreslå både ny ekstra finansiering, yderligere udvidelse af det finanspolitiske rammeværk og en finanspolitik med plads til både klima, bedre velfærd og ligelønsløft. Men det er endnu uklart, om og hvordan det i givet fald vil ske. Endnu har hverken regeringen eller SF dog løftet nævneværdigt at sløret for en sådan politik. Ved siden af selve det kvalitative indhold af en ny dansk sikkerheds- og forsvarspolitik kan

behovet for en sådan ny økonomisk politik meget vel blive centrum-venstres største politiske udfordringer i kølvandet på det nationale kompromis om sikkerhedspolitikken.

Med hensyn til folkeafstemningen om det danske forsvarsforbehold den 1. juni giver det nationale kompromis centrum-venstre en særlig udfordring. Folkeafstemningen skal vindes på positive argumenter for, hvad dansk deltagelse i udformningen og udførelsen af EU's forsvarsdimension kan og skal bruges til. Ellers er der en risiko for, at frygten for oprustning, EU-hær og tab af dansk selvbestemmelse vil få for meget vind i sejlene.

Selve aftalen om sikkerhedspolitikken gør ikke nogen af disse udfordringer til nogen nem sag. Aftalen svarer ikke helt til aftalepartiernes varedeklaration om nye nødvendige svar på nye udfordringer. Det er snarere en aftale om at møde nye udfordringer med ny, endnu ukendt politik. Derfor gør centrum-venstre klogt i at lade det såkaldte nationale kompromis være startskuddet til en politisk kamp om indholdet af fremtidens danske og europæiske sikkerheds- og forsvarspolitik.

EU skal være i hjertet af centrum-venstres politikudvikling.

Et oplæg ved Carsten Jensen og Gert Sørensen. Medlemmer af Kritisk debats redaktion.

I de seneste numre af Kritisk Debat er spørgsmålet om EU blevet sat på dagsordenen. Især via offentliggørelsen af en oversættelse af det såkaldte Ventotene-manifest, der er en del af det idéhistoriske fundament for EU's grundlæggere. Vi har ment, at der er behov for en mere intensiv og fremadrettet debat om EU blandt de kræfter, der støtter ønsket om en regeringsdannelse til venstre i dansk politik. Ruslands militære angreb på Ukraine og den deraf fremprovokerede folkeafstemning om Danmarks forsvarsforbehold har yderligere understreget dette behov for at tænke i nye både geopolitiske og etisk-politiske termer. Med denne tekst ønsker vi at sætte en bred og rummelig ramme for debatten for at undgå enhver form for spændetrøje, som alle eventuelle indlæg skal passes ind i.

EU har i over et halvt århundrede været et omtvistet emne i dansk politik. Der har gennemgående været opbakning til medlemskabet siden 1972, men der har også været en stor gruppe modstandere, der enten har ønsket, at Danmark skulle træde ud, eller som holdt igen. Ved diverse folkeafstemninger om yderligere integration har modstandersiden flere gange haft held til at organisere vellykkede nej-kampagner. Denne udtrykte eller stiltiende skepsis er et af det danske centrum-venstres helt store udfordringer.

Modstanden findes imidlertid på begge yderfløje. Enhedslisten og Dansk Folkeparti har haft EU-modstanden som en del af deres politiske profil ved alle valgkampe, og De Nye Borgerlige vil som de senest tilkomne have Danmark meldt ud, så man kan tilslutte sig internationale samarbejder, der er forenelige med ”nærdemokrati, decentralisering og national selvbestemmelse”, som det hedder på deres hjemmeside. Enhedslisten har udmeldelse som en del af sit principprogram, men har på baggrund af Brexiterfaringen også meldt officielt ud, at partiet pt. ikke arbejder aktivt for dette krav. Der er tegn på et oprør fra neden i partiet vedrørende denne position, omend der også er eksempler på det modsatte, jf. et nyligt initiativ, hvor firs medlemmer af partiet har søgt at sætte EU-modstanden på dagsordenen i *Solidaritet* for nylig.

*

Hvordan det nu end er med EL's EU-modstand, er der ingen tvivl om, at partiets officielle linje på sigt er en af de alvorligste hindringer for et langsigtet samarbejde til venstre i dansk politik. Hvis man mener noget med et erklæret ønske om at udvikle en politisk blok, der kan trække Danmark i retning af et mere demokratisk, frit, lige og socialistisk samfund, skal der skabes større enighed om politikken i forhold til EU. For Socialdemokratiet og Socialistisk Folkeparti er det et vigtigt

spørgsmål at få afklaret. EL's manglende EU-enighed i kombination med partiets vilje til på en række enkeltsagsområder ligefrem at modarbejde SD som regeringsparti forlener det med en mindre troværdighed, og set i det lange perspektiv er den største barriere for udviklingen af en sådan blok. Derfor er spørgsmålet om EL's linje det aktuelle brændpunkt for EU-debatten i, hvis man vil fastholde et samlet alternativ til højrepartierne.

De seneste mere end to år har for alvor skærpet nødvendigheden af et mere vidvinklet syn på Europa og EU. Pandemiens nedlukninger skabte på en række væsentlige områder en nødretstilstand, der ikke er blevet mindre af Ruslands krig i Ukraine. Begge tilfælde har endegyldigt afsløret, at de forventninger, der blev bragt i omløb efter Den Kolde Krigs ophør, var illusioner. Visionen om markedsøkonomien og det liberale demokratis sejr viste sig, som det den var, kortsigtet. Den manglende blik for, at globaliseringens tillid til, at den øgede samhandel på verdensplan ville gøre alle afhængige af alle og derfor forhindre optrapning af konflikter og egentlige krigshandlinger, ikke holdt stik. Overførsel af kapital og teknologi styrkede et langt stykke af vejen diktaturerne ude omkring i verden. Uden denne ville Kina formentlig ikke være vokset så hurtigt og have fået så mange ud af fattigdom. Rusland ville formentlig heller ikke havde fået den geopolitiske styrke, det vitterlig har fået, uden de givtige energiaftaler med Europa. De nyliberalistiske ideologier bag globaliseringens dereguleringer har fået et forklaringsproblem, da pandemien pludselig skabte problemer i forsyningskæderne; eller da vestlige investorer fra den ene dag til den anden trak deres investeringer ud af Rusland som et led i de mange sanktioner, der blev indført fra de vestlige regerings side. Det bragte EU og det centrale spørgsmål om de statslige strukturer og styreformernes mål og med ind på scenen med en hastighed, som ingen rigtigt havde forudset.

*

På den baggrund tager KD fat på EU i et politisk perspektiv over de næste numre. I udgangspunktet anlægges der et strategisk syn på EU, der kommer til at danne grundlag for behandlingen af nogle konkrete emner.

Det strategiske syn på EU hviler på den grundpåstand, at en lang række påtrængende politiske emner er vokset nationalstaterne over hovedet. Det gælder klima og miljø, regulering af arbejdsforhold, kontrol med spekulativ kapital i bred forstand. På det seneste har den brutale russiske invasion aktualiseret det altid tilstedeværende sikkerhedsspørgsmål, men som var blevet nedtonet, fordi efter Den Kolde Krig skulle fredsdividenden indløses. På dette område har Danmark som bekendt valgt sine egne veje med forbeholdene over for et øget europæisk forsvars- og politisamarbejde, mv. Disse udfordringer er velbeskrevne og behøver ikke yderligere præsentation. Vi går dernæst ud fra den

antagelse, at EU kan demokratiseres fremadrettet, ligesom de nationale stater i arbejderbevægelsens barndom kunne påvirkes og ændres i retning af det 20. århundredes velfærdsstater. Det er indlysende at disse to præmisser kan og skal diskuteres. Det er faktisk det, det handler om. Men afvises de, må alternativet være, at man er overbevist om, at en nationalstat som Danmark både kan bevare sit demokrati og løse de nævnte problemer bedre alene. Det skal der i så fald også argumenteres for.

Det strategiske perspektiv, der her plæderes for, går derfor ud fra, at EU ikke er en fast, institutionel størrelse med givne politikker, men forholdsvis bevægeligt, hvad angår de enkelte institutioners indretning og samspil, og hvad angår de politikker, som de iværksætter. Til forskel fra medlemsstaterne, der alle har en gennemarbejdet forfatning, har EU endnu ikke en fælles forfatning. I denne henseende er de mange indgåede traktater kun et tilløb til det grundliggende, men stadig åbne forfatningsspørgsmål, om EU skal være en føderation (mere integration) eller en konføderation af nationalstater (mindre integration). Aktuelt kan EU ikke klassificeres som en føderation af den slags, som foresvævede Altiero Spinelli og Ernesto Rossi i deres *Ventotene-Manifest* fra 1941-44. Men det er heller ikke sådan, at det blot er en 'tom' ramme om de enkelte nationalstaters kamp mod alle de andre stater. Der har også altid været nogle bærende alliancer. Den fransk-tyske akse har i årtier været toneangivende og en forudsætning for opbakningen til de fælleseuropæiske institutioner. Efter Brexit er Italien rykket tættere på inderkredsen. Med udvidelsen af EU mod Øst er der desuden etableret en akse af de såkaldte Visegrad lande, der ikke har en ganske sammenfaldende dagsorden med landene i Vest.

På det grundlag kan EU ikke reduceres til alene at være 'et instrument i en europæisk herskende klasses hænder'. En sådan vil være i øvrigt være vanskelig at identificere. EU er derimod en 'slagmark for forskellige europæiske politiske linjer og kræfter'. EU markerer i dag et meget bredt felt ikke bare af hegemonikampe om 'den bløde magt', der har med de etisk-politiske strategier og værdier at gøre. Men den kan næppe skilles fra 'den hårde magt', der peger på de mere politisk-militære prioriteringer, der skal foretages. I begge tilfælde er det her, at EU's fremtidige opbygning og retning vil blive afgjort.

*

Her skal der blot gives en serie eksempler på, hvilke specifikke temaer, der kan tages op i de kommende numre:

Sikkerhedspolitik vil være et nærliggende emne. Der er en ret udbredt enighed om, at den relative fredelighed, der prægede Europa uden for Balkan i perioden efter Den Kolde Krigs slutning, er blevet udfordret i de senere år. I hvert fald siden 2014 med Ruslands annektering af Krim har spørgsmålet om den europæiske sikkerhedsordning bevæget sig

opad på dagsordenen. Spørgsmålet er, hvordan EU skal forholde sig til denne nye situation? Skal EU's sikkerhedspolitiske dimensioner styrkes? I givet fald hvordan? Og til hvilken pris? Og hvilke konsekvenser vil det få for forholdet til USA og Nato?

Nord- og Sydeuropa markerer nogle dybere forskelle i den europæiske konstruktion mellem større eller mindre gældstyngede lande. Holland, Tyskland og de nordiske medlemslande, Danmark, Sverige og Finland fremstår gerne som strammere, mens de sydeuropæiske lande, inklusive Frankrig, ønsker, at EU's budgetregler løsnes og tillader en mere rummelig gældsætning, der giver lidt mere plads til offentlige investeringer. Der ligger her en konflikt, der formentlig vil afgøre fremtiden for en fælles finanspolitik og dermed for en fælles fordeling af gæld og ressourcer i EU-regi.

Højredrejning i Østeuropa har skabt uro og ærgrelse i en del lande. Udvidelsen af EU efter den kolde krigs slutning har givet unionen nogle medlemsstater, hvor nationalisme og højrepopulisme spiller en større rolle i national politik end i det gennemsnitlige vesteuropæiske land. EU har haft svært ved at tackle Polens og Ungarns højredrejning og udfordring af EU's værdier. Hvordan skal man forholde sig for fremtiden til dens slags udfordringer? Skal der en udvikling til, der udforsker mulighederne for reelt at nulstille medlemskaber?

Migration er en fortløbende kilde til debat både i forhold til EU og internt i medlemsstaterne. Alle erfaringer siger, at migration er kommet for at blive. Krigen i Ukraine er blot den seneste påmindelse. Desværre siger erfaringerne også, at migration skaber politiske problemer i modtagerlandene, selvom den nogle gange løser i hvert fald nogle økonomiske problemer i forhold til faldende befolkningstal og manglende arbejdskraft. I dag er migrationens form et humanitært problem i sig selv, men den har også skabt politisk opbakning om højrepartier. Hvilke modeller kan man tænke sig for fremtiden, og er det overhovedet realistisk at forestille sig fælles europæiske indvandnings- og flygtningepolitikker.

Venstresidens regerings forhold til EU bør være genstand for en selvstændig behandling. Hvordan skal man fortsætte med at have et troværdigt regeringsalternativ til venstre i Danmark, hvis den altid nødvendige kritik af EU's dispositioner ender som skepsis og åben modstand og dermed forpasser muligheden for en udbygning af den demokratiske og republikanske forfatningskultur i de europæiske institutioner.

Det giver sig selv, at der er mange flere temaer end de nævnte, der kunne og burde behandles. Hvilke må afhænge af, hvad der opfattes som mest presserende, men også mere pragmatisk om, hvem der har lyst til at byde ind med forslag til artikler. Vi opfordrer hermed læserne til at tænke videre, og eventuelt selv byde ind med forslag til artikler.

Sundhedsvæsenet i krise pga. års sparepolitik og forringelse af arbejdsforhold.

Af Henrik Herløv Lund, økonom – cand. scient. adm.

Sundhedsvæsenet er i knæ pga. ressourcelavvækst, udhuling af bemanding, opskruning af arbejdstempo og lønefterslæb.

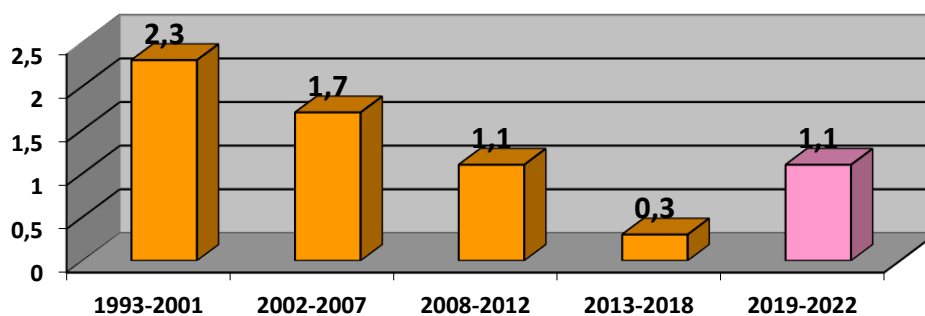
Sundhedsvæsenet er i krise. Krisen handler langt fra bare om den akutte merbelastning pga Corona og om lønkonflikten mellem sygeplejersker og regioner/regering. Krisen er langt mere dybtgående og bygget op gennem lang tid og skyldes års borgerlig økonomisk sparepolitik, der for at skabe rum til skattelettelser i 10'erne satte sundhedsvæsenet på utilstrækkelig lavvækst ressourcemæssigt, udhulede bemandingen og pressede arbejdstempoet stærkt op uden at give plejepersonalet en rimelig lønkomensation.

1. Sundhedsvæsenet på lavvækst 10'erne igennem.

Det offentlige forbrug til velfærdsservice generelt er økonomisk - ressourcemæssigt – siden 2001 blevet mere og mere udhulet af en borgerlig økonomisk sparepolitik

Fra et årligt gennemsnit fra 1993 til 2001 på 2,3 pct. reduceres realvæksten i det offentlige forbrug således først til 1,7 pct. i perioden 2002 - 2008, for derefter at blive sænket videre til 1,1 pct. fra 2008 – 2012 for endelig i perioden 2013 – 2017 at blive sat helt til ned 0,3 pct. (1)

Figur: Årlig pct. vækst i offentligt forbrug 2002-2007, 2008 – 2012, 2013 – 2018, (2) og 2019 – 2022. (3)

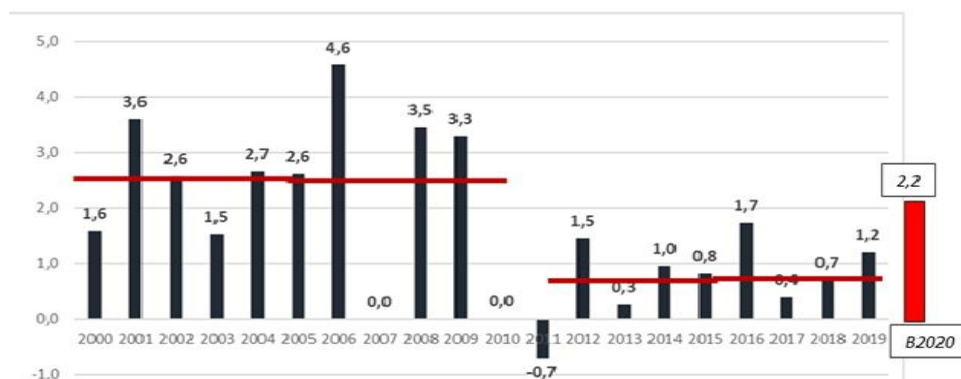

Denne tiltagende udhuling af ressourcefordelingen til offentligt leveret velfærd i 10'erne har naturligvis også haft negative konsekvenser for sundhedsvæsenet.

Først og fremmest blev sundhedsvæsenet gennem en årrække presset mere og ressourcemæssigt. Bevillingsmæssigt blev det i 10'erne af skiftende regeringer - men navnlig de borgerlige under Løkke - sat på lavvækst. Et udtryk herfor er, at i perioden 2000 til 2009 udgjorde den gennemsnitlige årlige realvækst for regionernes sundhedsudgifters vedkommende 2,6 procent, men i perioden 2010 til 2019 faldt den til 0,7 procent i årligt

gennemsnit. Hvis realvæksten i 2010'erne var forblevet på samme niveau, som i 00'erne ville regionernes budget i 2020 have været 25 mia.kr. større.

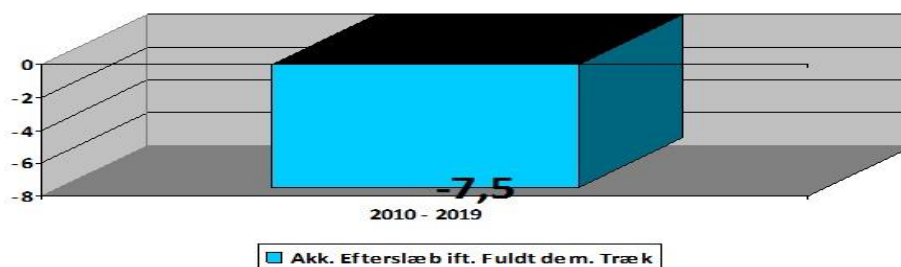
Figur: Årlig realvækst i regionernes sundhedsbudgetter 2000 – 2019. (4)

Væksten har knap og nap været tilstrækkelig til at dække de stigende udgifter som følge af flere børn og gamle (det umiddelbare demografiske træk), men væksten var langt fra tilstrækkelig til at følge med velstandsudviklingen (det fulde demografiske træk). Og at opfylde det ikke bare det simple, men også det fulde demografiske træk er afgørende for sundhedsvæsenet, idet det ellers ikke har midler til den konstant hastige udvikling af ny medicin, ny teknologi og nye behandlinger.

Som et resultat af underfinansieringen i forhold til det fulde demografiske træk stod sundhedsvæsenet ved VLAK – regeringens fald i 2019 med et ressourceefterslæb på op mod - 10 mia. kr. For det regionale sundhedsområde udgjorde efterslæbet pr. udgangen af 10'erne op mod - 7½ mia. kr.

Figur: Akkumuleret efterslæb for offentligt forbrug til det regionale sundhedsområde, målt ved regionale serviceudgifter, i forhold til fuldt demografisk træk, mia. kr. (2018 – priser). (5)

2. Selv bedre regions- og finanslovsaftaler i 20'erne har ikke indhentet efterslæbet.

Lavvæksten i 10'erne blev navnlig effektueret af borgerlige regering. Efter regeringsskiftet i 2019 og et nyt flertal i Folketinget har bedre regions – og finanslovsaftaler hentet ind på efterslæbet, navnlig i forhold til det umiddelbare demografiske træk. Men samtidig er kravene til det fulde demografiske træk i 20'erne voksende og hermed også efterslæbet i forhold hertil.

Der er i de årlige regionsaftaler efter regeringsskiftet i 2019 givet et større løft end under VLAK – regeringen 2015 – 2019 til regionernes sundhedsområde ud over det umiddelbare demografiske træk, størst i begyndelsen af perioden og derefter gradvist mindre.

Tabel: Årligt realvækst for det regionale sundhedsområde 2020 til 2022, mia. kr. (6)

	2019	2020	2021	2022
Realvækst, mia. kr	1,1	+1,5	+1,4	+1,2

Akkumuleret over perioden 2020 til 2022 er der over regionsaftalerne givet et løft på 4,1 mia. kr

Oveni de trods alt begrænsede løft til det regionale sundhedsvæsen over regionsaftalerne er der imidlertid blevet ydet yderligere løft hertil over nogle af finanslovsaftalerne i perioden, navnlig i finanslovsaftalen fra 2020 samt lidt i den fra 2022. (I sidstnævnte medregnes IKKE den såkaldte ”coronavinterpakke” på 1 mia. kr., idet der er tale om et midlertidigt og ekstraordinært tilskud. (7)

Tabel: Bevillinger til sundhedsområdet i FL 19, FL 20, FL 21, (8) og FL 22. (9)

	2020	2021	2022	2023
FL 19	325	325	325	325
FL 20	900	1200	1200	1200
FL 21		0	0	0
FL 22			200	400
I ALT	1225	1525	1725	1925

Finanslovsaftalerne 2019 til 2022 gav således et akkumuleret løft på i alt 4,5 mia. kr. Samlet gav regionsaftaler og finanslovsaftaler således i perioden 2020 til 2022 et akkumuleret løft på $4,1 + 4,6 = 8,6$ mia. kr.

Dette dækkede ikke det fulde demografiske træk, der ifølge en række sundhedsøkonomer og sundhedsorganisationer ligger højere i 20'erne højere end i 10'erne, idet det nærmere bestemt er steget fra 2 mia. kr. årligt i 10'erne til 3 mia. kr. årligt i 20'erne. (10)

Tabel: Reelt løft i regionsaftalerne 2020-2022 inkl. løft i perioden fra FL19 – FL 22 sammenlignet med årlig vækst i det fulde demografiske træk for det regionale sundhedsområde i perioden 2020 – 2022 i mia. kr. ifølge sundhedsøkonomer (Løbende priser). (11)

Mia. kr.	2020	2021	2022	2020-2021 akk.
I. Fuldt dem. træk -	3	3	3	9
II. Reelt løft i regionsaftaler	1,5	1,3	1,2	4
III. Løft over FL19 til FL22	1,2	1,5	1,7	4,4
Difference II+III-1 (Overskud = +, underskud = -)	- 0,3	-0,2	-0,1	-0,6

Efterslæbet fra 10'erne voksede derfor pr. udgangen af 2022 i forhold til sundhedsøkonomernes opgørelse af det fulde demografiske træk med dette beløb til – 8,1 mia. kr.

Det må således anerkendes, at 20'ernes finanslovsaftaler mellem S – regeringen og EL, SF og RV i forhold til under 10'ernes regeringer har øget ressourcetilførslen til velfærden, herunder til sundhedsvæsenet gennem penge til sygeplejersker og psykiatri, men der er stadig et godt stykke til genopretning af det offentlige forbrug til sundhedsvæsen i forhold til tidligere.

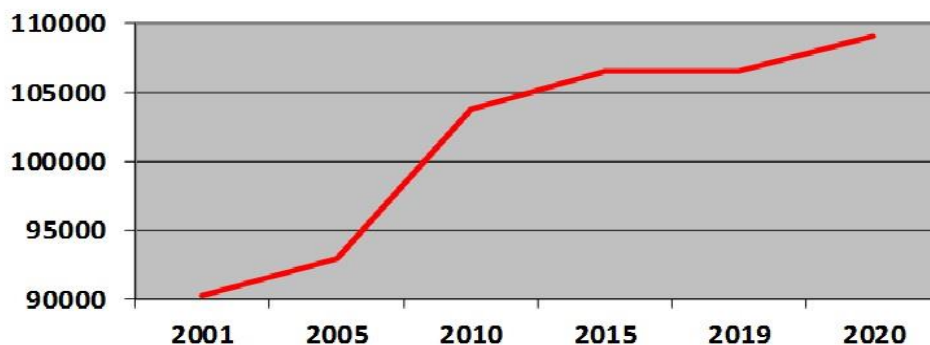
3. Bemanding og arbejdsforhold forringet.

Udhulingen af sundhedsvæsenets standard og økonomi har gennem 10'erne været ledsaget af en betydelig forringelse af bemanding og arbejdsforhold i sundhedsvæsenet.

En årsag til forringelse af arbejdsforholdene har været, at opgavemængden i sundhedsvæsenet i perioden 2010 til 2019 er steget uforholdsmæssigt i forhold til en næsten stillestående bemanding. Hvor i årene 2001 – 2009 beskæftigelsen i sundhedsvæsenet gennemsnitligt årligt steg med 1,7 % på de offentlige sygehuse, så faldt væksten i beskæftigelsen i perioden 2010 – 2019 til en årlig gennemsnitlig stigning på kun 0,1 pct.

Den samlede beskæftigelse i det offentlige sygehusvæsen har således i denne periode været næsten konstant. (12) Først i 2020 steg beskæftigelsen på offentlige sygehuse igen mærkbart med 2,3 procent. (13)

Figur: Udviklingen i antal fuldtidsbeskæftigede på offentlige sygehuse, 2001 – 2020. (14)

Samtidig er der sket væsentlige ændringer i sammensætningen af hospitalspersonalet. Mens der er blevet ansat 26 procent flere læger, så er antallet af sygeplejersker kun steget ganske lidt (4 pct.), mens antallet af sosu'er, lægesekretærer samt andet plejepersonale er styrtdykket med – 34 procent. (15)

Samtidig med denne tilnærmelsesvis stilstand i bemanningen er der sket en stærk stigning i opgavemængden målt ved antal kontakter både i det somatiske sygehusvæsen og i psykiatrien. I det somatiske sygehusvæsen steg antallet af kontakter i perioden 2010 til 2017 med 28 procent og i psykiatrien med hele 42 procent. I samme periode voksede antallet af ansatte med kun 2,6 procent. (16)

Figur: Udvikling i antal ansatte og kontakter på offentlige sygehuse 2010 - 2017. (17)

År	Antal ansatte, off. sygehuse	Antal kontakter, psykiatri	Antal kontakter, somatik
2010	100	100	100
2011	100	105	105
2012	102	115	110
2013	103	125	115
2014	105	135	120
2015	104	140	125
2016	104	145	128
2017	104	142	130

I og med at opgavemængden således er steget uden at bemanningen er fulgt med er bemanningen således alene herigennem relativt set blevet udhulet. Denne udhuling er blevet forstærket af effekten af de vedvarende Produktivitetskrav 2001 til 2018.

Et yderligere bidrag til sundhedsvæsenets bevillings- og bemandingsmæssige nedtur har været mange års vedvarende krav om øget produktivitet. Alene 10'

erne har det medført en produktivitets forøgelse på op mod 20 procent eller i gennemsnit årligt 2½ pct.

Figur: År til år produktivitetsudviklingen på sygehusene 2003-2004 til 2017 - 2018, pct. (18)

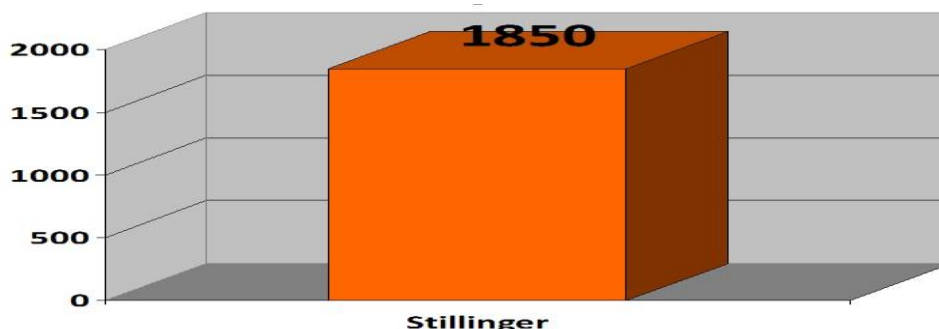
Kilde: Landspatientregisteret (DRG-grupperet) og sygehusenes tilrettede driftsudgifter, Sundhedsdatastyrelsen.

Note: Sundhedsområdet var i foråret 2008 ramt af otte ugers konflikt. Det betød bl.a. at sygehuskapaciteten ikke blev anvendt fuldt ud pga. aflysninger af behandlinger af ikke-akut karakter. Sygehusene blev ramt af strejken i forskelligt omfang.

Produktivitetskravet betød i 10'erne hvert år et krav om en forøgelse af produktionsværdien på 1,3 mia. kr. Da det skulle præsteres uden tilsvarende forøgelse af ressourcerne, har været tale om en løbende indirekte besparelse. Set over 10'erne som helhed løber besparelsen op i op mod 9 mia. kr. eller godt 1,1 mia. kr. i årligt gennemsnit.

Endvidere har produktivitetskravene udhulet normeringerne, idet et næsten uændret antal plejepersonaler har skullet udføre en stigende opgavemængde. Den årlige gennemsnitlige personalebesparelse i regionerne, som alene kravet om 2 procent årlig produktivetsforøgelse har resulteret i, udgjorde ved udgangen af 10'erne op mod et par tusind sygeplejerskestillinger.

Figur: Camoufleret besparelse på regionernes budgetter 2010 til 2018 pga krav om produktivetsforøgelse - målt i sygeplejerskestillinger. (19)

Ganske vist har S-regering og støttepartier taget fat på en ændring af bemandsituationen, primært med finanslovsaftalen for 2020 om tilførsel af 1000 sygeplejersker til somatikken og øgede normeringer i psykiatrien.

Men der er stadig lang vej til at genoprette bemandings-underskuddet for plejepersonalet, der pga ressourceefterslæb, produktivitetskrav og befolkningsudvikling frem til 2030 løber op i op mod 3½ tusind stillinger.

4. Mange ubesatte stillinger pga opskruet arbejdstempo og lønforhold.

Prisen for både ressourceudsultningen og den yderligere camouflerede besparelse gennem produktivitetskravene er først og fremmest blevet betalt af medarbejderne i form af en kraftig opskruning af arbejdstempoet med stress og dårligt arbejdsmiljø til følge. En pris, som i anden og videre omgang betales af patienterne, når de betjenes af et overbelastet personale.

Det heraf stigende arbejdspress har kombineret med utilfredshed med lønforhold – navnlig i sygeplejerskegruppen – ført til personaleflugt, problemer med at ansætte nye og mangel på uddannede., Hvilket alt sammen yderligere forstærker krisen.

En løsning på både medarbejderflugt og rekrutteringsproblemer er imidlertid påtrængende nødvendig, hvis ikke sundhedsvæsenet skal blive tvunget helt i knæ. Allerede i dag er der op omkring 5.000 ubesatte sygeplejerskestilling i Danmark som helhed. og frem til 2025/2030 tegner det til en fortsat stor, ja måske stigende mangel på sygeplejersker og andet sundhedspersonale.

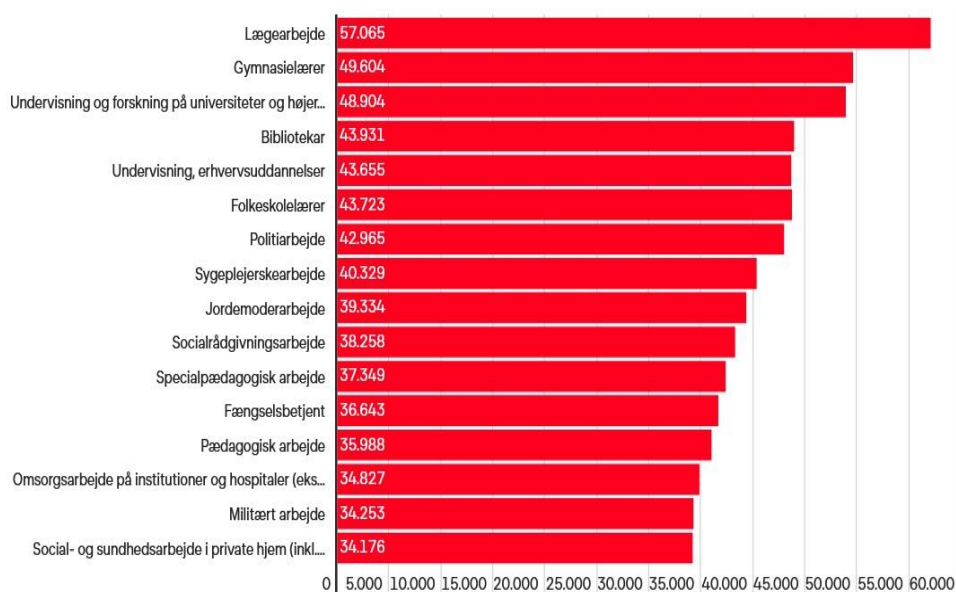
Figur: Udbud/efterspørgsel efter sygeplejersker 2014 – 2030. (20)

En faktor, som udover opskruingen af arbejdstempoet har bidraget stærkt blandt især sygeplejerskerne til oplevelsen af forringede arbejdsforhold i 10'erne, handler om opfattelsen heriblandt af at have et stærkt lønefterslæb. Ifølge DSR har sygeplejerskerne nærmere bestemt et lønefterslæb på 15-20 procent i forhold til sammenlignelige fag.

Ved sådanne sammenligninger tages udgangspunkt i den såkaldte ”standardberegnete timefortjeneste”, som er den samlede fratrukket betalinger for overtid og fravær. (se nedenstående boks). En sådan sammenligning på standardberegnet timefortjeneste viser, at sygeplejerskerne - uanset at de stort set har samme uddannelseslængde - fx hænger væsentligt efter lærerne.

Figur: Så meget tjener forskellige faggrupper i forhold til hinanden. (21)

Kilde: Statistikbanken LONS20. Den standardberegnete månedsløn er fundet ved at gange timefortjenesten med 160,33. Løntallene er fra 2019, og er udtryk for bruttoløn, der indeholder særlige tillæg og pension.

Sygeplejerskerne tjener dog mere end pædagoger, som imidlertid til gengæld ikke har nat- og weekendarbejde. Ifølge DSR går lønefterslæbets rødder tilbage til tjenestemandreformen af 1969, hvor sygeplejerskerne ifølge DSR sammen med en række andre kvindedominerende fag blev placeret lavt i lønhierarkiet. Denne placering i lønhierarkiet kæmper sygeplejerskerne i egen opfattelse stadig med i dag. (22) Denne opfattelse af, at lønefterslæbet hænger sammen med, at sygeplejer er et udpræget kvindefag, synes at blive bekræftet, når man sammenligner gennemsnitslønnen for mænd og kvinder med mellemlange videregående uddannelser, hvortil sygeplejerskeuddannelsen hører. Kvindefagene ER lavere lønnet.

Figur: Kvinders andel af mænds løn, MVU, 2019. (23)

Kilder:

Danmarks Statistik, Statistikbanken

LIGEL1: 2019, Alle mænd og kvinder på det danske arbejdsmarked

LONS11: 2019, Time- og månedslønnede lønmodtagere uden ledelsesansvar med en mellemlang videregående uddannelse i alle sektorer

Ved overenskomstfornyelsen i 2021 har sygeplejerskerne igen konfliktet for at få indhentet dette lønefterslæb og uanset regeringsindgreb fortsat konflikten gennem omfattende punktstrejker. Den milliard, som regering og støttepartier i 2022 har bevilget til merarbejdsvederlag og

fastholdelsesbonusser i sygehussektoren, vil givet være et plaster på såret på kort sigt, men fordi der er tale om midlertidige penge, vil det ikke løse problemet på længere sigt. Her skal der egentlige lønforhøjelser til.

5. Krisen i sundhedsvæsenet er strukturel

Krisen i sundhedsvæsenet løses ikke med en portion flere stillinger her og lidt ekstra overarbejdsbetaling der. Krisen er bygget op gennem mange år og er dybtgående – den er med andre ord strukturel.

De strukturelle problemer med ressource – og bemandingsunderskud på den ene side og opskrning af arbejdstempo og lønefterslæb på den anden side må løses på en sådan måde, at det ikke alene sikres, at der fremover vil være kapacitet og beredskab i sundhedsvæsenet til at imødekomme fremtidens stigende belastning og udfordringer, men således at fortidens synder udbedres og sundhedsvæsenet genoprettes.

Genopretning af standard, ressourcer og bemanning samt arbejdsforhold i sundhedsvæsenet kræver øgede investeringer heri i de kommende år frem til 2030. S – regeringens ”velfærdslov” vil garantere at sundhedsvæsenet årligt tilføres ressourcer svarende til befolkningsudviklingen (det umiddelbare demografiske træk). Det er god begyndelse, men ikke tilstrækkeligt, idet sundhedsvæsenet som beskrevet netop har brug for ressourcer op til det fulde demografiske træk, hvis det skal følge med udviklingen.

Skal sundhedsvæsenet ha’ et årligt løft hertil og have indhentet ressourceefterslæbet og den skjulte ”produktivitetsbesparelse” fra 10’erne samt ydermere ha dækket lønefterslæbet kræver det et samlet løft til sundhedsvæsenet frem til 2030 på årligt yderligere 5 mia. kr. ud over det, som årligt i gennemsnit har været givet i løft til sundhedsvæsenet i 20’ernes regions – og finanslovsaftaler. Tabel: Behov for total årlig gennemsnitlig og yderligere (ud over 20’ernes regions – og finanslovsaftaler) fremtidig årlig gennemsnitlig ressourcetilførsel til sundhedsvæsenet 2023 til 2030. (23a)

	Total årlig ressource tilførsel
Løbende opfyldelse af årligt fuldt demografisk træk	3 - 4
Indhentning af ressourceefterslæb fra 10’erne i forhold til fuldt demografisk træk	1
Annullering af produktivitetsopskrumning i 10’erne	1
Indhente lønefterslæb	2
I ALT (afrundet)	7 – 8

Der er således et behov for i 2030 et samlet årligt løft til sundhedsvæsenet på 7 -8 mia. kr, inkl. velfærdslovens dækning af umiddelbart demografisk træk.

En høj pris, men en nødvendig pris for mange års udsultning af sundhedsvæsenet.

6. Behov for økonomiske midler til fremtidig bemanning i og arbejdskrafttilførsel frem mod 2030.

Jf. foran vil det årligt kræve tilførsel af omkring årligt gennemsnitligt 2 mia. kr. at indhente ressourceefterslæbet og produktivtetsbesparelserne fra 10'erne.

Al besparelse i sundhedsvæsenet er ikke besparelse på stillinger. I gennemsnit udgør lønudgifterne omkring 50 procent af driftsudgifterne i sundhedsvæsenet.

Hvad angår ressourceefterslæbet fra 10'erne på årligt 1 mia. kr må sammensætningen af de sparede omkostninger derimod antages at være den typiske for sundhedsvæsenet dvs. at 50 procent heraf udgøres af lønudgifter = 0,5 mia. kr. årligt. Med en årlig bruttolønomkostning inkl. overhead på 600.000 kr. svarer dette til op mod 850 sygeplejerskestillinger om året i perioden 2023 til 2030 (afrundet).

Når der dog er tale om besparelse gennem produktivitetsforøgelse, er dog tale om, at ved at arbejdskraften presses op i tempo, så er det som spares primært stillinger. Skal 10'ernes produktivitetsforøgelse på årligt 1,1 mia. kr – jf. foran - indhentes frem til 2030, skal der derfor årligt oprettes omkring 1850 nye stillinger indenfor sundhedspleje.

Endelig skal der for at opfylde det fulde demografiske træk ud over hidtidigt gennemsnitligt årligt løft i regions – og finanslovsaftaler (i alt 2,8 mia. kr) ske et yderligere årligt gennemsnit løft i resten af 20'erne på i gennemsnit 0, mia. kr. Jf. ovenfor må det antages at have en repræsentativ sammensætning dvs. at halvdelen = årligt gns. 0,4 mia. kr. er løn. Hvilket svarer til årligt omkring 670 stillinger (afrundet).

Tabel: Behov for årlig gns. fremtidig nettobemandsforøgelse i sundhedsvæsenet frem til 2030 – ud over hidtidigt løft i regions – og finanslovsaftaler. (23b)

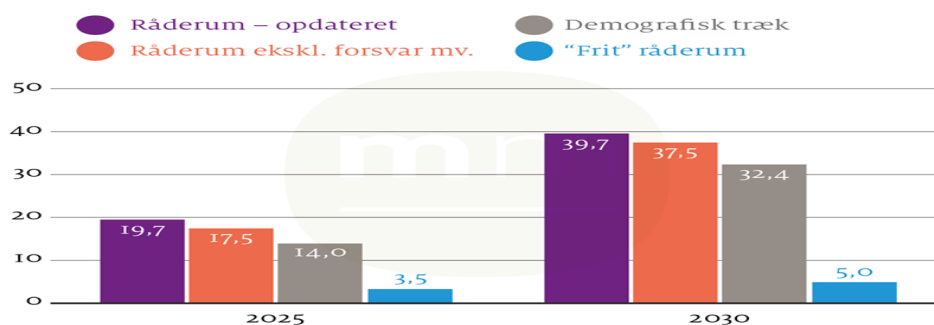
	Stigning i antal sygeplejerskestillinger frem til 2030
Løbende merløft for at opfylde årligt gns, fuldt demografisk træk	670
Indhentning af ressourceefterslæb fra 10'erne i forhold til fuldt demografisk træk	850
Annullering af produktivtetsopskrunding i 10'erne (afrundet)	1850
I ALT (afrundet)	3370

Samlet vil der være behov for oprettelse årligt af op mod 3500 stillinger frem mod 2030.

7. Finansiering.

Det økonomiske råderum i 2030 vil IKKE være tilstrækkeligt til at finansiere denne udfordring, når samtidig også de demografiske træk skal opfyldes for velfærden i øvrigt. Hidtil har der i 2030 kun været et ikke – disponeret råderum på omkring 5 mia. kr.

Figur: Opdateret råderum i 2025 og 2030 ved balance på den offentlige saldo i 2030, mia. kr. (24)

FIGUR 1 — Store dele af råderummet bruges, så flere borgere kan få den samme velfærd som i dag. Frem mod 2025 har statsminister Mette Frederiksen “kun” 3,5 milliarder til nye initiativer. Frem mod 2030 er der 5 frie milliarder.

KILDE — Cepos.

Ganske vist har regeringen på det allerseneste tilvejebragt større disponibelt råderum i 2030 ved at slække på målet om balance i offentlige finanser i 2030. Dette indgår i det ”Nationale kompromis om dansk sikkerhedspolitik” (24a), hvori der i stedet for balance i 2030 opereres med et underskud på – ½ pct. af BNP. Dette øger det disponible ”frie” råderum i 2030/2033 fra omkring 5 mia. kr. til 17-19 mia. kr. Men disse penge beslaglægges i det nationale kompromis af øgede forsvarsudgifter.

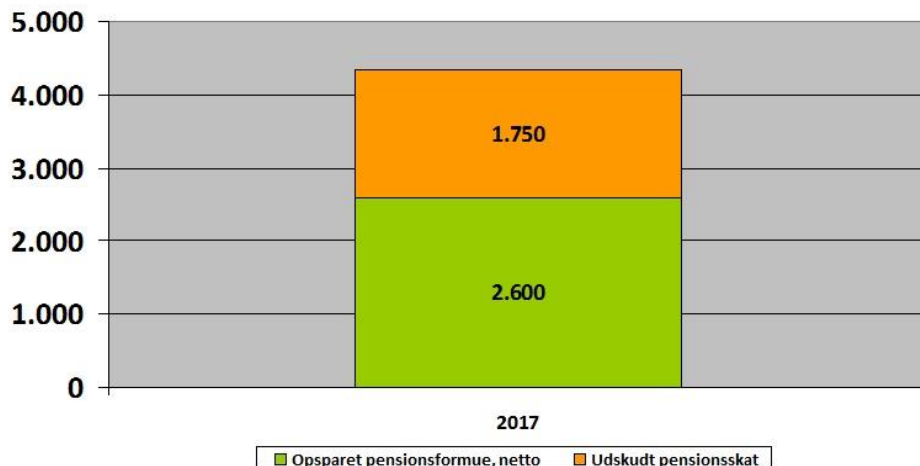
Den gode nyhed er, at det umiddelbare demografiske træk på velfærden hermed forudsættes dækket frem til 2030. Den dårlige nyhed er, at der udover umiddelbart demografisk træk og forsvarsudgifter IKKE vil være noget frit råderum. (24b)

Der vil således ikke være penge til hverken yderligere genopretning af sundhedsvæsenet eller til genopretning af den kommunale velfærd i forhold til fuldt demografisk træk. Og der vil heller ikke være penge til yderligere udgifter til klimainvesteringer.

Det vil derfor være nødvendigt at udbygge råderummet, hvis en sådan genopretning skal ske i fuldt omfang. En vej til at udbygge råderummet handler om at fremrykke pensionsbeskatningen.

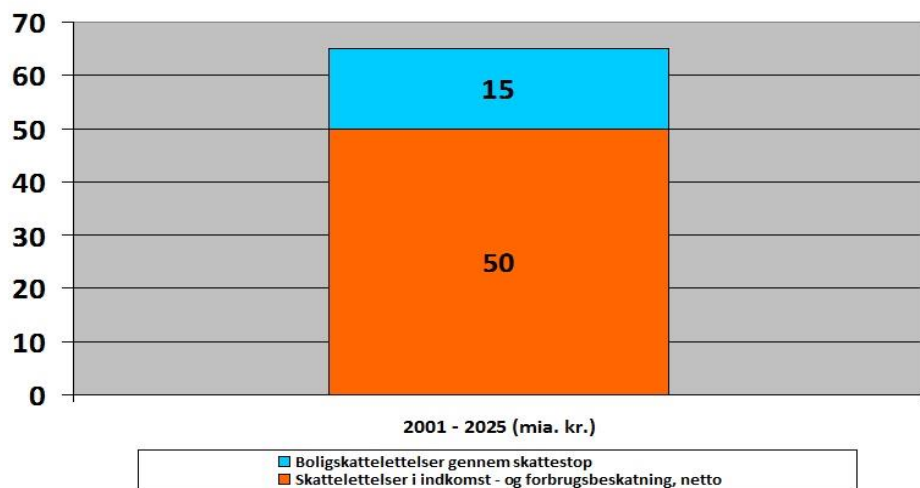
Figur: Samlet pensionsformue 2018 (ekskl. udskudt skat) samt udestående skat på pensionsformue.

(25)

En anden vej til at udbygge råderummet med flere indtægter består i at tilbagerulle de skattelettelser, som siden 2010 er blevet gennemført i massivt omfang, og som netop af den borgerlige økonomiske politik er blevet finansieret med besparelser på velfærden, herunder sundhedsvæsenet, Efter tilbageløb mm. dvs. ”I varig virkning” har undertegnede opgjort provenutabet ved de samlede skattelettelser (indkomstskat, afgifter og skattestop/boligskatter) til omkring 65 – 70 mia. kr. (26), herunder provenugevinst gennem adfærdsændringer for + 10 mia. kr.

Figur: Provenutab pga. lettelse af indkomstskat, afgifter og skattestop/boligbeskatning 2001 – 2025, varig virkning (mia. kr., 2019 - niveau). (27)

NOTER:

(1) Jf. Lund, Henrik Herløv: Langsom nedsmeltning af velfærden (rapport 1) Udhuling af velfærdsservice. <https://henrikherloevlund.dk/wp-content/uploads/2020/01/Langsomnedsmeltning-1-velfaerdsservice.pdf>

(2) Kilde 2002 til 2017: Svar på finansudvalgets spm. 574 af 30.08.18 fra Finansudvalget. Finansministeriet, 25.09.18.

<https://www.ft.dk/samling/20171/almdel/fiu/spm/574/svar/1512646/1942618.pdf>

Kilde: 1993 – 2000: Sysser Davidsen og Nathalie Tuxen Hanus: Analyse af det offentlige forbrug siden 1992. Finansministeriet 2001.

<https://www.fm.dk/publikationer/arbejdspapirer/2001/~media/Files/Arbejds-papirer/2001%2001.ashx>

(3) Kilde til realvækst i offentligt forbrug 2019 – 2022: Økonomisk Redegørelse dec. 2019 og 2020. (2021 og 2022 er skøn i Økonomisk Redegørelse dec. 2020).

Det offentlige forbrug i 2020 – 2022 er korrigeret for midlertidige forhold grundet Covid 19.

Kilde til demografisk træk 2019 – 2022: Svar på Finansudvalgets spm. 76 stillet af Troels Lund Poulsen.

<https://www.ft.dk/samling/20201/lovforslag/L1/spm/76/svar/1710680/2276347/index.htm>

(4) Kilde til 2000 - 2016. Jakob Kjellberg og Anna Kollerup Iversen: Flere ældre og nye behandlinger – hvad koster det. Vive, dec. 2018.

<https://www.vive.dk/da/udgivelser/flere-aeldre-og-nye-behandlinger-11194/>

Kilde 2017 – 2020: Svar på Finansudvalgets spørgsmål nr. 3 (Aktstykke nr. 305) af 16. juni 2020: Aftalte, budgetterede og regnskabsførte sundhedsudgifter i regionerne 2007 – 2020, Finansministeriet 23.06.21, side 2, tabel 2.

<https://www.ft.dk/samling/20201/aktstykke/Aktstk.305/spm/3/svar/1796212/2420490/index.htm>

(5) Kilde: Egen beregning.

(6) Jf. Pressemeddelelse fra Finansministeriet: Økonomiaftale med regionerne løfter sundhedsområdet med 1,185 mia. kroner i 2022 og dækker regionernes COVID-19 udgifter, tabel.

<https://fm.dk/nyheder/nyhedsarkiv/2021/juni/oekonomiaftale-med-regionerne-loefter-sundhedsomraadet-med-1-185-mia-kroner-i-2022-og-daekker-regionernes-covid-19-udgifter>

(7) Jf. Finansministeriet: Aftale om coronavinterpakke.

<https://fm.dk/nyheder/nyhedsarkiv/2021/december/delaftale-om-coronavinterpakke-skal-styrke-sygehusvaesenet/>

(8) Jf. Pressemeldelse fra Finansministeriet: Økonomiaftale med regionerne løfter sundhedsområdet med 1,185 mia. kroner i 2022 og dækker regionernes COVID-19 udgifter, tabel.

<https://fm.dk/nyheder/nyhedsarkiv/2021/juni/oekonomiaftale-med-regionerne-loeften-sundhedsomraadet-med-1-185-mia-kroner-i-2022-og-daekker-regionernes-covid-19-udgifter>

(9) Jf. Faktark: Velfærdsprioriteter i aftale om finansloven 2022.

<https://fm.dk/nyheder/nyhedsarkiv/2021/december/finanslovaftale-danmark-ansvarligt-ud-af-krisen-stram-finanslov-med-plads-til-velfaerd/>

(10) Jf. interview med Jakob Kjellberg i Rasmussen, Lars Igum: ”Trods milliarder er hospitalerne pressede”. Politiken, 20.04.19

<https://politiken.dk/forbrugogliv/sundhedogmotion/art7199428/%C2%BBN%C3%A5r-personalet-piber-har-de-noget-at-have-deres-pib-i%C2%AB> og jf. Pressemeldelse fra Ældre Sagen, Lægeforeningen, Danske Patienter, FOA, Danske Handicaporganisationer og Dansk Sygeplejeråd i ”Patienter, ældre og sundhedsprofessionelle i opråb: Flere midler til presset sundhedsvæsen, Lægeforeningen, 19. 03.19.

<https://www.laeger.dk/nyhed/patienter-aeldre-og-sundhedsprofessionelle-i-opraab-flere-midler-til-preset-sundhedsvaesen>

(11) Jf. interview med Jakob Kjellberg i Rasmussen, Lars Igum: ”Trods milliarder er hospitalerne pressede”. Politiken, 20.04.19

<https://politiken.dk/forbrugogliv/sundhedogmotion/art7199428/%C2%BBN%C3%A5r-personalet-piber-har-de-noget-at-have-deres-pib-i%C2%AB> og jf. Pressemeldelse fra Ældre Sagen, Lægeforeningen, Danske Patienter, FOA, Danske Handicaporganisationer og Dansk Sygeplejeråd i ”Patienter, ældre og sundhedsprofessionelle i opråb: Flere midler til presset sundhedsvæsen, Lægeforeningen, 19. 03.19.

<https://www.laeger.dk/nyhed/patienter-aeldre-og-sundhedsprofessionelle-i-opraab-flere-midler-til-preset-sundhedsvaesen>

(12) Jf. Lægeforeningen: Invester i Sundhed, s. 3 -øverst.

https://www.laeger.dk/sites/default/files/invester_i_sundhed.pdf

(13) Kilde: Sundhedsdatastyrelsen: Antal beskæftigede på offentlige sygehuse i Danmark i perioden 2001-2020 (opgjort i antal fuldtidsbeskæftigede).

<https://www.esundhed.dk/Emner/Beskaeftigede-i-sundhedssektoren/ansatte-paa-offentlige-sygehuse#tabpanel5317EEF5FDB940CF84B5C00AA60BB884>

(14) Kilde: Sundhedsdatastyrelsen: Antal beskæftigede på offentlige sygehuse i Danmark i perioden 2001-2020 (opgjort i antal fuldtidsbeskæftigede).

<https://www.esundhed.dk/Emner/Beskaeftigede-i-sundhedssektoren/ansatte-paa-offentlige-sygehuse#tabpanel5317EEF5FDB940CF84B5C00AA60BB884>

- (15) Jf. Lægeforeningen: Invester i Sundhed, s. 3 -øverst.
https://www.laeger.dk/sites/default/files/invester_i_sundhed.pdf
- (16) Jf. Lægeforeningen, Danske Patienter, Dansk Sygeplejeråd, FOA, Danske Handicaporganisationer og Ældresagen: Sundhedsvæsen under pres, s. 4 øverst.
https://www.laeger.dk/sites/default/files/sundhedsvaesen_under_pres.pdf
- (17) Kilde: Lægeforeningen, Danske Patienter, Dansk Sygeplejeråd, FOA, Danske Handicaporganisationer og Ældresagen: Sundhedsvæsen under pres, s. 4 øverst – figur 2
https://www.laeger.dk/sites/default/files/sundhedsvaesen_under_pres.pdf
og Lægeforeningen: Invester i Sundhed, s. 4 – figur 3.
https://www.laeger.dk/sites/default/files/invester_i_sundhed.pdf
- (18) Kilde: Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse: Løbende offentliggørelse af produktiviteten i sundhedssektoren. XIV delrapport, s.8, figur 2.1. <https://sum.dk/publikationer/2019/februar/loebende-offentliggoerelse-af-produktivitet-i-sygehussektoren-xiv-delrapport>
- (19) Kilde: Egen beregning: 1100,000.000 mio kr/60.000= 1833,33
- (20) Kilde: DSR – analyse: Notat Prognose for sygeplejemangel 2030. Prognosen er udarbejdet af Center for Regional og Turismeforskning (CRT)
https://dsr.dk/sites/default/files/50/notat_prognose_for_sygeplejemangel_2030.pdf
- (21) Kilde: Jensen, Mikkel: Så meget tjener de i forhold til andre fag. Dr.dk, 21.04.21.
<https://www.dr.dk/nyheder/penge/sygeplejersker-sagde-nej-til-overenskomst-saa-meget-tjener-de-i-forhold-til-andre-fag>
- (22) Jf. DSR: Lønefterslæbet hos sygeplejersker.
<https://dsr.dk/loen-og-arbejdsvilkaar/loenloeftet/lonefterslaebet-hos-sygeplejersker>
- (23) Kilde DSR: Lønefterslæbet hos sygeplejersker.
<https://dsr.dk/loen-og-arbejdsvilkaar/loenloeftet/lonefterslaebet-hos-sygeplejersker>
- 23a) Jf. regionsaftaler og finanslovsaftaler 2019 til 2022.
- 23b) Egen beregning på grundlag af regionsaftaler og finanslovsaftaler 2019 til 2022.
- (24) Kilde: Ugebrev Mandag Morgen: Mette Frederiksens økonomiske hovedpine: Råderummet er næsten væk, s. 2. figur 1.
<https://www.mm.dk/artikel/mette-frederiksens-oekonomiske-hovedpine>
- (24a) A- regeringen, Venstre, Konservative, Radikale og SF: Nationalt kompromis om dansk sikkerhedspolitik.

<https://www.regeringen.dk/nyheder/2022/nationalt-kompromis-om-dansk-sikkerhedspolitik/>

(24b) Hansen, Mads Lundby og Jørgen Sloth Bjerre Hansen: Højere forsvarsudgifter tømmer hele råderummet i 2033. CEPOS, 11.03.22

<https://cepos.dk/artikler/hoejere-forsvarsudgifter-toemmer-hele-raaderummet-i-2033>

(25) Jf. OECD:” Funded Pension Statistics” – Total All funds’ assets.

<https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=590>

og jf. Jf. Jespersen, Jesper og Rune Winggaard: Pensionsreform kan finansiere grøn omstilling og øge ligheden. Jyllandsposten Finans, 17.06.19.

<https://finans.dk/debat/ECE11444118/pensionsreform-kan-finansiere-groen-omstilling-og-oege-ligheden/?ctxref=ext>

(26) Jf. Lund, Henrik Herløv: Langsom nedsmeltning af velfærden (rapport 3): Udhulingen af skattesystemet, s. 139-140.

(27) Kilde: Foranstående tabel.

Hvem er redd for inflasjon?

Frédéric Lemaire, økonom.

Artiklen er velvilligt stillet til rådighed af den Norske Udgave af Le Monde diplomatique Marts 2022, WWW.imd.no

Dagens politiske ledere ligner rørleggere som forsøker å stanse en vannlekkasje i en tegnefilm. Uansett hva de gjør spruter det ut vann et sted. Deflasjon eller spekulasjonsbobler, inflasjon eller resesjon – det nyliberale rørleggeriet flytter på problemene, snarere enn å reparere dem.

Etter finanskrisen i 2007–2008 dukket et ord de fleste hadde glemt, opp i den offentlige debatten: «deflasjon». Økonomer på begge sider av Atlanteren fryktet den gang at et samtidig fall i priser, lønn, investeringer og økonomisk aktivitet ville kaste EU og USA ut i en bekymringsfull spiral. Alt måtte gjøres for å stoppe denne deflasjonen, inkludert det Den amerikanske sentralbanken (Fed) og ikke minst Den europeiske sentralbanken (ESB) alltid hadde bestrebet seg på å unngå, nemlig å oversvømme verdensøkonomien med likviditet i håp om å presse opp prisene. Nå bekymrer økonomene seg for det omvendte: at en bratt prisvekst skal destabilisere verdensøkonomien.

I de siste månedene av fjoråret var avisforsidene fulle av bekymringer om at inflasjonen var kommet altfor kraftig tilbake. I de fleste land i verden var prisveksten historisk høy. I USA steg prisene med sju prosent i desember, et nivå amerikanerne ikke hadde opplevd siden 1982. I eurosonen var inflasjonen på fem prosent og nådde dermed det høyeste nivået på tretti år i Tyskland og Spania. Hvorfor denne høye inflasjonen? Har verden unngått deflasjonens fimbulvinter bare for å bli offer for prisvekstens ragnarok?

Nyliberalistenes triumf

De nasjonale statistikkbyråene måler som regel inflasjonen gjennom en konsumprisindeks, som antas å gjenspeile den samlede prisutviklingen i en valuta og et territorium over en gitt periode (vanligvis de siste tolv månedene). Konsumprisindeksen beregnes ut fra prisutviklingen til et visst antall vanlige forbruksvarer og tjenester (700 i indikatoren Eurostat bruker): brød, klær, husholdningsapparater, hårklipp. Indeksen skal ikke bare vise prisutviklingen, men også kjøpekraften til valutaen: Når prisene øker fra et år til det neste, får man kjøpt mindre varer og tjenester for samme mengde av valutaen.

Denne nedgangen i kjøpekraft har ikke samme virkning i hele samfunnet. Inflasjon kan være en fordel for stater med mye gjeld, siden den i praksis reduserer den offentlige gjelden. Når lønningene følger prisveksten – gjennom lønnsforhandlinger eller automatisk lønnsindeksering – tjener også arbeidstakere med gjeld på det. Når lønningene ikke øker, men prisen på strøm, transport og mat gjør det, blir inflasjonen «en skatt på de fattige»,¹ ifølge uttrykket til den franske presidenten François Mitterrand, som bidro til denne skatten da han avskaffet de franske ordningene med lønnsindeksering i 1982. Inflasjon omfordeler med andre ord rikdom på ulikt vis, alt etter lønnsordningene og maktbalansen i et samfunn. Det finnes

imidlertid én konstant: Kreditorer og rente-nister hater inflasjon siden den tærer på verdien til formuene deres.

På 1970- og 1980-tallet var inflasjon den fremste økonomiske bekymringen i USA. Landet opplevde en rask prisvekst (tosifret i 1974 og i 1979–1981) samtidig som økonomien stagnerte og arbeidsledigheten steg. Denne «stagflasjonen» (stagnasjon og inflasjon) ble anledningen de nyliberale økonomene hadde ventet på siden andre verdenskrig. Inntil da hadde den økonomiske politikken vært dominert av en keynesiansk tenkning hvor hovedmålet var å sikre høy økonomisk aktivitet, selv om det medførte en viss inflasjon. Nyliberalistene, ledet av Milton Friedman, mente derimot at den økonomiske politikken fremste prioritering måtte være å forhindre inflasjon, selv om det kunne kaste økonomien ut i resesjon.

Denne nye doktrinen gjorde sin debut med en brutal beslutning: I 1979 økte Fed, ledet av Paul Volcker, styringsrenten drastisk. Målet var strupe den amerikanske økonomien for å stanse inflasjonen. Etter dette «sjokket» falt den årlige konsumprisindeksen, fra 13,6 prosent i 1980 til 3,2 prosent i 1983 – men ikke bare på grunn av renteøkningen, et fall i oljeprisen bidro også til nedgangen. For nyliberalistene var saken uansett avgjort: Det monetaristiske middelet hadde vist at det fungerte. At det førte til et konkursras, skyhøy arbeidsledighet og en alvorlig resesjon, som gikk hardt utover vanlige amerikanere, fikk så være.

Trusselen om deflasjon

Bekymring for inflasjon lå også til grunn for utformingen av EU med Maastricht-traktaten fra februar 1992, som forbød monetarisering av offentlige underskudd (trykke penger for å betale gjeld) og etablerte en uavhengig europeisk sentralbank. Målet var å forhindre antatt inflasjonsdrivende politikk og innføre eksplisitte regler for pengepolitikken med blant annet et lavt inflasjonsmål. Å sikre «prisstabilitet» ble ESBs fremste oppgave. Slik ble [den tyske ordoliberalismens prinsipper](#) traktatfestet.

Den nye pengepolitiske doktrinen gikk ut på å passe på inflasjonen som varm melk på komfyren. I praksis betød det en restriktiv pengepolitikk hvor styringsrenten ble satt opp for å bremse utlånsveksten og den økonomiske aktiviteten når økonomien var i ferd med å overopphete, det vil si når arbeidsledigheten sank under det nivået monetaristene mente var «naturlig» (Friedman snakket om en «ikke-inflasjonsdrivende arbeidsledighetsrate», også kjent som likevektsledighet). Den økonomiske politikken ble med andre ord underlagt rentenistenes og kreditorenes preferanser.

Det endret seg imidlertid med finanskrisen i 2007–2008. I tillegg til å true med å felle hele finanssystemet, gjenopplivet krisen en fare som hadde rammet USA etter krisen i 1929: en deflasjonsspiral som bremset den økonomiske aktiviteten, et fenomen som Japan hadde opplevd i «det tapte tiåret» på 1990-tallet. For å komme seg ut av en ødeleggende deflasjon etter en stor krise, senket Japans sentralbank ikke bare styringsrenten til null, men eksperimenterte også med annen «ukonvensjonell» politikk, som å kjøpe opp

verdipapirer direkte. ESB og Fed rotet rundt i den samme verktøykassen etter krisen i 2008. De klarte å holde finanssystemet flytende, men ikke å hale den europeiske og den amerikanske økonomien ut av *lowflation*, en blanding av lav inflasjon og svak vekst.

Koronakrisen påførte den pengepolitiske doxaen enda et slag. Å redde økonomien etter nedstengningene verden over krevde en betydelig pengebruk, og en mer ekspansiv politikk fra pengemyndighetene. I USA vedtok først Donald Trump og så Joe Biden en rekke stimuleringspakker. Sammen med Feds liberale utlånspolitikk og oppkjøp av verdipapirer, ble flere tusen milliarder dollar pumpet inn i økonomien.² ESB startet på sin side et storstilt oppkjøp av verdipapirer for å tilføre store mengder likviditet til de europeiske økonomiene.

Til tross for alle disse tiltakene, stagnerte inflasjonen på 1,4 prosent i USA ved utgangen av 2020, etter å ha nådd et bunnivå på 0,1 prosent på våren. Eurosonen opplevde på sin side deflasjon fra august 2020, spesielt i Tyskland. På begge sider av Atlanterhavet var kommentatorer og analytikere bekymret: Var faren for deflasjon, som hadde vært overhengende i flere år, i ferd med å bli virkelighet?

Spesielle omstendigheter

Så forandret alt seg i løpet av fjoråret. Fra mars virket inflasjonen å være på vei opp igjen, men den etterlengtede prisveksten skulle vise seg å være for kraftig. I en kronikk i november advarte USAs tidligere finansminister Larry Summers: Snarere enn å være en vei ut av deflasjonen, vitnet prisveksten om en overoppheting som kunne «spre seg som svulster og true velstanden og folks tillit til finansinstitusjonene».³ Tidligere sjeføkonom i Det internasjonale pengefondet (IMF), Olivier Blanchard, engstet seg for planen Biden fikk vedtatt i mars i fjor, og mente at den «ikke ville føre til en overoppheting, men starte en brann».⁴ I Tyskland kritiserte tabloidavisen Bild den manglende reaksjonen fra ESB på prisveksten, og ga sentralbanksjef Christine Lagarde kallenavnet «Fru Inflasjon».⁵

Prisveksten var et resultat av «for mye finanspolitisk stimulans og en altfor sjenerøs pengepolitikk», hevdet Summers i tråd med Friedmans teorier: økt offentlig pengebruk, finansiert ved å «trykke mer penger», er en kunstig stimulering av økonomien. Og det kunne ifølge tidligere rådgiver for Bill Clinton, Nouriel Roubini, føre til en varig «stagflasjon verre enn stagflasjonen på 1970-tallet».⁶

ESB og Fed svarte på kritikken med å nyansere hvor alvorlig prisveksten var. «Det finnes ingen bevis for at inflasjonen har havnet ut av kontroll», sa ESB-styremedlem Isabel Schnabel til den tyske tv-kanalen ZDF 29. november. Noen uker tidligere hadde Fed-styreleder Jerome Powell kalt den store prisveksten «forbigående».⁷ Mange analytikere har også forklart prisveksten med en rekke spesielle omstendigheter, de fleste knyttet til koronakrisen.

Forbigående forstyrrelser

For det første har vi en enkel statistisk «baseeffekt». Våren 2020 kollapset prisene på enkelte råvarer, blant annet olje, som følge av koronatiltakene. Inflasjonen beregnes imidlertid over tolv måneder. Fra april 2021 begynte inflasjonsraten dermed å inkludere måneder da prisnivået hadde vært «unormalt» lavt i USA og eurosonen. Det lave utgangspunktet førte automatisk til en «unormalt» høy indikator.

En annen faktor er det økonomer kaller «tilbudssjokk», også det forårsaket av koronakrisen. Det vil si en brå økning i blant annet energiprisene og spesielt oljeprisen etter at den økonomiske aktiviteten tok seg opp igjen. Etter å ha nådd et historisk bunnpunkt i mars og april 2020, har oljeprisen gradvis steget til et høyere nivå enn før krisen. Mellom oktober 2020 og oktober i fjor doblet prisen seg til over 80 dollar fatet. Olje er fortsatt den mest utbredte energikilden, og oljeprisen har smittet over på hele økonomien og drevet opp energiprisene (bensin, fyringsolje, naturgass og kull), samt prisene på plast, råvarer og luft- og veitransport. Mange bedrifter har valgt å overføre disse nye kostnadene til kundene.

Vi ser også lignende fenomener i andre sektorer, som papir, byggematerialer og mikrobrikker, som også opplever en knapphet som fører til en prisøkning i verdensmarkedene. Årsaken er både en høy etterspørsel i forbindelse med den gradvise gjenåpningen etter nedstengningene over nesten hele planeten, og en tilbudsside svekket av koronakrisen og de mange problemene den har skapt for varetransporten: mangel på containere, fulle lagre, overbelastede havner, en enorm pris-økning på sjøtransport. For ikke å nevne at Suezkanalen var blokkert av frakteskipet «Evergreen» i seks dager i mars i fjor, noe som førte til flaske-halser i varefrakten og kaos i de globale logistikk-kjedene, og forverret problemene med et produksjonssystem basert på *just in time*-prinsippet. I tillegg har tørke og hetebølger gjort landbruksvarer som hvete og kaffe dyrere.

Alle disse forstyrrelsene er forbigående. Ved utgangen av fjoråret begrenset prisveksten seg også til et mindre antall varer og tjenester, slik tidligere Fed-nestleder Alan Blinder har påpekt: bruktbiler, flybilletter og bensin.⁸ Den alternative inflasjonsindeksen til sentralbanken i delstaten Texas ser også ut til å bekrefte det: Uten de mest volatile prisene viste den i desember en årlig inflasjon på tre prosent i USA, mens den tradisjonelle konsumprisindeksen var på sju prosent.⁹ Som følge av økningen i kostnadene for energi og råvarer de siste månedene, kan imidlertid flere varer og tjenester oppleve prisøkninger

«Overoppheting» eller reallønnsnedgang

Til tross for de rekordhøye tallene ved utgangen av 2021 er de fleste kommentatorer optimistiske. Det britiske næringslivsmagasinet *The Economist* mener at selv om inflasjonen «fortsatt vil være over sentralbankens målsetning i 2022, vil den synke fra 2021 og til slutt forsvinne som kilde til makroøkonomisk bekymring».¹⁰ Det samme sier også spesialistene til næringslivsmediet Bloomberg.¹¹ Kanskje som et tegn i tiden har den ortodokse tolkningen av inflasjonens tilbakekomst også møtt mye

motstand i den anglosaksiske pressen. I februar i fjor kalte New York Times' økonomiredaktør Summers og Blanchard for «alarmister». Han mente de gjentok et «utslitt refreng som ser mest ut til å bli sunget av dem som fikk smidd sine synspunkter under stagflasjonen på 1970-tallet»,¹² og kritiserte dem for å hevde at de vet hva som er riktig nivå for offentlig pengebruk.

The Economist tilbakeviser monetaristenes advarsler om økende inflasjon og faren for en lønns-pris-spiral hvor prisveksten driver lønsmottakerne til å kreve lønnsøkning, noe som i sin tur gjør at bedriftene øker prisene for å bevare marginene sine. Det finnes ikke bevis for at en slik spiral faktisk er en realitet, påpeker det britiske magasinet.¹³

Koronakrisen har utvilsomt hatt en innvirkning på det amerikanske arbeidsmarkedet. Den har fungert som en katalysator for det som kalles *the great resignation*, at mange arbeidstakere sier opp jobbene sine, spesielt i dårlig betalte og korona-utsatte bransjer som matservering, varehåndtering og transport. Mangelen på arbeidskraft i disse sektorene har ført til lønnsøkninger der, og bidratt til å presse opp den gjennomsnittlige timelønnen med 5,7 prosent fra januar i fjor til januar i år. Det som liberalistiske kommentatorer kaller en «overoppheting», er i realiteten en reallønnsnedgang for arbeidstakerne i disse bransjene, på grunn av inflasjonen.

Pengepolitisk uenighet

Prisene og lønningenes tendens til å falle, skapt av presset fra globalisering og frihandel, vil nok også bidra til å fordrive frykten for en lønns-pris-spiral. Den globale kostnadskonkurransen driver ned lønningene, mens billige importvarer senker prisene i de utviklede landene – deflasjonen blir importert. Årsaken er et tilbudsoverskudd og en strukturell overproduksjon globalt, som de siste årene har presset ned både priser og lønninger.¹⁴

For Robert Reich, tidligere arbeidsminister i Clinton-administrasjonen, er verken lønninger eller offentlig pengebruk forklaringen på prisveksten. Han mener det snarere skyldes at dagens gigantkonsern har etablert oligopoler i mange sektorer, blant annet næringsmidler, finans, telekom, luftfart og legemiddelindustrien. Det har gitt dem «makt til å skru opp prisene og øke fortjenesten».¹⁵ En makt de har brukt. Ifølge Wall Street Journal rapporterte nesten to tredjedeler av de børsnoterte selskapene i USA om høyere fortjeneste i de første ni månedene av fjoråret enn i tilsvarende perioder før pandemien.¹⁶ Avisen bemerker at økningen i produksjonskostnader, som følge av koronakrisen, har gitt selskapene «en mulighet som bare dukker opp en gang i hver generasjon til å øke prisene» på kundenes bekostning. Hvis man vil gjøre noe med inflasjonen, må man dermed, ifølge Reich, «bruke antitrustlovgivningen aggressivt». Det er et mulig alternativ for Biden-administrasjonen, som i slutten av fjoråret igangsatte flere granskninger av «konkurranseshemmende praksiser» i sektorer som landbruk, energi og sjøtransport.

Den politiske innflytelsen til de økonomiske kommentatorene, forsterket av innvirkningen en langvarig prisvekst kan ha på velgerne, har fått den

amerikanske sentralbanksjefen til å endre tonen i sine uttalelser om inflasjonen. I fjorårets siste måneder ville han ikke lenger kalle prisveksten for «forbigående». «Nesten alle prognosemakere forventer at inflasjonen vil falle betydelig i andre halvdel av det kommende året», sa han til en kongresskomité i begynnelsen av desember, før han la til at «vi kan ikke handle som om vi er sikre på det».¹⁷

Er uenigheten nok en illustrasjon av ordtaket om at hvis du samler tre økonomer i et rom, så vil du få fire forskjellige meninger? Eller er det en uenighet hvor politiske motsetninger blir skjult bak en teknisk debatt?

Rekken av alvorlige kriser mellom 2007 og 2021 slo store sprekker i den dominerende ideologien. Denne ideologien har vært opptatt av å innføre regler for «god styring», det vil si en økonomisk styring av politikken. Trusselen om global kollaps krevde at man gikk tilbake til det motsatte: en politisk styring av økonomien. For ortodokse økonomer gir den nye inflasjonsveksten en anledning til å lukke denne parenteser. Det spesielle i situasjonen er at konflikten står mellom to fraksjoner i den dominerende klassen og institusjonene som ivaretar deres interesser. For hvem er det de argeste vokterne av den pengepolitiske orden angriper? Jo, ESB og Fed, som ikke kan mistenkes for marxistisk kjetteri, og hvis nylige sjenerøsitet i utstedelse av likviditet ikke gjenspeiler et plutselig ønske om å styrte den rådende monetære orden, men snarere det motsatte, at dagens økonomiske og sosiale system overlever.

For sentralbanksjefene har havnet i en skvis. På den ene siden forlanges det fra flere hold at de må dempe inflasjonsfaren – krav som er motivert enten av ideologi eller av politiske kalkyler siden det nærmer seg viktige valg på begge sider av Atlanterhavet og prisveksten kan vekke sinne hos velgerne. På den andre siden haster det med å gi intravenøs næring til en skadeskutt verdensøkonomi, og – i eurosonen – å sikre samhold i en monetær blokk som fortsatt plages av funksjonsproblemer, selv om de for øyeblikket har blitt druknet i en flom av likviditet fra ESB.

En drastisk innstramming av pengepolitikken vil svekke den økonomiske aktiviteten. Det er et alternativ som neppe er særlig mer attraktivt for de politiske lederne enn prisvekst. Det kan også utløse alvorlige spenninger i finans- og eiendomsmarkedene, så vel som [kryptovaluta-markedet](#), som har blitt blåst opp av lave renter og blitt avhengig av et fortsatt lavt rentenivå. Denne risikoen viser at faren for en annen type inflasjon har gått under radaren til konsumprisindeksene: finansinflasjonen som blåser opp aksjemarkedsbobler som fører med seg utbredt spekulasjon, ulikhet og kriser.

I eurosonen finnes det også en annen grunn til forsiktighet: En innstramming av pengepolitikken vil trolig på ny føre til spenninger i markedet for statsgjeld. Motsetningene i den nyliberale monetære ordenen, som oppsto på 1970-tallet, har blitt så store at kuren som blir brukt på ett punkt, nå forverrer spenningene andre steder i systemet.

Fed ser nå ut til å helle mot en betydelig innstramming av pengepolitikken. Sentralbanken har allerede annonsert at den vil trappe ned sine oppkjøp av statsobligasjoner og øke styringsrentene flere ganger i løpet av året. ESB har lenge snakket om en mellomting, og holder fast på den planlagte nedtrappingen av kjøp av obligasjoner – hovedsakelig av offentlig gjeld – med en avslutning i løpet av våren. Men i begynnelsen av februar utelukket Lagarde ikke lenger at det ville komme en renteøkning i løpet av året. Det var nok til at rentene på gresk og italiensk gjeld begynte å stige. Gitt feberen i markedene, er det vanskelig å spå konsekvensene av innstrammingen av pengepolitikken på begge sider av Atlanterhavet.

[Frédéric Lemaire](#)

Strukturel inflation

Af Jan Helbak medl. af Kritisk Debats redaktion

Opdriften i inflationen er blevet forklaret med henvisninger til konjunkturelle faktorer bl.a. opstemmet forbrugsbehov efter udfasningen af pandemien, lønpres og forsyningsproblemer. Men nu begynder flere økonomer at øjne strukturelt begrundede faktorer.

Inflationen har faktisk været der siden, den amerikanske centralbank i 2008 besluttede sig for en gigantisk pengeudpumpning og sænkning af renten med det formål at redde finanssektoren fra nedsmeltning. Centralbankdirektør Draghi for ECB gjorde noget lignende i 2012 med den offensive pengepolitiske linje "Whatever it takes" – "Outright Monetary Transactions" (OMT). I begge tilfælde har det ført til inflationering af værdipapirsmarkedet.

De samme pengepolitiske instrumenter blev genaktiveret i foråret 2020 i forbindelse med første bølge af pandemien. I begge tilfælde har efterslæbet været en enorm vækst i aktieværdier, der ikke har stået i et rimeligt forhold til virksomhedernes faktiske indtjening og afkast. Og da pengeudpumpningen og lavrentepolitikken ikke førte til den traditionelle prisinflation, skønnede de finansielle myndigheder, at den politik kunne fortsættes så længe, det var nødvendigt, uden de store omkostninger.

Da så prisinflationen tog fart efter udfasningen af første pandemibølge lå det lige for at forklare opdriften i priserne med frigivelsen af et opstemmet forbrugspress og svækkede forsyningskæder på den anden side på grund af Coronaen. Samt det voksende lønpress på grund af mangel på arbejdskraft. Både den amerikanske og europæiske centralbankdirektør meldte ud, at prisstigningerne var forbigående og skulle betragtes som et konjunkturelt fænomen.

Sådan forholder det sig ikke helt længere. Inflationen har bidt sig fast, selv om de aktuelle voldsomme udsving selvfølgelig kan tilskrives Ruslands invasion af Ukraine og den "vestlige bloks" sanktionspolitik overfor Rusland. Men inflationen kan ikke kun tilskrives en eksorbitant vækst i efterspørgslen og elementære udbudsproblemer. Neden under de synlige bevægelser har der været andre og mere strukturelle og inflationsfremmende ændringer i gang over længere tid. Det drejer sig først og fremmest om lav vækst i den globale produktivitet og ændringer i handelsmønstrene i tæt tilknytning til de geopolitiske ændringer.

I 2017 gennemførte OECD en større undersøgelse af sundhedstilstanden i ni europæiske økonomier (1). Her fandt man, at op til 20% af alle ikke finansielle firmaer i de undersøgte lande var, hvad man kalder *Zombievirksomheder*". Altså firmaer hvis indtjening er så lav, at de ikke engang kan betale renterne af deres gæld og firmaer, som ville være gået fallit og lukket på et marked med åben og fri konkurrence. Underforstået var

konklusionen, at disse var firmaer holdt kunstigt i live som konsekvens af centralbankernes massive pengeudpumpning og misallokering af kapital. Det er de samme firmaer, der i dag vil kollapse, hvis eller når centralbankerne hæver renterne markant for at inddæmme inflationen.

Måske er det ikke det største problem, at den "kreative kapitaldestruktion" kan blive udløst med flere års forsinkelse, havde det ikke været for det problem, som OECD's økonomer peger på i rapporten. Nemlig at misallokeringen dels har trukket aktiv kapital ind i gældsunderstøttelse fremfor at flyde til nye investeringerne og fremme af produktiviteten. Pointen er selvfølgelig, at centralbankerne redningspolitik overfor finanssektoren rent faktisk har bidraget til at skabe nogle underliggende strukturelle investerings- og produktivetsproblemer, som bidrager til inflationsudviklingen nu. OECD's rapport understøttes af en anden rapport, der blev udarbejdet i ECB regi, som tegner et billede af misallokeringer af kapital via kapitalsvage banker med store udestående i zombielignende virksomheder, hvor de har haft interesse i at holde disse virksomheder i drift, selv de økonomisk rationelt burde være likvideret. (2)

Eksempelvis står der i rapportens indledende konklusioner: "For det første kan banker med incitamenter til at låne ud til zombievirksomheder have haft en tendens til at dreje deres låneportefølje mod hårdt pressede lånere, og på den måde blokeret for lån til produktive og kreditværdige virksomheder, som opererede indenfor de samme brancher". Kort sagt peger de to rapporter og andre enkeltstående analyser på et fænomen, som kun har været meget perifert berørt af mainstreamøkonomerne og underligt nok også af de venstreorienterede økonomer: at krisen i 2008 og den anden recession i Europa ikke har haft den "rensende" virkning, som man ellers tilskriver kriser i en kapitalistisk økonomi. Det giver så sig selv, at det forhold har haft indflydelse på den samlede gælds- og produktivitsudvikling og således også påvirket de underliggende inflationære tendenser.

Så sent som i februar 2022 udgav økonomer fra BIS (Bank of International Settlement) en rapport, hvor de præsenterede begrebet "Fallen Angels" om virksomheder, der er meget eksponerede i forhold til lavt vurderede obligationer, som alene har været muligt på grund af centralbankernes pengeudpumpning, også kaldet "Quantitative Easing" (QE).(3) Disse virksomheder er endnu ikke zombie virksomheder, men de er så kapitalmæssigt og indtjeningsmæssigt svagt funderet og udsatte, at de vil likvidere i et bredt spekter den dag, hvor kapitalmarkederne strammer til. Det er også grunden til, at IMF i februar var ude og opfordre regeringer verden over til at stramme virksomhedernes private gældsætning i virksomhedsobligationer og udvikle deres systemer til at håndtere fallitter og gældssanering, herunder udvikling af nye produktive investeringsstrukturer. (Virksomhedsgælden på verdensmarkedet er nu vokset til at udgøre 83 billioner dollar eller 98% af BNP). (4)

Den anden strukturelle faktor, som har indflydelse på udbudssiden, er ændringerne i værdi- og forsyningskæderne. De store ændringer og fremkomsten af flaskehalse på hele verdensmarkedet, som følge af ”nedlukningen” har invalideret handlen med maskinkomponenter og efterspurgte forbrugsgoder – med lange ventetider til følge.

Men billedet er for forenklet. Den voldsomme ustabilitet i varehandlen, råvareproduktionen, varetransporten og allokeringen er også tæt forbundet med den mere udbredte sanktionspolitik og finansielle dominanspolitik, som blev voldsomt opskaleret i Trumps præsidentperiode. Og den er, som det er de fleste bekendt, ikke ændret med Biden som præsident. USA’s hetz mod kinesisk produktion indenfor det højteknologiske område har bl.a. betydet, at udrulningen af nyere it teknologi er blevet forsinket og fordyret på 5G området. For at beskytte sig selv har Kina ændret sin investeringspolitik i retning af større selvforsyning samt omdirigeret større kapitalporteføljer. Det samme sker i flere Sydøstasiatiske lande og i ekstrem grad i USA under Trumps og Bidens protektionistiske politik.

Den tendens, som har været der længe, men som blev skærpet under Trumps embedsperiode, fremstår nu helt tydeligt i forbindelse med sanktionerne overfor Rusland. De meget komplekse og integrerede forsynings- og værdikæder undergår voldsomme forandringer som led i de radikale strukturændringer i retning af deglobalisering af verdensmarkedet og dets regionsopdeling. I USA overgår man indenfor flere brancher fra de sidste 30 års horisontale forsyningskæder til de klassiske men også omkostningstunge vertikale forsyningskæder blot for at kunne styre forsyningerne helt frem til afskibning af produkterne. En risikabel opsplittning af verdensmarkedet, som også repræsenterer et opgør med de naive forestillinger efter Sovjets sammenbrud i 1991 om det mulige i at afkoble af verdensøkonomien fra den geo- og sikkerhedspolitiske magtpolitik. Man troede på, at den liberale demokratiske orden af verdensmarkedet var kommet for at blive.

Den forestilling holdt til og med 2008, hvor sprækkerne i USA økonomiske og militære globale dominans og effekten af ”krigen mod terrorisme” begyndte at vise sine katastrofale konsekvenser, der kun skulle blive tydeligere i de efterfølgende år og kulminere med USA’s forsmædelige exit fra Afghanistan.

Samme forestilling om global overlegenhed ligger indlejret i de forskellige finansielle sanktioner mod Rusland. Udelukkelse fra Swift, indefrysning af den russiske nationalbanks tilgodehavender i andre lande, heriblandt USA, blokering af it-eksport til Rusland og forslag om boykot af russisk olie og gas på mellemlang sigt. Men frem for at cementere vestlig overlegenhed, har sanktionerne skubbet på de mange spredte tendenser til omkalfatring af de hidtil kendte strukturer på verdensmarkedet. Sanktioner har allerede sat gang i flere lande i Mellemøsten og Østasiens overvejelser om nye og mindre risikofyldte investeringer og om udvidelse af handelstransaktioner i alternative valutaer til dollaren. Det handler for så vidt ikke om, hvorvidt

sanktionerne rent faktisk gennemføres i morgen men om tydelige tegn på, at verdensøkonomiens udvikling i en helt anden grad end tidligere er vævet ind i geopolitisk- og sikkerhedspolitisk magtspil – hvor indsatsen er kamp om dominansen på verdensmarkedet og således om USA's og Kinas fremtid.

Risikoen er, at magtspillet under en ”ny kold krig”, der udspiller sig i en langt mere integreret verden end den foregående, vil føre til en regionalisering og national orientering af kapitalstrømme, investeringer og produktivitetens udvikling, hvad der alt andet lige vil fordyre varerne, svække den globale handel og bremse den økonomiske udvikling ikke bare i USA, Europa og Kina men på hele verdensmarkedet. Det er det scenarie, som IMF advarer i mod, og som også de mere tænksomme kommentatorer er begyndt at adressere nu, hvor forfærdelsen over Ruslands invasion så småt viger for eftertanken.

Man behøver blot at lytte til advarslerne fra den tyske bilindustri eller til EU kommissionsformandens hysteriske krav om en ”gigantisk” investering i udvikling af europæisk højteknologisk it-produktion som alternativ til import fra bl.a. Kina for at fornemme, hvilke kræfter der er i spil i opbruddet på verdensmarkedet. Som *The Economist* slår fast i 19. marts nummeret: ”I praksis er der en hård linje at drage. Ruslands krig viser, at en kirurgisk gendesign af forsyningskæderne er nødvendig for at forhindre autokratiske lande i at tromle liberale lande”. Men som artiklen slutter: ”Hvad verden ikke har brug for, er et farligt ryk mod selvtilstrækkelighed”.

I flere af tidsskriftets artikler forbindes de inflationære tendenser med de mulige strukturelle ændringer på verdensmarkedet og det, man mener, bliver autokraternes afkobling fra den liberale verdensordens standarder og institutioner. En lidt paradoksal indsnævring af forståelseshorisonten, når det tages i betragtning, at det alene er den hidtidige dollardominans, der dels har muliggjort den enorme gældsophobning, pengeudpumpning for at holde finanssektoren flydende i den vestlige verden og den aggressive sanktionspolitik, der siden Trumps ”America First” politik først og fremmest har tjent som vigtig faktor i inddæmningspolitikken overfor Kina. USA's globale sanktionspolitik og økonomiske magtdemonstration bidrager som en ikke uvæsentlig faktor til den inflationsudvikling, som centralbankerne nu skal inddæmme med fare for at udløse en ny recession.

Noter:

1. The Walking dead? Zombie firms and productivity in OECD countries, Economic department workings papers no. 1372, 2017
2. Whatever it takes: The real effects of Unconventional Monetary Policy, Viral V. Acharya, Tim Eisert Eufinger, Christian Hirsch, 2017
3. Exorbitant Privilege? Quantitative Easing and the bond market subsidy of prospective Falle Angels, BIS, februar 2022
4. Governments must choose to support restructure heavily indebted firms, Cayla Pasarbasioglu, Rhoda Weeks-Brown, 23 februar 2022

Reformer af førtidspension har svækket respekten for den empiriske virkelighed og kompensationen for nedsat arbejdsevne

Af Lisbeth Riisager Henriksen, cand.mag. og forfatter

Førtidspension har over tid skiftet status fra social- til beskæftigelsespolitik. Den seneste reform fra 2013 har fuldstændiggjort denne transformation. Konsekvensen for de syge borgere er, at respekten for deres sygdomsvirkelighed og de lægelige dokumenter i sagen har været faldende.

Tidligere tiders førtidspension som kompensation for faktisk manglende erhvervsevne er blevet erstattet af en ideologi, hvor arbejdsevne eller manglen samme er en potentiel tilstand, en prognose for fremtiden, som borgeren skal kunne dokumentere, og hvor førtidspension alene er den allersidste udvej, når selv en ubetydelig arbejdsevne ikke kan ”udvikles” efter lang tids afprøvning. Artiklen argumenterer for, at den nuværende politik har totalitær karakter, grundlæggende er umenneskelig og skader syge borgere, og at hele lovgivningen derfor skal ændres fundamentalt.

I 1921 fik man i Danmark den første egentlig lovgivning om førtidspension. Den er siden blevet ændret flere gange og under forskellige navne, men har grundlæggende altid handlet om at sikre borgeren forsørgelse.

Oprindeligt betragtedes førtidspension alene som socialpolitik. Men over tid er der sket en ændring af balancen mellem social- og beskæftigelsespolitik, således at førtidspension med tiden bliver mere og mere anskuet som beskæftigelsespolitik. Det vil sige, at hvor førtidspensionen i første omgang er en ren rettighed til kompensation for manglende erhvervsevne uafhængigt af markedsøkonomiske hensyn, bliver den over tid, især efter 1950, mere og mere noget, der afgøres i samspil med markedsøkonomien og forbindes med krav til borgeren om at bidrage med forsøg på udvikling af den arbejdsevne, der måtte være tilbage. Reformerne fra 2003 og 2013 fuldstændiggør dén transformation.

Den transformation markeres eksplicit ved, at førtidspensionspolitikken i 2009 blev flyttet fra Socialministeriets ressort og over i Beskæftigelsesministeriets ressort frem til 2011 og igen fra 2015 og frem.

Det fremgår af en artikel fra 2019, ”Førtidspension fra kompensationstanke til udviklingsfokus” (1). Heri giver tre undervisere på socialrådgiveruddannelsen VIA University College – lektor, ph.d. Finn Amby, adjunkt Sisse Schaldemose og lektor, ph.d. Anders Bøggild Christensen – et overblik over især reformerne i 1984, 2003 og 2013.

”Overordnet er der sket en fortrængning af målsætningen om at ville kompensere et erhvervsevnetab til at ville udvikle en arbejdsevne,” skriver de om den ændrede ideologiske linje fra social- til beskæftigelsespolitik. Man har politisk nedskrevet det ellers hævdundne handicappolitiske

kompensationsprincip. Nu får borgeren ikke længere fuld kompensation for den manglende funktionsevne, men må nøjes med en delvis kompensation. Og så spiller det i øvrigt ikke nogen rolle, om der overhovedet findes nogen arbejdsgiver, der vil ansætte personer med så ubetydelig arbejdsevne, og om der findes noget arbejde, der kan udføres på så kort tid.

Den linje afspejles i ændrede tildelingskriterier og dokumentationskrav.

Med 2013-reformen er der reelt ikke defineret nogen nedre grænse for, hvornår syge borgere har ret til førtidspension. En principafgørelse fra Ankestyrelsen fra 2014 (25-14) har godkendt en kommunes visitation af fleksjob helt ned til ubetydelige 40 minutter ugentligt i stedet for førtidspension. Reformen har således medført forhøjede krav til borgerens dokumentation for arbejdsevnsens varige og væsentlige nedsættelse og formindskede krav til myndighedernes dokumentation for, at en borgers arbejdsevne *ikke* er så varigt og væsentligt nedsat, at borgeren har ret til førtidspension. Det svækker borgerens retsstilling.

Artiklens konklusioner medfører, at også principperne om ligebehandling og solidaritet falder mere eller mindre til jorden. Det er derfor klart, hvorfor mennesker med handicap med nedsat arbejdsevne i disse år oplever sig sat under meget stærkt pres. For det *er* de.

2003-reformen og arbejdsevne-metoden

Reformen af førtidspension (2), der trådte i kraft per 1. januar 2003, blev vedtaget i 2001 under daværende socialminister Henrik Dam Kristensen (S) i Regeringen Poul Nyrup Rasmussen IV, som var en SV-regering. Den trådte først i kraft i 2003 under Regeringen Anders Fogh Rasmussen I, som var en VK-regering.

Marie Østergaard Møller, nu lektor i statskundskab ved Aalborg Universitet, uddyber i sin ph.d.-afhandling i statskundskab, "Visitationsveje for en kronisk smerteramt med ledighed som problem: Et casestudie i Viborg Amt af visitationsnormer og kategoriseringsprincipper i sundhedsvæsenet og i det sociale system" (3), fra Århus Universitet 2005, hvilken betydning denne reform har haft for et klientel af kroniske smertepatienter. Det er borgere med smerter, som det har været vanskeligt for sundhedsvæsenet at diagnosticere og behandle godt nok. De henvises i nogle tilfælde til behandling under skraldespandsdiagnosen "funktionelle lidelser".

Man gik med 2003-reformen fra at tale om "erhvervsevne" til at bruge udtrykket "arbejdsevne". Det var en rent sproglig ændring, der ikke ændrede på begrebets positive indhold. Men reformen ændrede ved det ideologiske syn på den stilling, som borgeren med handicap havde i samfundet, og ved tildelingskriterierne, krav til dokumentation (bevis) og bevisbyrde.

Reformen indførte den såkaldte *arbejdsevne-metode*, som var lovpligtig frem til 2010. Den blev udviklet af psykiater, lægekonsulent Jens Bang, som er

forfatter til bogen: *Arbejdsevne metode: en teoretisk og praktisk indføring* (2002) herom. Han var af den opfattelse, at det gamle erhvervsevnesystem var bygget op omkring "offersolidaritet" med den, der havde funktionsnedsættelse, mens arbejdsevnesystemet bygger på "ressourcesolidaritet"; det var jo en stærkt værdiladet opfattelse af kompensationsbestræbelserne i det tidligere pensionssystem og af nedskrivningen af dem i det nye system.

Marie Østergaard Møller forklarer de to metoder således:

"Erhvervsevnebegrebet har sit ophav i en traditionel handicapdiskurs, der beskriver den invalide som begrænset af sit handicap i forhold til omverdenens normalitet. Det handler om at kunne kompensere den handicappede økonomisk, så han får samme muligheder som normale mennesker for at forsørge sig selv. Den handicappede er ikke selvforsørgende, men får alligevel anerkendelse gennem sit handicap, der fungerer som forklaring på, hvorfor han modtager typisk en invaliditetsydelse fra staten. (...) Handicapdiskursen er [med arbejdsevnebegrebet, red.] vendt på hovedet i den forstand, at man ikke længere anerkender handicappede som ofre for en ekstern begrænsning, men som normale på trods af psykiske, fysiske og sociale udfordringer. Kompensationen for sygdomsmæssig og social elendighed er således erstattet med en almen betragtning om at alle kan noget – det gælder bare om at finde ud af hvad!"

Hun analyserer disse forskelle nærmere og konkluderer herom:

"En væsentlig forskel mellem de to afklaringsmetoder er, at vurderingen af klienten ikke længere er en objektiv, lokal beskrivelse, som blev foretaget af den praktiserende læge eller af en speciallæge, som udgjorde det grundlag hvorudfra sagsbehandleren rejste sag om økonomisk kompensation, men er nu i stedet en almen vurdering af hele klienten. Arbejdsevne metoden forudsætter i modsætning til erhvervsevne metoden også en anderledes subjektiveringsstrategi, der går ud på at tale med klienten på et eksistentialistisk niveau, hvor man både diskuterer personlige erfaringer, barndomsbilleder, fritidsinteresser etc. På den måde skulle man kunne få adgang til nogle personlige ressourcer..."

Der kan imidlertid opstå en uoverensstemmelse mellem klientens selvforståelse og sagsbehandlerens tolkning af situationen, når systemets fokus ligger på partout at finde "ressourcer" hos borgeren, selvom lægelige dokumenter konkluderer noget andet. Det medfører, siger hun, et behov for at få udredt borgeren yderligere, og det er med til at forklare, hvorfor udredningsforløb bliver længere og mere omfattende end tidligere:

"Den vigtige forskel mellem erhvervsevne og arbejdsevne i forhold til det institutionelle samspil mellem sundhedsvæsenet og det sociale system er, at mængden af opgaver og udredningsforløb er steget med indførelsen af arbejdsevnebegrebet af primært én årsag. Jo flere kompetencer, der skal

vurderes, jo flere opgaver får sundhedsvæsenet og det sociale system før den hele person kan siges at være både medicinsk, psykisk og socialt afklaret. Afklaringen er desuden den fundamentale forudsætning for, at sagsbehandleren overhovedet kan begynde på en egentlig vurdering af, om pågældende er egnet til revalidering, fleksjob eller førtidspension.”

2013-reformen: hypotetisk arbejdsevne og skærpede retsbetingelser og dokumentationskrav

Arbejdsevnebegrebet videreføres også som centralt parameter i reformen af førtidspension og fleksjob (4), der trådte i kraft per 1. januar 2013, og som er den seneste reform på området. Den blev vedtaget i 2012 af daværende socialminister Karen Hækkerup (S) og daværende beskæftigelsesminister Mette Frederiksen (S) i Regeringen Helle Thorning-Schmidt I, som var en SRSF-regering.

Arbejdsevne metoden og ressourceprofilen er erstattet af en obligatorisk rehabiliteringsplan og fremlæggelse for et rehabiliteringsteam.

De ovenstående konklusioner om, at fokus i førtidspensionslovgivningen siden 2003 har været på at udvikle en hypotetisk arbejdsevne frem for at dokumentere begrænsende handicap, kan videreføres efter reformen i 2013. Om muligt er tidsforlængelsen af sagsbehandlingen blevet ekstra stor pga. indførelsen af retten og pligten til små fleksjob og krav om ressourceforløb forud for tilkendelse af førtidspension – med enkelte undtagelser, blandt andet når det er ”åbenbart formålsløst” at forsøge at udvikle arbejdsevnen. Loven fastslår dog ikke, hvornår dette betragtes som værende tilfældet.

Disse konklusioner understøttes af en artikel i Ugeskrift for Retsvæsen, ”Retten til førtidspension” (5), i april 2017, og et juridisk kandidatspeciale fra Aalborg Universitet maj 2017, ”Retten til førtidspension – en undersøgelse af dokumentationsgrundlaget og dets tilvejebringelse ved sager om førtidspension” (6), af henholdsvis professor, dengang lektor, i socialret John Klausen fra Aalborg Universitet og cand.jur., nu advokatfuldmægtig ved Advodan Aalborg, Amalie Isabella Weberskov.

Begge spørger om, hvornår det er dokumenteret, at en borgers arbejdsevne er varigt og så væsentligt nedsat, at det berettiger til førtidspension ifølge den nuværende pensionslov, og hvilke oplysninger der lægges til grund for afgørelsen. De behandler de retlige rammer herfor, altså både de administrative myndigheders og domstolenes bevisbedømmelse.

Den borger, som søger førtidspension, har bevisbyrden, dvs. ansvaret for at dokumentere, at han opfylder de retlige betingelser for at være berettiget til førtidspension.

Amalie Isabella Weberskov vurderer, at ”... tildelingskriteriet har udviklet sig fra i starten at være præget af en objektiv vurdering, til i dag at være dynamisk derved at skulle indeholde og tilpasses flere og flere

samfundsmæssige aspekter. Vurderingen (...) er således mere individuelt og skønspregt end tidligere.”

Når myndighederne har fået mere kompetence til at skønne i en sag, presser det retssikkerheden. Vi har jo set, at mange sagsbehandlere sidder uden relevant socialfaglig uddannelse af betydning, at de langt fra tager nok hensyn til de lægelige vurderinger, og at kommunerne selv er så presset af økonomiske argumenter og incitamentsstrukturer, at hensynet til den kommunale økonomi ofte trumfer ethvert hensyn til borgerens retskrav og retssikkerhed.

John Klausen berører juridisk bevisteori. Han skelner mellem to hovedtyper af beviser: Dels en *teori om graden af juridisk vished* (en kvalitativ bevisteori, hvor en sags faktum bedømmes ud fra graden af overbevisning eller tvivl, og hvor objektive og almengyldige, meddelelige betragtninger lægges til grund). Dels en *teori om sandsynlighed* (en kvantitativ bevisteori, hvorefter en sags faktum bedømmes ud fra, hvilken matematisk sandsynlighed der er for det).

Hvor stor en grad af sandsynlighed, der kræves i forskellige sager, afhænger af flere forhold. Sandsynlighedsteorien kan kritiseres for, at den mindste overvægt af sandsynlighed for faktum kan afgøre en sag, selv hvor faktum forekommer usandsynligt eller tvivlsomt. Artiklen fokuserer primært på bevisførelse i lovgivning om førtidspension forstået som sandsynlighedsteori.

Han pointerer, at retsfaktum for tilkendelse af førtidspension ikke alene handler om at bevise den faktiske arbejdsevne eller mangel derpå, men er en *prognose* for fremtiden:

”Dette er som udgangspunkt et spørgsmål om, hvor stor sandsynligheden skal være for, at en persons arbejdsevne er varigt og så væsentligt nedsat, at pågældende aldrig kan blive selvforsørgende ved indtægtsgivende arbejde. En sådan prognose må opstilles ud fra alment anerkendte socialfaglige principper og vurderinger af individuelle oplysninger om bl.a. helbredsmæssige forhold, uddannelsesmæssige og erhvervmæssige erfaringer og forudsætninger sammenholdt med generelle arbejdsmarkedsforhold.”

Begge konkluderer, at kriterierne for tilkendelse af førtidspension med indførelsen af ressourceforløb og fleksjob for personer med meget lille arbejdsevne er blevet skærpet efter 2013-reformen, og at dokumentationskravene for ret til førtidspension er blevet sværere for borgerne at løfte. De efterlades derfor ofte i årevis i ressourceforløb eller små fleksjob, mens deres liv bliver til ventetid.

Begge konkluderer, at borgeren har fået en stærkt forringet retsstilling, hvor den lægefaglige dokumentation i mange tilfælde tilsidesættes af den kommunale forvaltning, Ankestyrelsen og Landsretten. Weberskov formulerer det således: ”Der synes således at være opstået en retstilstand hvor

(...) [der i praksis lægges] mindre og mindre vægt på de lægelige udtalelser, og disse synes ikke at tillægges afgørende dokumentationsværdi af kommunen, Ankestyrelsen eller domstolene. Herved synes det næsten umuligt for borgeren at dokumentere at arbejdsevnen er varigt og væsentligt nedsat i en sådan grad, at denne ikke kan blive selvforsørgende.”

Denne svage retsstilling svækkes yderligere derved, at Ankestyrelsen og domstolene, jævnfør en tradition siden enevældens tid, er uvillige til at sætte spørgsmålstegn ved kommunernes skøn.

Stemmer forligskredsens lovintentioner og forvaltningen af den overens?

Weberskov kommer desuden med en interessant betragtning om forvaltningen af reformen vurderet over for det, der måtte have været lovgiveres intentioner med loven.

Hun peger på, at Beskæftigelsesministeriet i marts 2017 kom med en initiativpakke om reglerne om ressourceforløb. Den skulle skabe mere klarhed om anvendelsen af reglerne i praksis og præcisere, at sager skal dokumenteres, men ikke overbelyses; at det er en forudsætning for at iværksætte ressourceforløb, at der kan peges på indsatser med ”realistiske” perspektiver; og at helbredsoplysninger skal tillægges større vægt fremover og i nogle tilfælde i sig selv kan dokumentere, at borgeren har ret til førtidspension.

Når Beskæftigelsesministeriet finder det nødvendigt at formulere dette, siger hun, ”må det anses som et udtryk for, at den linje, der er anlagt vedrørende anvendelsen af ressourceforløb i praksis, af ministeriet opfattes som uoverensstemmende med reglernes oprindelige formål. Med andre ord kan skrivelsen opfattes som et udtryk for, at ministeriet ikke er enig i den hårde linje der er lagt for anvendelsen af reglerne.”

På den anden side har Ankestyrelsen og domstolene flere gange afgjort, at kommuner ikke dokumenterede så meget, som, de mente, lovgivningen lagde op til. Så hvis lovgiverne faktisk ikke havde ønsket en så forringet retsstilling til borgerne, hvorfor har de så ikke for længst ændret loven mere fundamentalt, så Ankestyrelsen og domstolene ikke kan komme afsted med at fortolke lovgivningen så restriktivt?

I foråret 2018 præciseredes lovgivningen om førtidspension (7) rent faktisk en lille bitte smule under daværende beskæftigelsesminister Troels Lund Poulsen (V). Nu skulle ressourceforløb være ”realistiske”. Man kan dog næppe kalde præciseringen for en egentlig lovændring, vurderede både advokat i socialret Mads Krøger Pramming og daværende postdoc, nu lektor ved Institut for Sociologi og Socialt Arbejde på Aalborg Universitet, Iben Nørup over for Ugebrevet A4 i maj 2018 (8).

Fagbladet 3F dokumenterede i en nyhedsartikel i juli 2018 (9), at denne vurdering holdt stik. Ankestyrelsen havde genvurderet 45 sagsafgørelser fra

efter præciseringens ikrafttrædelse, som fejlagtigt byggede på den gamle lovgivning fra før 1. juni 2018. Kun tre borgere fik ændret deres afgørelse ved at lægge den nye lovgivning til grund.

Jobcenterforløb gør sygemeldte endnu mere syge

Reformen er i årevis blevet kritiseret massivt fra mange sider for, at nogle af disse lange udredningsforløb har gjort folk endnu mere syge, end de var i forvejen. Jeg er én af disse kritikere.

Psykiatrifonden og Sind har dokumenteret dette i en stor sociologisk undersøgelse i 2019 af 1400 sygemeldte borgere i jobcentersystemet (10). Konklusionerne heri er markante, alvorlige væsentlige – blandt andet følgende:

- Hver anden sygemeldte tilknyttet et jobcenter har erfaret, at jobcentret i sagsbehandlingen har tilsidesat deres helbred og set bort fra speciallægeerklæringer.
- Næsten syv af ti oplever, at jobcentret belaster deres livskvalitet.
- Godt tre af ti beretter, at jobcentret har sat gang i aktiviteter, der direkte har forværret deres helbred.
- Knap seks af ti har oplevet et pres fra jobcentret i forhold til at arbejde mere, end de kan magte.
- De sygemeldte oplever usikkerhed og angst om fremtiden, uforudsigelig sagsbehandling og endeløse afklaringsforløb. Følelse af håbløshed og manglende værdighed er udbredt.
- Mere end to af ti sygemeldte har tanker om, at livet ikke er værd at leve.
- Knap én af ti personer overvejer selvmord.
- Jo længere tid sagsbehandlingen og jobcenterforløbet varer ud over det første halve år, jo mere syg bliver borgeren, og jo mere belaster tilknytningen til jobcentret livskvaliteten.

At lægeudtalelser ignoreres og jobcentre i nogle tilfælde skubber syge borgere ud i selvmord, må betragtes som meget, meget alvorlige konklusioner. Det er i bogstavelig forstand livsnødvendigt, at lægeudtalelser fremover får forrang i sagsbehandlingen (11).

Der har i årevis været et massivt ønske fra mennesker med handicap og varig sygdom samt deres mange repræsentanter om at få forkortet disse udredningsforløb for syge borgere, mindsket dokumentationskravet og flyttet behandlingen af syge borgeres sager ud af beskæftigelsespolitikken. Dette ønske lå bag det borgerforslag, ”Syge skal ud af beskæftigelsespolitikken” (12), som jeg stillede i 2018 sammen med en række andre, blandt andet praktiserende læge Anders Beich, og som aldrig nåede i Folketinget. Det ligger også bag jurist og lektor Louise Schelde Frederiksen’s borgerforslag, ”Sagsbehandlingsgaranti med nationale tidsfrister og tværfaglig kvalitet i sagsbehandlingen for syge” (13), fra 2020, som regeringen og et folketingsflertal dog afviste til behandlingen i Folketinget i henholdsvis november 2021 og i februar i år. Og det ligger bag Enhedslistens forslag om

en afklaringsgaranti som et væsentligt krav i de aktuelle forhandlinger med S-regeringen om et nyt ydelsessystem (kontanthjælpssystem).

Lovgivningen om ressourceforløb er ganske vist blevet justeret af den nuværende beskæftigelsesminister Peter Hummelgaard Thomsen (S) i 2020 (14) i Regeringen Mette Frederiksen I, som er en ren S-regering. Men i praksis sætter den stadig ikke nogen absolut tidsgrænse på, hvor længe kommunerne kan fastholde en borger i ressourceforløb.

Vi præsenteres fortsat igen og igen for sager, der er umenneskelige, uværdige og helt absurde, og hvor al almindelig fornuft og proportionssans er forduftet fra jobcentrenes skøn.

Et helt nyt eksempel er Ekstra Bladets beretning i marts måned i år om en 31-årig mand med lymfatisk blodkræft (15). Han har været syg heraf i fem år og ligger nu i koma. Lægerne på Rigshospitalet ved ikke, om han overhovedet overlever, og advarer om, at arbejdsprøvning er helt urealistisk i denne tilstand. På jobcentret ville man dog ikke lytte til hverken patienten, lægerne eller den pårørende mor. De anser det stadig ikke for dokumenteret, at borger har ret til førtidspension. Hvorfor tilkender man ikke sådan en borger førtidspension eller midlertidig førtidspension på stedet?

Efter at Ekstra Bladet dækkede sagen, ændrede Faxe Kommune ganske vist lige pludselig mening og kunne heldigvis godt tilkende manden, som i mellemtiden var ved at vågne af sin koma, pension (16). Men havde sagen ikke været i medierne, havde manden ikke opnået den førtidspension, som, det ellers burde være indlysende, han havde retskrav på i dén situation.

Den slags eksempler har vi set masser af i de godt ni år, som reformen har været i kraft, og adskillige er de beskæftigelsesministre og beskæftigelsesordførere, som har fået besked om den umenneskelige lovgivning og forvaltning. Men ingen regering har taget ansvar for en virkelig rehumanisering af lovgivningen og forvaltningen på baggrund af den fundamentale kritik fra de sygemeldte og deres mange repræsentanter. Nu sidder Mette Frederiksen som statsminister selv som den mest magthavende politiker i vort land – men hun har endnu ikke valgt at bede sin beskæftigelsesminister rette op på den inhumane lovgivning, som hun selv satte i søen.

Det er totalitært, at empirisk erfaring erstattes af ideologisk pseudovirkelighed

Det er faktisk et totalitært træk, når politikere ignorerer erfaring og selv omskriver virkeligheden til en ideologisk og erfaringsløs pseudovirkelighed!

Det fastslog den berømte politiske tænker Hannah Arendt i sin politiske tænkning.

Allerede i en artikel fra 1946, "The Image of Hell", skrev hun: "Havde nazisterne stillet sig tilfredse med blot at fremføre et anklageskrift mod

jøderne og at udbrede påstanden om, at der findes under- og overmennesker, ville de næppe have haft held til at overbevise common sense om, at jøderne var undermennesker. (...) For at blive troet måtte nazisterne fabrikere virkeligheden selv og få jøderne til at se ud som undermennesker” (17).

Nu afdøde professor i idéhistorie, Hans-Jørgen Schanz, har givet en god forklaring af, hvad hun mente:

”Dette, at virkeligheden fabrikeres og common sense systematisk sættes ud af kraft, er et af de vigtigste formelle træk ved ideologi – og den basale årsag til, at normalitet perverteres. (...) Og så er det karakteristisk for ideologier, at de rummer påstande, som ikke bare er uafhængige af erfaringen, men tillige suspenderer erfaringens mulighed, eller rettere: Ideologierne erstatter de fem sanser og optræder selv som en sjette sans. Endelig bygges de formelt op i kraft af et andet, som regel pseudovidenskabeligt, aksiom (...), der er immunt over for videnskabelig eller erfaringsmæssig problematisering. Dette aksiom tages dødsens alvorligt i bogstaveligste forstand, både i form af den konsekvenslogik, der udfoldes med aksiomet som præmis og i kraft af den skruppelløshed, hvormed logikken i praksis sættes igennem” (18).

Det er tankevækkende, at denne beskrivelse i så høj grad er dækkende for den nuværende beskæftigelseslovgivning for syge, herunder tænkningen om sygemeldte og forvaltningspraksis i kommunerne. De *har* jo faktisk taget lovgivningen *dødsens alvorligt!* Der er sygemeldte, der når at dø undervejs i systemet, eller som pga. den ofte endeløse arbejdsprøvning mv. bliver så psykisk og fysisk pressede, at de overvejer eller begår selvmord! Og så er systemtænkningen altså kommet for langt ud af en tangent!

Lovgivningen skal rehumaniseres!

Jeg mener, at hele lovgivningen, tænkningen og forvaltningssystemet omkring sygemeldte i beskæftigelsespolitikken skal ændres fundamentalt, så der igen bliver plads til erfaringens virkelighed og en menneskelig behandling af mennesker! Det kræver selvsagt, at menneskers helbredsmæssige erfaringer og lægefaglige dokumenter anerkendes og gives større vægt i lovgivningen og sagsbehandlingen.

Det kræver desuden, at sagsbehandlingstiden skal begrænses til et menneskeligt overskueligt perspektiv. En forudsætning for, at man i praksis kan gøre dette, er, at Folketinget ændrer hele lovgivningen og den omfattende, bureaukratiske tilkendelsesstruktur og krav til dokumentationen, så den respekterer syges virkelige situation, arbejdsevne, handicap og helbred og balancerer den med de realistiske eller måske snarere urealistiske perspektiver for en ansættelse på arbejdsmarkedet. Der skal lovgives med fokus på faktiske realiteter, ikke på hypotetiske forestillinger og hokusfokus. Absurde aktiviteter og krav fra kommunens hånd skal stoppe. Og det skal altså ske snart!

Herved ville man kunne øge compensationen for den nedsatte arbejdsevne igen, så man muliggør en tilstræbt ligeværdig og solidarisk adgang for de sygemeldte til vort samfund, og så nogen, hvis det giver mening, rent faktisk får lov til at udfolde sig på arbejdsmarkedet med en restarbejdsevne uden de store barrierer, der nu er lagt politisk ned over området, hvor den syge bliver Sorteper. Så ville de blive en reel del af fællesskabet i samfundet og ikke, som nu, blive ekskluderet både fra arbejdsmarkedet og det øvrige samfund!

Hvis ikke Folketinget igen lovgiver om førtidspension og fleksjob ud fra en anerkendelse af syge borgers *faktiske* virkelighed og begynder at håndhæve kompensationsprincippet, ligebehandlingsprincippet og solidaritetsprincippet i lovgivningen og forvaltningen, sådan som de var tiltænkt, vil mennesker med varig og væsentligt nedsat eller helt ubetydelig arbejdsevne fortsat være meget ilde stedt fremover. Jeg håber, at regeringen og Folketingets partier vil genoverveje deres ansvar – de har titusindvis af syge borgers liv i deres hænder, og de mennesker fortjener at blive værdigt og menneskeligt behandlet.

Noter

1. <https://tidsskrift.dk/tidsskrift-for-arbejdsliv/article/view/114441/163001>
2. Lov om ændring af lov om social pension og andre love:
<https://www.retsinformation.dk/eli/lt/2001/285>
3.
https://pure.au.dk/ws/files/758062/Visitationsveje_for_en_kronisk_smerteramt_med_ledighed_som_problem
4. Lov om ændring af lov om en aktiv beskæftigelsesindsats, lov om aktiv socialpolitik, lov om social pension og forskellige andre love:
<https://www.retsinformation.dk/eli/lt/2012/1380>
5. Ugeskrift for Retsvæsen, U.2017B.181.
6. https://projekter.aau.dk/projekter/files/259692423/speciale_til_upload.pdf
7. <https://bm.dk/nyheder-presse/pressemeddelelser/2018/05/bredt-flertal-praeciserer-regler-om-foertidspension/>
8. Deres synspunkter er gengivet i en artikel i Avisen:
https://www.avisen.dk/advokat-om-aendring-af-foertidspension-der-aendres-i_499721.aspx
9. <https://fagbladet3f.dk/artikel/kun-tre-syge-fik-glaede-af-nye-regler>
10. <https://sind.dk/nyheder/pressemeddelelse-psykiatrifonden-og-sind-kraever-forandring-nu-sygemeldte-bliver-mere-syge>
11. Se også debatindlæg af Lena Dahl Møller og mig: ”Kronik: Vi frygter, at jobcentrene bidrager til selvmord” i Altinget 23. januar 2020:
<https://www.altinget.dk/social/artikel/kronik-vi-frygter-at-jobcentrene-bidrager-til-selvmord>
12. Mit borgerforslag, ”Syge skal ud af beskæftigelsespolitikken”:
<https://www.borgerforslag.dk/se-og-stoet-forslag/?Id=FT-00638>

13. Louise Schelde Frederiksen's borgerforslag, "Sagsbehandlingsgaranti med nationale tidsfrister og tværfaglig kvalitet i sagsbehandlingen for syge":
<https://www.borgerforslag.dk/se-og-stoet-forslag/?Id=FT-05838>
- B 13 Forslag til folketingsbeslutning om sagsbehandlingsgaranti:
<https://www.ft.dk/samling/20211/ beslutningsforslag/b13/index.htm>
14. <https://bm.dk/nyheder-presse/pressemeddelelser/2020/12/ressourceforloeb-afskaffes-for-seniorer-alle-andre-faar-kortere-forloeb-med-mere-indhold/>
15. <https://ekstrabladet.dk/nationen/soen-i-koma-nu-maa-jobcentret-stoppe/9168735>
16. <https://ekstrabladet.dk/nyheder/politik/danskpolitik/jobcenter-jagtede-doedssyg-mand/9186436?ilc=c>
17. Citeret fra Hans-Jørgen Schanz: *Handling og ondskab – en bog om Hannah Arendt*, Aarhus Universitetsforlag 2007.
18. Hans-Jørgen Schanz: Do.